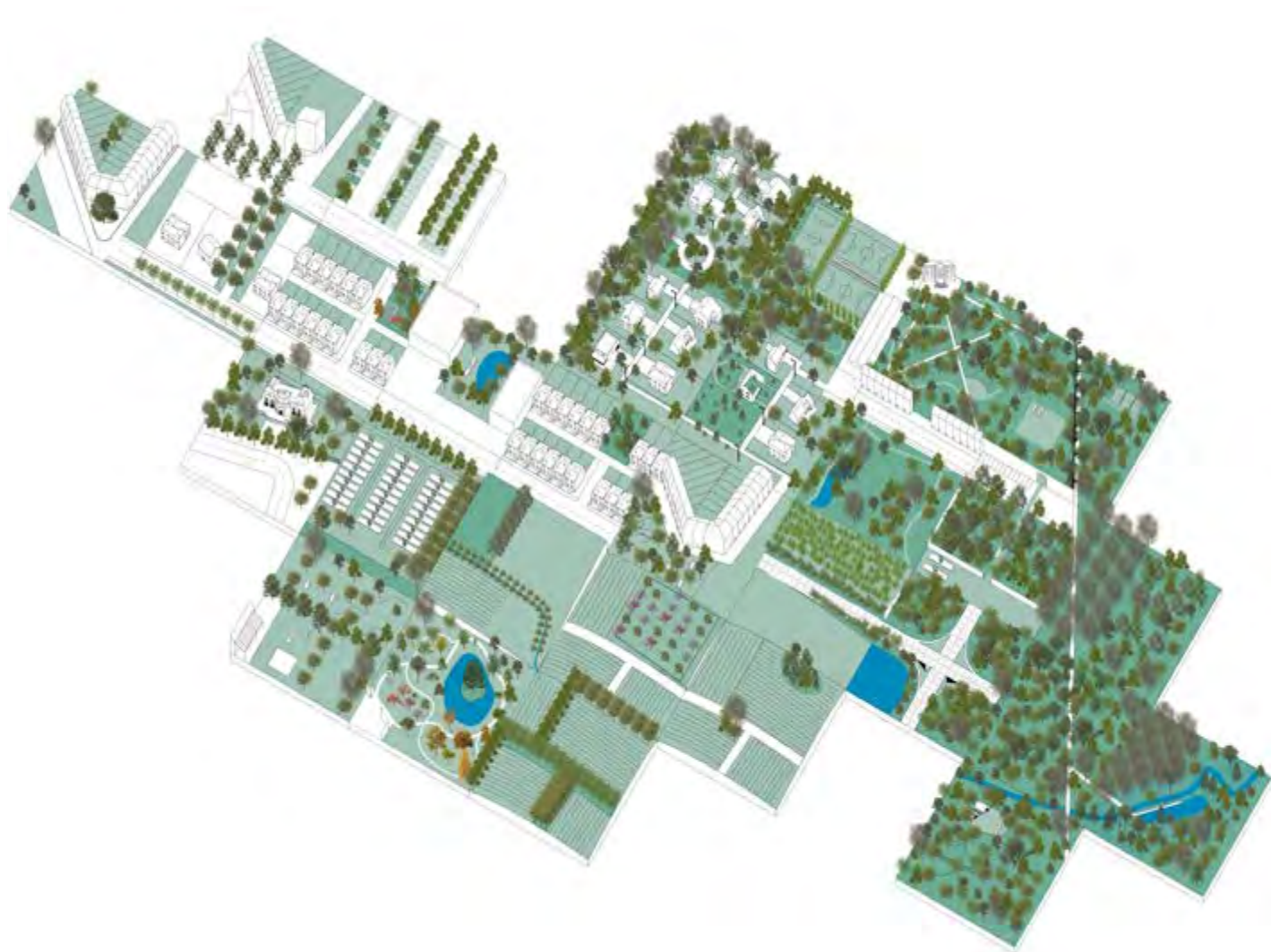

BOSSEN EN BOOMSTRUCTUREN IN HET (SUB)URBANE GEBIED

2021

Eindrapport van de studie 'Strategieën voor de ontwikkeling van bossen en boomrijke groenstructuren in een verstedelijkende context'. Dit rapport omvat een catalogus van bos- en boomtypes met bijhorende gebruikshandleiding en een inventarisatie van kansrijke strategieën voor ontwikkeling en inplanting ervan.

BOSSEN EN BOOMSTRUCTUREN IN HET (SUB)URBANE GEBIED

Colofon

- **Verantwoordelijke uitgever:** Peter Cabus, Departement Omgeving, Koning Albert II-laan 20 bus 8, 1000 Brussel, www.omgevingvlaanderen.be
- **Auteurs:** Laure De Vroey - BOS+ , Jakob Vandevoorde – Endeavour, Wim Wambecq - MIDI
- **Co-auteurs:** Ruben Blanckaert, Ruben Debelder, Bert De Somviele, Nele Schillebeeks, Sophie Leroy, Tim Devos en Joris Moonen
- **Stuurgroep en begeleiding:** Gert De Keyser, Annelies De Neef, Michaël Stas, Lieven Symons, Liesl Vanautgaerden, Christophe Vandevoot, Steven Vanonckelen, Gudrun Van Langenhove, Axel Verachtert
- **Opdrachtgever:** Departement Omgeving
- **Publicatie:** maart 2021
- **Met dank aan:** Ingrid Beerens, Filiep Bouckenooghe, Bjoke Carron, Adinda Claessen, Daan Demey, Kirsten De Reu, Margot De Grootte, Rudi Geerardyn, Evelien Janssens, Lieselot Lapon, Hans Leinfelder, Isaac Lievevrouw, Annelies Loos, Jeroen Panis, Lore Provoost, Elyn Remy, Jeroen Reyniers, Wim Solie, Sander Van Daele, Gert Van de Genachte, Dries Van der Heyden, Peter Van Gossum, Roel Vanhaeren, Bert Vanholen, Sabine Van Regenmortel, Matthias Vermeire, Brecht Vermote, Dave Verwijnen, de betrokken ambtenaren van de gemeenten Grimbergen, Merchtem, Meise, Beersel, Drogenbos en Wemmel, en alle deelnemers aan de 4 expertensessies.

Departement Omgeving
Koning Albert II-laan 20 bus 8, 1000 Brussel
www.omgevingvlaanderen.be

BOS+ Vlaanderen vzw
Geraardsbergsesteenweg 267
9090 Gontrode
Tel +32 9 264 90 50
info@BOS+.be
www.BOS+.be

vertegenwoordigd door:
Laure De Vroey

Ndvr cvba
Rijnkaai 37,
2000 Antwerpen
Tel +32 483 40 31 23
info@endeavours.eu
www.endeavours.eu

vertegenwoordigd door:
Jakob Vandevoorde

Atelier MIDI
Liemingenstraat 4
3010 Leuven
info@ateliermidi.eu
wim@ateliermidi.eu

vertegenwoordigd door:
Wim Wambecq

INHOUDSOPGAVE

HOOFDSTUK 0: INLEIDING	6
0.1 Inleiding	7
0.2 Leeswijzer	10
0.3 Van boom tot bos	12
HOOFDSTUK 1: CATALOGUS	14
1.1 Gebruikswijzer	16
1.2 Interpreteren van de fiches	18
1.3 30 types boomrijke groenstructuren	25
1.4 Keuzehulp types	86
HOOFDSTUK 2: EEN GESCHIKT TYPE OP EEN GESCHIKTE LOCATIE	92
2.1 We kennen het type en de locatie	94
2.2 We kennen de locatie, maar het type is te bepalen	95
2.2.1 Tool: ecosysteemdienst-analyse op perceelsniveau	96
2.2.2 Tool: keuzehulp	102
2.3 We kennen het type, maar de locatie is te bepalen	104
2.3.1 Tool: ecosysteemdienst-analyse op gebiedsniveau	105
2.3.2 Percelenscan opportuniteiten	106
2.3.3 Percelenscan restricties	109
2.4 Type én locatie liggen nog open	111
2.4.1 Tool: inventarisatie bestaand bomen- en bosareaal	113
2.4.2 Tool: voorbereidende ecosysteemdienst-analyse	114
2.4.3 Tool: integratie (boven)lokale beleidsdocumenten	115
2.4.4 Tool: ontwerpend onderzoek met ESD'S als kader	117
HOOFDSTUK 3: ECOSYSTEEDIENSTEN MAXIMALISEREN	120
3.1 Richtlijnen per ecosysteemdienst	122
3.1.1 Lokaal Klimaat reguleren	123
3.1.2 Natuurlijke luchtzuivering	124
3.1.3 Beperking geluidsoverlast	127
3.1.4 Structuur, esthetiek en vastgoedwaarde	130
3.1.5 Beweging en ontspanning stimuleren	132
3.1.6 Rust en ontmoeting stimuleren	134
3.1.7 Biodiversiteit	136
3.1.8 Klimaatbeheersing	139
3.1.9 Waterhuishouding verbeteren	142
3.1.10 Bodem verbeteren	145
3.1.11 Bron van hout en biomassa	148
3.1.12 Bron van voedsel	151
3.2 Toepassing op 3 types	154
3.2.1 Boswijk	155
3.2.2 Zorgbos/zorgtuin	166
3.2.3 Waterbufferbos	176
3.3 Diensten versterken door continuïteit	184

HOOFDSTUK 4: REALISATIE	186
4.1 Inrichting en beheer	188
4.1.1 Inrichtings- en beheervisies	189
4.1.2 Beheerplanning	192
4.1.3 Bepantingsplan en soortenkeuze	200
4.1.4 Toegankelijkheid en gebruik	206
4.1.5 Aanleg	210
4.1.6 Nazorg, onderhoud en bescherming	214
4.2 Financiering	217
4.3 Vergunningen en wetgeving	223
HOOFDSTUK 5: DRAAGVLAK	228
5.1 Types van draagvlak	230
5.2 Tegenkanten bij boomstructuren	231
5.3 Tegenkanten bij bosstructuren	234
5.4 Participatie in verschillende stadia	235
5.5 Betrokkenheid in het ontwerptraject	236
5.6 Betrokkenheid bij aanplant	242
5.7 Blijvende betrokkenheid door activiteiten	243
5.8 Betrokkenheid in beheer	244
5.9 Communicatie	248
5.10 Reflecties	255
HOOFDSTUK 6: ONTWIKKELINGS-STRATEGIEËN	256
6.1 Regelgevende en normerende overheid	260
6.2 Coachende en ondersteunende overheid	264
6.3 Ondernemende overheid in partnerschap	268
6.4 Zelfstandig ondernemende overheid	275
HOOFDSTUK 7: BELEIDSAANBEVELINGEN	278
7.1 Meer bossen en bomen	280
7.1.1 Drempels wegwerken	280
7.1.2 aanbevelingen voor stimulerend beleid	287
7.2 Betere bossen en bomen	291
7.2.1 Aandachtspunten in gemeentelijk groenbeheer	291
7.2.2 Bomen- en groenplannen en beheerplannen	296
7.3 Samen werken aan bossen en bomen	299
7.3.1 Tussen ontwerp, planning en natuurbeheer	299
7.3.2 Tussen stedelijk gebied en open ruimte	302
7.3.3 Tussen lokale en bovenlokale actoren	303
HOOFDSTUK 8: VERKLARENDE WOORDENLIJST	304
HOOFDSTUK 9: LITERATUURLIJST	312
HOOFDSTUK 10: BIJLAGEN	321

HOOFDSTUK 0: INLEIDING

0.1 INLEIDING

OPDRACHT VAN DE STUDIE

Deze studie onderzoekt kansen en strategieën voor de ontwikkeling en uitbreiding van boomrijke groenstructuren - groenstructuren waarin bomen de dominante component vormen - in het (sub)urbaan gebied. Het einddoel van dit onderzoek is om lokale besturen te ondersteunen bij projecten en ambities voor de uitbreiding van bossen en bomen op hun grondgebied; door en te inspireren, te activeren, te stimuleren en te ondersteunen. Dit eindrapport is het resultaat van een kwalitatief onderzoek dat liep van december 2019 tot december 2020.

Deze studie vertrekt vanuit de ecosysteemdiensten die bossen en boomrijke groenstructuren kunnen leveren aan hun omgeving, en vanuit de ambitie deze diensten te maximaliseren, te valoriseren, en aan te wenden om bos, bomen en andere functies optimaal met elkaar te verzoenen. Ze verbindt deze diensten met een typologische opdeling van bos- en boomstructuren, om te komen tot een inspirerende en praktisch inzetbare catalogus. Aan de hand van ontwerpend onderzoek op vier cases in de Vlaamse Rand rond Brussel, werden de gedefinieerde types, de catalogus en de bijhorende strategieën en roadmaps op hun werkbaarheid getest. Workshops en interviews met ambtenaren van de betrokken gemeenten, met multidisciplinaire experts en met actoren uit het bovenlokaal ruimtelijk beleid zorgden voor verdere input en verfijning. Daarnaast werd er onderzocht welke middelen, processen of instrumenten er reeds voor handen zijn en welke dienen te worden uitgebreid of toegevoegd om de verschillende boomrijke groenstructuren en bijhorende strategieën op termijn te kunnen realiseren.

SITUERING

Bos- en boomstructuren staan in Vlaanderen onder grote druk. Vlaanderen kent een bijzonder lage bosindex - één van de laagste in Europa - en die ging de laatste decennia amper of niet vooruit. Reeds in 1997 schoof het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen duidelijke doelstellingen voor bosuitbreiding naar voren, met een ambitie voor 10.000 hectare 'ecologisch verantwoorde' bosuitbreiding, ondersteund door 10.000 hectare planologische bosuitbreiding. Volgens een recente analyse van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO, 2019) bedroeg de bosoppervlakte in 1999 140.309 ha (10,38%) en in 2018 138.815 ha (10,27%): het verschil is niet statistisch significant, maar bewijst alleszins dat deze doelstellingen nog lang niet in zicht zijn, en dat de uitbreiding en het behoud van onze bossen een moeilijke en urgente opgave blijft.

Het nieuwe Vlaamse regeerakkoord blaast deze ambities echter nieuw leven in, onder meer door als expliciete taakstelling te refereren naar de 10.000 hectare bosuitbreiding (tegen 2030, waarvan 4.000 ha tijdens de huidige legislatuur), en door te streven naar 1 miljoen bijkomende bomen in de Vlaamse rand rond Brussel. De positieve link tussen groen en gezondheid, de rol van bos en natuur in de strijd tegen de klimaatverandering en de realisatie van groenblauwe netwerken komen daarbij uitgebreid aan bod. En ook op lokaal niveau hebben veel gemeenten engagementen uitgesproken voor de uitbreiding van hun bos- en bomenareaal, in veel gevallen na de ondertekening van de burgemeestersconvenant of het bomencharter.

Daarbij werd deze studie geschreven in een bewogen jaar. De COVID-19 pandemie die sinds begin 2020 het land in haar ban heeft, dwong het onderzoeksteam niet alleen deze studie vanop afstand verder te zetten, maar gaf ook een nieuwe urgentie aan toegankelijke bos- en boomstructuren in Vlaanderen. Meer dan ooit trok de burger naar buiten, het bos en de natuur in, en leerde hij deze plekken waarderen voor zijn mentaal en fysiek welzijn. De roep om meer bos en bomen klinkt daarmee luider dan ooit. Onderzoek toont aan dat een meerderheid van de Vlamingen vandaag voor meer bos in zijn leefomgeving te vinden is. Verder aangewakkerd door het actuele klimaatdebat, de zichtbaarheid van klimaatverandering in droge, hete zomers en de toenemende bezorgdheid over onze biodiversiteit, groeit het besef bij zowel burgers als bij de verschillende beleidsniveaus dat bossen en bomen waardevolle diensten leveren aan onze maatschappij. Met dit bewustzijn neemt ook het aantal bedrijven, particulieren en lokale actiegroepen dat op eigen initiatief actie onderneemt voor meer bos en bomen zienderogen toe. Beleidsmakers op alle niveaus horen deze roep en willen inzetten op acties en projecten die niet alleen meer mensen naar de natuur brengen, maar ook meer natuur naar de mensen brengen.

Met dit bewustzijn neemt ook het aantal bedrijven, particulieren en lokale actiegroepen dat op eigen initiatief actie onderneemt voor meer bos en bomen zienderogen toe. Beleidsmakers op alle niveaus horen deze roep en willen inzetten op acties en projecten die niet alleen meer mensen naar de natuur brengen, maar ook meer natuur naar de mensen brengen.

Daarnaast ging sinds de start van dit onderzoek ook de Bosalliantie van start; een breed

samenwerkingsverband dat onder leiding van Vlaams minister van Omgeving Zuhal Demir 4.000 hectare bijkomend bos wil realiseren tegen 2024. Met de aanstelling van een bosintendant, het lanceren van een interactieve bosteller, een hervorming van de subsidieregeling voor bebossing, en een zeer regelmatig overleg tussen de Vlaamse overheidsinstanties en de belangrijkste partners uit het middenveld, ontstond een nieuwe dynamiek en sterk momentum voor meer bos in Vlaanderen. Ook op het gebied van de ruimtelijke ordening waren, met de herziening van het instrumentendecreet en het akkoord over de bouwshift, belangrijke processen lopende.

AANPAK EN EINDPRODUCTEN

Het onderzoek bevond zich op het snijpunt tussen verschillende disciplines: ruimtelijke planning en stadsontwerp, bos- en natuurbeleid, bos- en bomenbeheer, welzijn en leefmilieu. Meer nog dan in de open ruimte, moeten bos- en boomstructuren binnen het (ver)stedelijk(end) gebied de grootste gemene deler zijn van alle functies en diensten die ze kunnen vervullen – ecologisch en mensgericht. Dat biedt heel wat kansen, maar evenveel uitdagingen – i.h.b. naar beheer en groeimogelijkheden op lange termijn. Vandaag zien we enerzijds dat ecologische vereisten van bomen in de stad vaak te weinig aandacht krijgen, en anderzijds hoe bomen en groen worden ingeplant zonder rekening te houden met (toekomstige) stedelijke ontwikkeling en gebruik. De ambitie om de huidige afstand tussen stadsontwerp, sociale structuren en ecologie te overbruggen, werd vertaald in een samenwerkingsverband tussen natuurorganisatie BOS+, stedenbouwkundig en sociaal onderzoeksbureau Endeavour en ontwerp bureau MIDI.

Het onderzoeksteam heeft getracht om deze disciplines steeds samen te houden en met elkaar in verband te brengen tijdens het gevoerde onderzoek. Dit gebeurde doorheen een traject van desktop research, gecombineerd met individuele experteninterviews en (digitale) workshops met bovenlokale actoren, interdisciplinaire experts en ambtenaren van betrokken gemeenten. Elk van hen kon daarbij de voorgestelde types, roadmaps en strategieën evalueren, aanvullen en verder bevragen. Bovendien bracht deze werkwijze aandachtspunten, bekommernissen, vragen, ideeën en prioriteiten vanuit verschillende stakeholders naar boven. De types en

de bijhorende roadmaps werden verder getest op hun werkbaarheid via ontwerp onderzoek. Ontwerp onderzoek zet ontwerp in als methode om inzicht te krijgen in bepaalde onderzoeksvragen. In deze studie wordt het gebruikt om inzichten te creëren over het opzet van de toolbox en roadmaps voor het gebruik van de types door verschillende scenario's te onderzoeken, en daaruit het meest efficiënte werkp pad te destilleren voor gemeenten. Tegelijkertijd onderzoekt het ontwerp ook de effectiviteit en de duidelijkheid van de verschillende types. Door ze toe te passen op een bestaande context verliezen ze hun generisch aspect en worden ze explicieter, ook wel complexer. Die toetsing met de realiteit laat bovendien toe te begrijpen wat hun strategische bijdrage aan grotere groenstructuren kan zijn. Het ontwerp onderzoek werd uitgevoerd in een aantal studiegebieden in de Vlaamse rand rond Brussel; drie cases in het noordwesten van Brussel (Merchtem, Grimbergen, Wemmel) en één in het zuiden van Brussel (Beersel). Met de betrokken gemeenten werd de output besproken als onderdeel van de gemeentelijke workshops. Deze multidisciplinaire, participatieve en gedifferentieerde aanpak vormde een verrijking voor het onderzoek, maar legde tegelijk ook een aantal thema's bloot waarover deze sectoren in ontwerp, in beleid en in attitude met elkaar in conflict komen.

De studie leidde uiteindelijk tot de ontwikkeling van een catalogus van types boomrijke groenstructuren (hoofdstuk 1), een toolbox voor de inzet ervan (hoofdstuk 2) en voor het maximaliseren van de verschillende ecosysteemdiensten die deze types bos- en boomstructuren ons leveren (hoofdstuk 3). De rest van het eindrapport (hoofdstuk 4 t.e.m. 6) geeft een overzicht van beschikbare tools en referenties die een gemeente kan inzetten bij de implementatie en bij het maken van een kwaliteitsslag in de realisatie. Ze worden telkens aangevuld door een aantal aanbevelingen die de lezer verder ondersteunen in het gebruik ervan, en reflecties waarin het onderzoeksteam haar bevindingen – vragen, bemerkingen, suggesties voor verdere ondersteuning – bij de verschillende aspecten belicht. Ze vormen nog geen kant-en-klare handleiding bij het realiseren van bos- en boomstructuren, maar bieden een inzicht in de

mogelijkheden, het potentieel maar ook de drempels. Een afzonderlijk hoofdstuk beleidsaanbevelingen (hoofdstuk 7) bundelt tenslotte alle knelpunten bij die realisatie en reikt suggesties aan voor een beleid dat de ontwikkeling van meer en betere boomrijke groenstructuren verder faciliteert en stimuleert.

ECOSYSTEEDIENSTEN ALS KADER

De directe economische voordelen van bossen en bomen wegen vandaag zelden op tegen concurrerende ruimtelijke invullingen. Maar bossen en boomrijke groenstructuren zijn per definitie multifunctioneel; ze vervullen verschillende functies (ecologisch, economisch, sociaal) en leveren tal van diensten en goederen aan de mens, de maatschappij en de planeet. Deze noemen we de ecosysteemdiensten (ESD). De jongste jaren is deze term steeds beter ingeburgerd geraakt in Vlaanderen, zowel bij de burger als bij het beleid. Het grote belang van stads(rand)bossen en -bomen is bovendien veelvuldig aangetoond in artikels en studies, en het wordt alsm aar duidelijker dat deze groenstructuren veel meer functies vervullen die we als samenleving nodig hebben dan de ecologische alleen. Om bos- en boomstructuren ten volle naar waarde te kunnen schatten, biedt de ecosysteemdienstbenadering dan ook een nuttige insteek. Deze studie gebruikt ecosysteemdiensten daarom over de hele lijn als leidend kader.

Binnen deze studie, waarin mens- en natuurgerichte aspecten hand in hand gaan, hebben we dit geheel van diensten verder opgedeeld volgens 2 hoofdgroepen: welzijn (mens) en ecologie (natuur). De mate waarin een boomrijke groenstructuur ecosysteemdiensten zal leveren, wordt sterk bepaald door omgevingsfactoren (bodem, hydrologie, locatie), de inrichting, de aanleg en het beheer van de groenstructuur, maar ook door het type en de doelstellingen daarvan. In de catalogus wordt per type boomrijke groenstructuur aangegeven welke diensten relevant en doorslaggevend zijn, en hoe deze te versterken. In de toolbox worden deze ecosysteemdiensten verder aangewend voor het selecteren van het juiste type op de juiste plaats. Analyses van de noden aan en het potentieel voor de levering van ecosysteemdiensten op specifieke locaties of over een geheel projectgebied helpen de

gebruiker bij het selecteren, combineren en inpassen van bos- en boomstructuren met het oog op win-wins. Daarnaast geven we richtlijnen over hoe een projectleider de verschillende ecosysteemdiensten kan gaan maximaliseren via aanpassingen in de planning, morfologie, beplanting, inrichting en beheer.

De ecosysteemdienstbenadering is tenslotte een waardevolle manier om een ontwikkelingsstrategie en bosuitbreidingsdynamiek te ondersteunen. De vele functies die een boomrijke groenstructuur op zich kan nemen, laten toe om het klassieke werkgebied van natuur en groen uit te breiden en een brede coalitie van bewoners, bedrijven en verenigingen te betrekken door op hun respectievelijke belangen in te spelen. Het einddoel is om bossen en bomen overal en systemisch in onze omgeving in te passen, conflicten met andere functies op te lossen, en samenwerkingen mogelijk te maken voor een leefbare en duurzame gedeelde ruimte voor mens en natuur.

0.2 LEESWIJZER

OPERATIONEEL

Het eerste hoofdstuk vormt een afzonderlijke, direct inzetbare catalogus van boomrijke groenstructuren.

[Hoofdstuk 1](#) van deze studie bevat een catalogus van types boomrijke groenstructuren. Je vindt er een gebruikswijzer voor de catalogus, een leeswijzer voor de 30 types, en de catalogus zelf met 30 inspiratiefiches.

STRATEGISCH

De volgende hoofdstukken helpen de gebruiker de fiches uit de catalogus op een strategische manier in te zetten, en de levering van ecosysteemdiensten erdoor te versterken.

[Hoofdstuk 2](#) vormt een toolbox voor de ontwikkeling van boomrijke groenstructuren vanuit een ecosysteemdienstbenadering. Er worden 4 scenario's beschreven, voor 4 uitgangspunten waarin een lokale initiatiefnemer zich kan bevinden bij de start van een project. De verschillende tools die je kan inzetten binnen deze scenario's worden verder voorgesteld.

[Hoofdstuk 3](#) gaat dieper in op hoe je de ecosysteemdienstbenadering in de praktijk kan brengen, en de verschillende diensten kan maximaliseren via planning, morfologie, beplantingsplan, soortenkeuze, inrichting en beheer. We geven een set aan algemeen toepasbare richtlijnen, en passen deze ter verduidelijking toe op 3 geselecteerde types: het zorgbos/de zorgtuin, de boswijk en het waterbufferbos.

Het operationeel en strategisch deel kunnen afzonderlijk en los van elkaar gelezen worden, maar bij voorkeur in combinatie met het verdiepend deel. De link tussen de drie delen wordt geïllustreerd in enkele dieper uitgewerkte types ([zie H. 3.2](#)).

VERDIEPEND

De volgende hoofdstukken geven een overzicht van verdiepende informatie bij de ontwikkeling en realisatie van de types. Elk subhoofdstuk wordt verder opgedeeld in uitleg en knelpunten, tools en referenties, aanbevelingen voor de gebruiker, en reflecties voor de opdrachtgever.

[Hoofdstuk 4](#) gaat over de praktische uitvoering. Het geeft een overzicht van nuttige tools, referenties en aanbevelingen bij de inrichting, het beheer, de financiering en de juridische verplichtingen.

[Hoofdstuk 5](#) doet hetzelfde op het gebied van draagvlakvorming en communicatie.

[Hoofdstuk 6](#) geeft een overzicht van ontwikkelingsstrategieën, ingedeeld volgens 4 mogelijke houdingen die een lokale overheid kan aannemen om boomrijke groenstructuren in de gemeente te stimuleren: regulerend, coachend, zelfstandig en in partnerschap.

ONDERSTEUNEND

[Hoofdstuk 7](#) bundelt de beleidsaanbevelingen die uit het onderzoek voortvloeien. We wijzen er op de huidige knelpunten en reiken suggesties aan voor een beleid dat de ontwikkeling van meer en betere boomrijke groenstructuren faciliteert en stimuleert.

[Hoofdstuk 8](#) biedt de lezer een verklarende woordenlijst bij het volledige rapport.

[Hoofdstuk 9](#) bevat een literatuurlijst bij het volledige rapport.

[Hoofdstuk 10](#) bevat een aantal bijlagen.

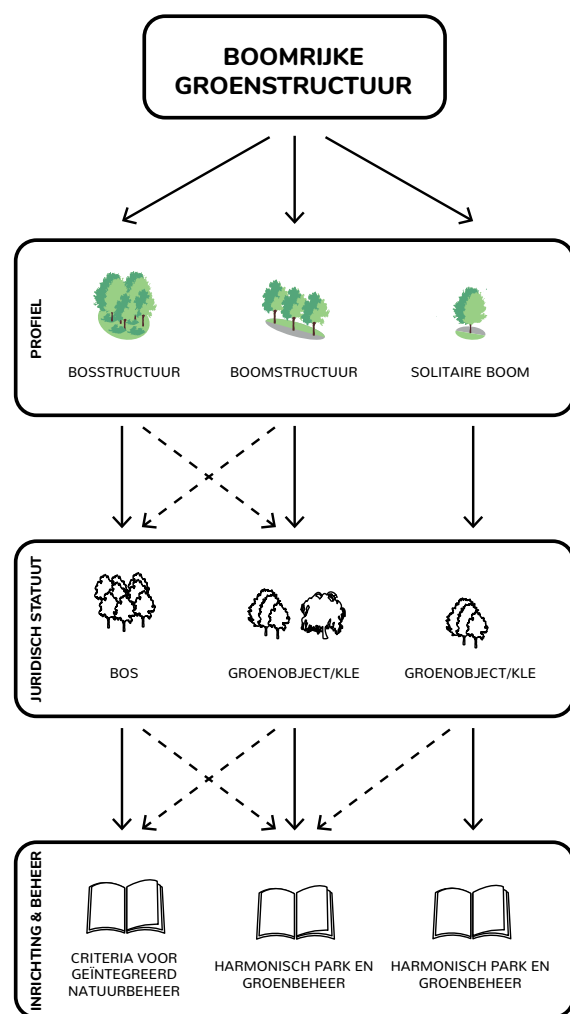
- samenvatting van een bevraging bij gemeenten
- neerslag van het ontwerpend onderzoek, waarin de werkbaarheid van de types en roadmaps getoetst werd aan de realiteit in 4 cases in de Vlaamse rand rond Brussel
- verslagen van 1 workshop met bovenlokale actoren, 5 workshops met ambtenaren in de betrokken gemeenten en 3 workshops met multidisciplinaire experts

0.3 VAN BOOM TOT BOS

BOOMRIJKE GROENSTRUCTUREN

Deze studie behandelt een zeer breed spectrum aan boomrijke groenstructuren. Daaronder verstaan we alle groenstructuren, in een verharde of onverharde context, waarvan bomen en houtachtige struikvegetaties een dominant bestanddeel uitmaken.

Die groenstructuren kunnen dus groot en klein zijn, binnen en buiten het bebouwd gebied voorkomend, mens- en natuurgericht. Bomen zijn de verbindende de factor, maar de 30 beschreven types lopen uiteen van een solitaire boom tot een heus bos. En dat heeft wel een aantal belangrijke implicaties. De beschreven types vallen zowel onder het gemeentelijk groen als onder de natuurgebieden en onder het werkingsgebied van groendiensten als onder dat van terreinbeherende organisaties. Bijgevolg lopen de gehanteerde inrichtings- en beheervisies soms uiteen. Maar ook in de juridische behandeling zijn er verschillen; sommigen vallen onder het bosdecreet, anderen niet.

Voor een goed begrip en toepassing van de studie, moeten we daarom eerst een aantal begrippen en hun onderlinge samenhang duiden. We vertrekken in de eerste plaats van een categorisering van de types volgens (vormelijk) profiel, en linken die vervolgens aan hun juridisch statuut. Verder in dit rapport (zie [H. 4.1.1](#)) worden die profielen ook gekoppeld aan de inrichtings- en beheervisies die je erop kan toepassen.

PROFIEL

Het profiel van een boomrijke groenstructuur definiëren we op basis van morfologie (grootte en vorm), beplanting (bedekkingsgraad en soorten) en context (verhard of niet verhard). We maken hierbij een (vereenvoudigde) opdeling in 3 categorieën:

- **Bosstructuur:** (naar de definitie uit het bosdecreet) Elke boomrijke groenstructuur op een onverharde, natuurlijke bodem waarvan de bomen en de houtachtige struikvegetaties het belangrijkste bestanddeel uitmaken, waartoe een eigen fauna en flora behoort en die één of meer functies vervult. Bovendien stellen we tot voorwaarde een oppervlakte van minstens 10 op 10 meter, en een bedekkingsgraad (de verticale projectie van de boomkruinen op de bodem) van meer dan 50%.
- **Boomstructuur:** Elke boomrijke groenstructuur die bestaat uit meerdere bomen met een onderlinge ruimtelijke relatie (vaak raster- of lijnvormig), in een verharde of onverharde context, met of zonder ondergroei, waarvan de bedekkingsgraad (de verticale projectie van de boomkruinen op de bodem) minder is dan 50% OF waarvan de oppervlakte kleiner is dan 10 op 10 meter.
- **Solitaire boom:** Elke alleenstaande boom, in een verharde of onverharde context, met of zonder ondergroei, die geen directe relatie heeft tot andere bomen en die dus geen deel uitmaakt van een grotere boomstructuur.

Het profiel van een BRGS is sterk gelinkt met de (potentiële) natuurwaarde en met andere ecosysteemdiensten en functies die ze kan vervullen. Ze zal dan ook terugkomen als gradiënt op de fiches in de catalogus ([zie H. 1.2](#)) en bij de ontwerpregels voor het maximaliseren van ecosysteemdiensten ([zie H. 3.1](#)).

**DISCLAIMER: Opgelet! De interpretaties binnen deze studie vervangen de tekst van de wet- en regelgeving uiteraard niet. In geval van twijfel over het juridisch statuut van een BRGS is deze laatste doorslaggevend! Neem bij twijfel contact op met het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB).*

JURIDISCH STATUUT

Met het juridisch statuut van een BRGS doelen we vooral op de vraag of ze onder het Bosdecreet valt of niet. Met andere woorden; is het juridisch gezien bos?

- **Bos:** Artikel 3 van het Bosdecreet geeft een definitie voor het begrip bos in Vlaanderen, namelijk 'grondoppervlakten waarvan de bomen en de houtachtige struikvegetaties het belangrijkste bestanddeel uitmaken, waartoe een eigen fauna en flora behoren en die één of meer functies vervullen'. Daarnaast stelt een interne richtlijn van ANB bijkomende voorwaarden aan de minimale oppervlakte (10 op 10 meter) en bedekkingsgraad (50%) van een bos. Aangezien deze voorwaarden werden overgenomen in de hierboven gegeven definitie van een bosstructuur, geldt in de meeste gevallen dat een BRGS die te klasseren is als bosstructuur ook juridisch als bos beschouwd wordt. Hetzelfde art. 3 van het Bosdecreet stelt echter ook een aantal grondoppervlaktes - die niet als bosstructuur zouden geklasseerd worden - toch gelijk aan bos (en bijgevolg is het Bosdecreet erop van toepassing) terwijl het langs de andere kant een aantal bosstructuren expliciet uit het Bosdecreet uitsluit. Deze bijkomende bepalingen kunnen worden nagelezen op <https://www.ecopedia.be/pagina/definitie-bos>.

- **Klein landschapselement (KLE):** Een aantal solitaire bomen en boomstructuren kunnen bovendien beschouwd worden als kleine landschapselementen (verder 'KLE'). Die worden gedefinieerd als de verzameling groene punten en lijnen in het landschap met inbegrip van de bijhorende vegetaties. De KLE's maken deel uit van de natuur maar hun bestaan en uitzicht is vaak het resultaat van menselijk handelen. Types die onder de KLE's (kunnen) vallen zijn solitaire bomen, bomenrijen (knotbomen, houtkanten, perceelsrandbegroeiingen) en bomenweides (hoogstamboomgaarden). Er bestaat geen overzichtskaart van KLE's met juridische waarde, maar bij het bepalen of een bestaande BRGS (mogelijks) een KLE is, kunnen de kaartlabels van de biologische waarderingskaart (BWK) een indicatie geven. De definities, het reguliere beheer en de bepalingen met betrekking tot het wijzigen van KLE's vind je in de Code Goede Natuurpraktijk en in de omzendbrief LNW/98/01: <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1006515¶m=inhoud>.
- **Groenobject:** Solitaire bomen, boomstructuren en bosstructuren die niet onder de (juridische) definitie van bos of KLE vallen, kunnen met een algemene term worden aangeduid als 'groenobjecten'. Die term is afkomstig uit het park- en groenbeheer en wordt gebruikt voor vormen van groen die zowel ruimtelijk als functioneel heel verschillend zijn. Hij heeft geen juridisch vastgelegde definitie.

Het juridisch statuut van een BRGS is onder meer van belang voor de ruimtelijke inplanting, de soortenkeuze, inrichting, beheer en gebruik ([zie H. 4.1](#)), financiering ([zie H. 4.2](#)) en vergunningen ([zie H. 4.3](#)).

HOOFDSTUK 1: CATALOGUS

14

1.1	Gebruikswijzer	16
1.2	Interpreteren van de fiches	18
1.3	30 types boomrijke groenstructuren	25
1.4	Keuzehulp types	86

Voor je ligt een catalogus van 30 types bossen en boomrijke groenstructuren. 30 manieren om te bouwen aan boomrijke steden en gemeenten. 30 puzzelstukjes voor de uitbouw van sterke boomstructuren vanuit het buitengebied tot in de kern. Boomstructuren die onze leefomgeving gezonder, aangener, socialer, mooier, productiever, klimaatrobuuster en biodiverser helpen maken.

Gebruik deze catalogus op 2 manieren: als inspiratiebron voor nieuwe vergroening of als praktische gids bij een bestaand project. Wat ook je vraag of ambitie is voor een boomrijke gemeente, deze bundel helpt je op weg.

HOOFDSTUK 1: CATALOGUS

1.1 GEBRUIKSWIJZER

IK WEET PRECIËS WELK PROJECT EN WELK TYPE IK WIL REALISEREN

Misschien neem je deze bundel ter hand met het oog op een gepland project: de aanleg van een zorgbos, een uitbreiding van straatbomen, of de ambitie voor een stadsrandbos. In dat geval wil je waarschijnlijk snel aan de slag. Toch kunnen we je, vooraleer je doorbladert naar de fiche van het door jou gekozen type, aanraden de leeswijzer door te nemen op [p. 18](#). Je leest er welke informatie je op de fiches terugvindt en hoe je die interpreteert. Het gaat onder meer om randvoorwaarden ('gradiënten'), ecosysteemdiensten die geleverd worden en hoe die te bevorderen, en specifieke aandachtspunten bij de ontwikkeling en realisatie.

Verder krijg je goede voorbeelden, verwijzingen naar gespecialiseerde literatuur en verdere referenties, én naar een aantal verdiepende hoofdstukken binnen deze studie. Zo vormt elke fiche op zichzelf een eerste hulpmiddel bij een specifiek project, maar tegelijk een toegangspoort naar een veelheid aan nuttige informatie. Heb je voor jouw project al een locatie in gedachte? Dan helpt de informatie op de fiches je bij een eerste beoordeling van de geschiktheid daarvan op basis van een aantal randvoorwaarden zoals de schaal, specifieke inplantingsvoorwaarden en de wenselijke eigendomsstructuur. Nog geen locatie op het oog? Dan kan je hiermee aan de slag voor een meer gerichte zoektocht.

IK BEN BENIEUWD NAAR WAT DEZE TYPES BINNEN MIJN GEMEENTE KUNNEN BETEKENEN

Misschien heb je nog geen concreet project voor ogen, of misschien staan je plannen nog open voor verandering. Ook in dat geval kan je deze bundel prima gebruiken. Blader door de types en fiches ter inspiratie, bekijk de mogelijke combinaties, randvoorwaarden, en de ecosysteemdiensten die prioritair geleverd worden.

Ben je klaar om een keuze te maken, dan kunnen een aantal matrixen je daarin ondersteunen. Op [p. 86](#) vind je een overzicht van welke ecosysteemdiensten de verschillende types in meer of mindere mate leveren. Is er een bepaalde nood of doelstelling waaraan je wil werken – klimaatadaptatie, biodiversiteit, gezondheidsbevordering, etc. – dan kan je je hierdoor laten leiden. Is er al een specifieke locatie of perceel bepaald waardoor je keuze gestuurd wordt, kijk dan alvast naar [p. 96](#).

AAN DE SLAG? OF TOCH MAAR EVEN VERDER BLADEREN?

Elk project - hoe klein of bescheiden ook – draagt bij aan de uitbouw van een grotere boomstructuur in zijn omgeving: een eerste puzzelstukje als antwoord op een grotere ruimtelijke uitdaging. Maar als je beslist dat je die puzzel verder wil leggen, dan kan je de types en fiches uit deze catalogus ook aangrijpen voor een bredere ruimtelijke oefening rond de uitbreiding van bossen en bomen op schaal van een wijk, gemeente of regio.

In [hoofdstuk 2](#) gaan we hier verder op in. Daar worden de types en fiches ingezet in verschillende scenario's, waarbij we afstappen van een zeer concrete en operationele vraag door ofwel het type, ofwel de locatie in vraag te stellen of zelfs beide. Deze denkoefeningen kunnen je helpen bij het maken van strategische keuzes of bij het opbouwen van een strategische visie op bossen en bomen. Ecosysteemdiensten vormen in deze vraagstukken een gids en een kader. Misschien biedt een nabijgelegen locatie wel meer mogelijkheden voor het leveren van een bepaalde dienst of functie. Of misschien leren we door een perceel beter te bestuderen dat een ander type op deze plek meer 'nodig' of interessant is. Maar evenzeer kan deze denkoefening worden uitgebreid: naar een bepaald projectgebied waar zoveel mogelijk kansen worden geïdentificeerd en worden ingevuld, of naar een aantal types die je actief gaat stimuleren en realiseren op verschillende locaties.

Is het type van mijn keuze wel de beste invulling voor deze locatie? Bossen en boomstructuren leveren tal van voordelen en diensten aan de samenleving, maar in welke mate ze die verschillende ecosysteemdiensten leveren, is voor elk type anders. Een grondige analyse van de nood aan (bv. waterinfiltratie) en het potentieel van (bv. lokale biodiversiteit) ecosysteemdiensten op een specifieke plek kan aantonen dat er nog meer interessante diensten vervuld kunnen worden. In sommige gevallen zal het gekozen type daarvoor niet de beste kandidaat zijn, en kan je overwegen die keuze bij te stellen of aan te vullen met andere types. Een voorbeeld: De gemeente X wil haar dorpsplein

ingroenen met enkele solitaire toekomstbomen. Een mooie ambitie op zichzelf, maar wanneer uit een analyse van de locatie blijkt dat de lokale nood aan ontmoetings- en speelgroen zeer hoog is, kan aanvulling of aanpassing van het ontwerp met een zone voor een boomrijke speel- en ontmoetingsplek het project nog versterken.

Of omgekeerd; zoek ik misschien beter een andere locatie voor dit type bos of boomstructuur? Ook hier kan je je laten leiden door ecosysteemdiensten. Vanwaar komt je keuze voor dit type, welke diensten en functies wil je ermee vervullen? Door na te gaan over een groter studiegebied of die diensten en functies ergens anders nog beter van nut kunnen zijn, vind je misschien koppelkansen met lokale vragen of problematieken. Een voorbeeld: De gemeente Y wil een speelbos aanleggen in de buurt van de dorpsschool en heeft hiervoor een perceel geselecteerd. Maar, een scan naar de nood aan toegankelijk groen en een stakeholderanalyse in de buurt stuurt hen naar een plek tussen de dorpsschool en de scouts die blijkbaar al langer op zoek waren naar een speelzone bij hun lokalen. Of uit een biodiversiteitsscan komen enkele interessant percelen naar voren die aansluiten op een bestaand bos. De gemeente beslist of ze haar plannen kan bijsturen, op basis van welke noden en de haalbaarheid van de alternatieve scenario's.

Vooraleer een bepaald type op een bepaalde plaats te gaan realiseren, kan het dus nuttig zijn even stil te staan bij de vraag of er nog betere opties zijn en of er kansen gemist worden. Maar, een goed project blijft natuurlijk een goed project. Bovendien dreigt verder onderzoek steeds wel een rem te zetten op het tempo en soms zelfs op de ambities van een vergroeningsproject. Als de plannen klaar liggen, is er dan ook zelden iets mis mee om de schop in de grond te steken en een nieuwe bos- of boomstructuur te realiseren. Hoe sneller de bomen de grond in gaan, hoe sneller ze hun vele diensten kunnen leveren aan de maatschappij.

1.2. INTERPRETEREN VAN DE FICHES

BESCHRIJVING EN TEGEL

Voor elk type wordt een naam vermeld en in de meeste gevallen een (niet exhaustieve) lijst van synoniemen en subtypes die hieronder begrepen worden. Daarnaast geven we een beknopte beschrijving en een schematische weergave op tegel. Deze hebben als doel de lezer een algemeen beeld te geven over het type.

TE COMBINEREN MET

Een BRGS is bijna per definitie multifunctioneel, waardoor het niet altijd makkelijk of zelfs mogelijk is om deze onder één naam te vangen. Sommige groenstructuren houden het midden tussen twee gelijkaardige types of vormen een samengesteld geheel van kleinere types. In dit kader geven we de meest voorkomende en meest interessante combinaties en tussenvormen. Het loont dus ook de moeite om ook de aandachtspunten voor ecosysteemdiensten en ontwikkeling van deze 'bevriende' types te bekijken voor meer informatie.

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

Hiermee wordt aangegeven in welke mate de levering van verschillende ecosysteemdiensten relevant is bij de keuze voor of aanleg van dit type (of de meest voorkomende verschijningsvormen van dit type). Belangrijk daarbij is te beseffen dat het kwantificeren van de levering van ecosysteemdiensten op typologisch niveau zeer moeilijk en per definitie onnauwkeurig is, aangezien die levering rechtstreeks afhankelijk is van allerlei contextuele factoren (schaal, locatie, beplanting, etc.). Ook een kwantitatieve afweging van verschillende ecosysteemdiensten ten opzichte van elkaar is praktisch onmogelijk en binnen deze studie ook niet wenselijk. Er is daarom gekozen om te werken met een beperkte en kwalitatieve schaal aanduiding. Diensten met een lichte, vervaagde kleur worden niet of te beperkt geleverd door het type om relevant te zijn bij de keuze of inrichting, donker gekleurde diensten worden voldoende geleverd om relevant te zijn bij de keuze of inrichting, en diensten met een gele ster zijn hierbij doorslaggevend. Verder wordt er een opdeling gemaakt tussen groene en blauwe diensten; groene diensten hebben in de eerste plaats een ecologische functie, blauwe zijn in de eerste plaats welzijnsgericht.

NATUURPROFIEL

De opdeling van boomrijke groenstructuren in 3 verschillende profielen werd eerder al beschreven. Dit gebeurt op basis van morfologie (grootte en vorm), beplanting (bedekkingsgraad en soorten) en context (verhard of niet verhard). We geven dit profiel hier mee als gradiënt, gelinkt aan de (potentiële) natuurwaarde die een BRGS kan bereiken. Voor bosstructuren zal die doorgaans groter zijn dan voor boomstructuren of solitaire.

 Bosstructuur: Elke boomrijke groenstructuur waarvan de bomen en de houtachtige struikvegetaties het belangrijkste bestanddeel uitmaken, waartoe een eigen fauna en flora behoort en die één of meer functies vervult. Bovendien stellen we tot voorwaarde een oppervlakte van minstens 10 op 10 meter, een onverharde oppervlakte en een bedekkingsgraad bedekkingsgraad (de verticale projectie van de boomkruinen op de bodem) van meer dan 50%.

 Boomstructuur: Elke boomrijke groenstructuur die bestaat uit meerdere bomen met een onderlinge ruimtelijke relatie (vaak raster- of lijnvormig), in een verharde of onverharde context, met of zonder ondergroei, waarvan de bedekkingsgraad (de verticale projectie van de boomkruinen op de bodem) minder is dan 50% OF waarvan de oppervlakte kleiner is dan 10 op 10 meter.

 Solitaire boom: Elke alleenstaande boom, in een verharde of onverharde context, met of zonder ondergroei, die geen directe relatie heeft tot andere bomen en die dus geen deel uitmaakt van een grotere boomstructuur.

 Aandachtspunten juridisch statuut: Wanneer binnen een bepaald type BRGS een conflict kan ontstaan tussen het profiel en het juridisch statuut wordt dit op de fiche aangegeven en verder geduid. Dit is bijvoorbeeld het geval bij types die, zelfs wanneer ze voorkomen als bosstructuur, toch niet onder het bosdecreet vallen. Ook wanneer een bepaald type in bepaalde gevallen als KLE's beschouwd wordt, wordt dit aangegeven en gespecificeerd.

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

Hier geven we een aantal aandachtspunten, suggesties en handvaten voor de inrichting en het beheer van een bepaald type, met het oog op het maximaliseren van de levering van verschillende ecosysteemdiensten. Doorgaans gaan die over diensten die relevant of doorslaggevend zijn voor dit type. Deze tips helpen de gebruiker de BRGS zo in te richten dat ze maximaal verschillende functies kan vervullen. De opgenomen aandachtspunten zijn specifiek gericht op het type in kwestie. Meer suggesties voor het maximaliseren van ecosysteemdiensten van BRGS in het algemeen worden gegeven [hoofdstuk 3.1](#).

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Geen enkel ontwikkelingsproces is hetzelfde, want dit is steeds sterk afhankelijk van een reeks contextuele factoren. Toch geven we in dit kader een aantal aandachtspunten, suggesties en handvaten voor de realisatie, draagvlakcreatie bij en ontwikkeling van een bepaald type. Opnieuw kan je verder in dit rapport meer algemene informatiebronnen en kansrijke instrumenten terugvinden voor de ontwikkeling van BRGS in het algemeen, [zie H. 4, 5 en 6.](#)

GRADIËNTEN

Het ontwikkelen en clusteren van de verschillende types BRGS gebeurde aan de hand van een aantal uiteenlopende eigenschappen. Er werd gekeken naar profiel, schaal, inplantingsvoorwaarden, gewenste toegankelijkheid en wenselijke eigendomsstructuur. Elk van deze eigenschappen kan tekenend zijn voor een bepaald type, of net helemaal niet. De eigenschappen kunnen meestal worden uitgezet op een schaal of spectrum: bijvoorbeeld van een zeer kleine tot een zeer grote oppervlakte, van een volledig privaat tot volledig publiek gebruik. We noemen ze daarom gradiënten. Per gradiënt kan op de fiche worden afgelezen welk deel van het spectrum voor een bepaald type in aanmerking komt of wenselijk is. Op die manier helpen ze de gebruiker op twee manieren: bij het kiezen van een type op basis van gewenste of reeds bepaalde eigenschappen, of wanneer de keuze voor een bepaald type al gemaakt is bij het inschatten van geschikte locaties en het sturen van de inrichting en de realisatie.

Hoe deze gradiënten precies geïnterpreteerd worden en hoe ze tot stand kwamen, wordt beschreven op de volgende pagina.

DE GEKEURDE BAND

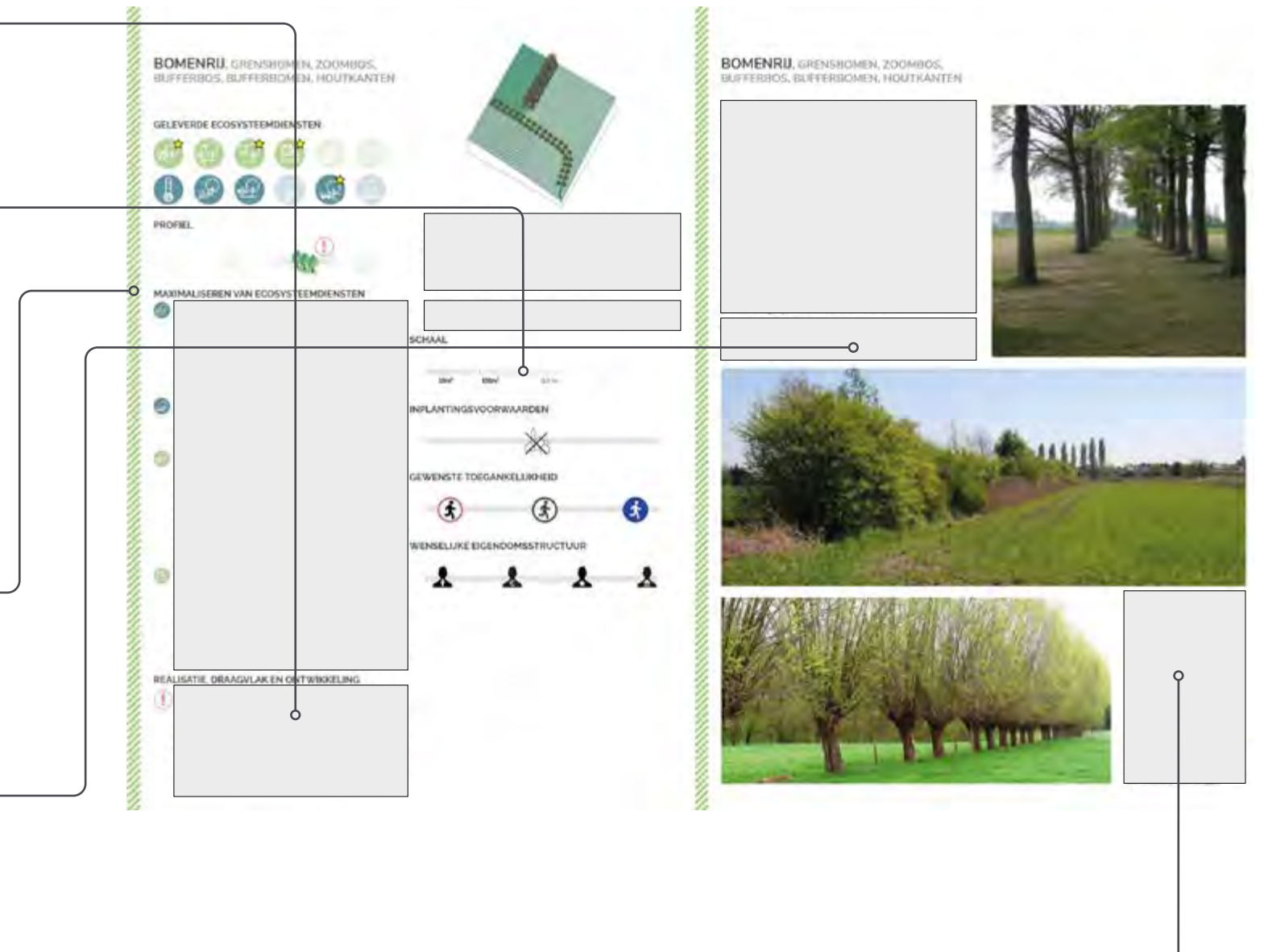
Fiches hebben ofwel een groene band (zoals hier) ofwel een roze. De groene band op deze fiche betekent dat in dit type de groenstructuur de primaire invulling geeft aan de grond, m.a.w. de functie is in de eerste plaats 'groen' en als men dit type wil ontwikkelen op een perceel waar al een andere functie aanwezig was, moet deze doorgaans verdwijnen. Een roze band betekent dat in een type de groenstructuur wordt toegevoegd aan een bestaande functie, waarbij die oorspronkelijke functie behouden blijft. Het gaat m.a.w. over ingroening, bijvoorbeeld van een parking, een speelplaats, een wijk, ...

REFERENTIE

Voor elk type van BRGS wordt een inspirerend praktijkvoorbeeld gegeven, inclusief locatie en uitvoerder(s). Uiteraard zijn er op het internet nog veel meer inspirerende voorbeelden en referenties te vinden. We willen de gebruiker dan ook uitdrukkelijk uitnodigen om hiernaar op zoek te gaan en contact op te nemen met ervaringsdeskundigen.

ANDERE REFERENTIES EN BIJKOMENDE INFORMATIE

Om de breedte van de verschillende types te duiden, worden telkens een aantal bijkomende praktijkvoorbeelden op foto weergegeven. Deze projecten, locaties, en uitvoerders worden zeer kort omschreven.

ECOSYSTEEDIENSTEN

Ecosysteemdiensten (ESD) omvatten al de goederen en diensten die ecosystemen aan de samenleving leveren, zoals natuurlijke bescherming tegen overstroming, bestuiving door wilde insecten, natuurlijke waterzuivering, klimaatregulering, natuurgebonden recreatie, enz. Binnen deze studie, waarin mens- en natuurgerichte aspecten hand in hand gaan, hebben we dit geheel van diensten verder opgedeeld volgens 2 hoofdgroepen: welzijn (mens) en ecologie (natuur). Daarbinnen worden telkens 6 relevante diensten – al dan niet met subdiensten – gedefinieerd. Dit is geen algemeen gehanteerde indeling binnen het wetenschappelijk discours, maar blijkt wel nuttig en inzetbaar als kader voor bosuitbreidings- en vergroeningsprojecten. De terminologie en definities zijn waar mogelijk gebaseerd op de publicatie 'Een heldere ecosysteemdienstentaal' (INBO).

ECOLOGIE

BIODIVERSITEIT BEVORDEREN:

Boomrijke groenstructuren ondersteunen de vele verschillende planten en diersoorten die leven in het water, de lucht en in en op de bodem.

KLIMAATBEHEERSING:

Boomrijke groenstructuren helpen de opwarming van de aarde te beperken. De bodem, planten en bomen houden koolstof vast, zodat die niet in de atmosfeer terecht komt en niet kan bijdragen aan de opwarming van de aarde.

WATERHUISHOUDING VERBETEREN:

Bron van water: BRGS geven ons water, dat we dagelijks nodig hebben voor onszelf en voor planten en dieren.
 Beheersing van overstromingen: BRGS kunnen op allerlei manieren vermijden dat we te maken krijgen met waterrellende.
 Waterbeschikbaarheid: BRGS helpen ervoor zorgen dat er voldoende water is: voor de productie van drinkwater, voor gebruik in de industrie en de landbouw, maar ook voor de scheepvaart en energieproductie.
 Natuurlijke waterzuivering: BRGS zuiveren vervuild water.
 Sponseffect: BRGS zorgen voor een verhoogde infiltratie en voorkomen zo dat water oppervlakkig afstroomt.

BODEM VERBETEREN

Natuurlijke bodemzuivering: Boomrijke groenstructuren zuiveren vervuilde bodems.
 Behoud bodemkwaliteit: Boomrijke groenstructuren helpen bodems vruchtbaar en gezond te houden.
 Erosiebestrijding: Boomrijke groenstructuren voorkomen dat vruchtbare bodem wegspoelt of – waait.

BRON VAN HOUT EN BIOMASSA:

Boomrijke groenstructuren brengen hout en biomassa voort, die gebruikt worden als hernieuwbare grondstoffen in de natuurlijke cyclus, en door de mens voor allerlei toepassingen zoals meubels en geneesmiddelen, en als energiebron.

BRON VAN VOEDSEL:

Boomrijke groenstructuren bieden voedsel, in de vorm van plantaardige en dierlijke producten, zowel voor de mens al voor andere diersoorten. WELZIJN

WELZIJN

LOKAAL KLIMAAT REGULEREN:

Verkoeling: Boomrijke groenstructuren brengen koelte op warme dagen. Bomen en planten zorgen voor schaduw, weerkaatsen de zon en voeren de warmte versneld weer af.
 Beperking van warmteverliezen in gebouwen: Boomrijke groenstructuren kunnen wind tegenhouden of afbuigen, waardoor op koude dagen warmteverliezen in gebouwen worden beperkt.

NATUURLIJKE LUCHTZUIVERING:

Boomrijke groenstructuren zuiveren de lucht van fijn stof en andere schadelijke stoffen.

BEPERKING GELUIDSOVERLAST:

Boomrijke groenstructuren kunnen de overlast die we ervaren door allerlei lawaai verminderen.

BEWEGING EN ONTSPANNING STIMULEREN:

Boomrijke groenstructuren zetten ons aan om te bewegen en ontspannen: sporten, spelen, wandelen, tuinieren, ...

STRUCTUUR, ESTHETIEK EN VASTGOEDWAARDE:

Structurerend vermogen: Boomrijke groenstructuren creëren zelf nieuwe ruimtes, beïnvloeden de manier waarop we een ruimte ervaren én waarop we die gebruiken.
 Uitzicht op groen: Het is aangener wonen en werken in een omgeving met wat groen.
 Esthetiek: Boomrijke groenstructuren worden gewaardeerd om hun esthetische waarde. De meesten onder ons vinden ze simpelweg mooi.
 Vastgoedwaarde: Boomrijke groenstructuren hebben een positief effect op de vastgoedwaarde in (woon)wijken. Het zicht op en/of nabijheid tot boomrijke groenstructuren doet de woonkwaliteit – en daarmee ook de verkoopprijs – stijgen.

RUST, NATUURBELEVING, EDUCATIE EN ONTMOETING STIMULEREN:

Tot rust komen: Boomrijke groenstructuren helpen ons te ontspannen en het hoofd leeg te maken.
 Natuur beleven: Boomrijke groenstructuren laten ons heel wat beleven, doordat er dieren, planten en landschappen in voorkomen.
 Leren door de natuur: Boomrijke groenstructuren inspireren, prikkelen onze nieuwsgierigheid en brengen ons van alles bij.
 Ontmoeting stimuleren: BRGS lokken ons naar buiten, waardoor we andere mensen kunnen ontmoeten.

GRADIËNTEN

SCHAAL

Deze gradiënt geeft een inschatting van de gewenste (minimale) oppervlakte van een bepaald type. Terwijl kleine BRGS vooral een effect hebben op hun directe omgeving, hebben grotere vaak een betekenis voor een ruimer gebied. We gebruiken hier dan ook een gradiënt die loopt van een 'plaatselijke groenstructuur' tot een 'bovenlokale groenstructuur'. Daarbinnen werden 4 grenzen gekozen om verschillende redenen.

- 10m² **PLAATSELIJK** • **0,001 ha of 10 m²**: Deze grens komt overeen met de (minimale) kroonprojectie van een volwassen solitaire boom. BRGS met een kleinere oppervlakte worden beschouwd als solitair en niet als boomstructuur.
- 100m² **PLAATSELIJK** • **0,01 ha en 10 op 10 m**: De minimale oppervlakte die we hanteren voor een bosstructuur en een bos.
- 0,5ha **LOKAAL** • **0,5 ha**: De minimale oppervlakte die algemeen in aanmerking komt voor (her) bebossingssubsidies of voor ondersteuning door verschillende natuurorganisaties.
- 10ha **BOVENLOKAAL** • **10 ha**: Grote groenzones hebben het potentieel om mensen aan te trekken uit een bredere omgeving. Vanaf 10 ha spreken we van een aantrekkingskracht en effect op bovenlokaal niveau.

INPLANTINGSVOORWAARDEN

Deze gradiënt geeft aan of er bepaalde inplantingsvoorwaarden van toepassing zijn, nodig voor het goed functioneren van een boomrijke groenstructuur, voor het bereiken van de beoogde doelgroepen of op een andere manier gelinkt aan het type. Soorten inplantingsvoorwaarden zijn:

- **Afstand tot de kern**
- **Afstand tot een specifieke gebruikersgroep** (school, jeugdwerk, zorginstelling, ...)
- **Inplanting op een specifieke ruimte** (parking, straat, bedrijventerrein, ...)

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

Deze gradiënt geeft een inschatting van de gewenste (minimale) toegankelijkheid, van belang voor de (potentiële) gebruikswaarde. Het gaat hier om de juridische toegankelijkheid ([zie hoofdstuk 4.1.4](#)).

- **Publiek toegankelijk** (er kunnen regels van toepassing zijn die het gebruik in ruimte en tijd regelen maar doorgaans in de groenstructuur toegankelijk voor wie dat wil)
- **Beperkt toegankelijk** (enkel toegankelijk voor bepaalde, bewust gekozen doelgroepen of binnen beperkte gebruikstijden, zones die wel publiek toegankelijk zijn maar niet integraal toegankelijk (rolstoeltoegankelijk) vallen hier NIET onder)
- **Niet toegankelijk** (enkel toegankelijk voor privaat gebruik) Niet toegankelijk (privaat)

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

Deze gradiënt geeft een inschatting van de gewenste eigendomsstructuur of -structuren van een bepaald type, gelinkt aan toegankelijkheid en gebruikswaarde.

- **Particulier**
- **Bedrijf**
- **Vereniging**
- **Overheid**

1.3. 30 TYPES BOOMRIJKE GROENSTRUCTUREN

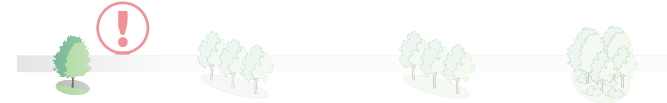
TYPE	DEFINITIE	SYNONIEMEN / VARIANTEN
Solitaire boom	Een solitaire of alleenstaande boom met beeldbepalende kwaliteiten omwille van zijn inplanting en/of grootte.	Toekomstboom, duurzame boom
Bomenpocket	Een boomstructuur met een beperkte opp. en zonder specifieke gebruiksfunctie. Bomenpockets komen vaak voor op restruimten, zowel in de bebouwde omgeving als in het buitengebied.	Bosfragment, klein landschapselement (KLE), bomengroep
Bomenrij	Een lijnvormige boomstructuur in een onverharde context en doorgaans in het buitengebied. Bomenrijen worden typisch ingezet op (onverharde) oevers van beken en rivieren, op perceelgrenzen (tussen naburige akkers), op gebiedsgrenzen, of als structurerend landschapselement. Ook houtkanten en knotrijen worden hieronder gerekend. Laanbomen worden als apart typologie behandeld.	Grensbomen, zoombos, bufferbos, bufferbomen, houtkanten
Boomrijke speel- en ontmoetingsplek	Een boomstructuur of bosstructuur met een beperkte oppervlakte, specifiek bedoeld en ingericht als een speelplek voor kinderen en/of een ontmoetingsplek voor volwassenen.	Speelgroen, ontmoetingsgroen
Bomenweide	Een boomstructuur waarin bomen in een rasterpatroon zijn ingeplant in een weide of grasland. Vaak gaat het om boomgaarden met fruitbomen of andere voedselrijke soorten. De weide kan gebruikt worden als lig- of picknickweide.	Boomgaard, picknickweide met bomen
Zorgtuin/bos	Een boomstructuur of bosstructuur met een specifieke gezondheidsbevorderende functie en met een aangepaste inrichting. Ze kunnen vrij toegankelijk zijn maar evengoed kan hun gebruik beperkt worden tot bijvoorbeeld bewoners of patiënten van zorginstellingen en ziekenhuizen.	Zorgtuin, healing environment, ziekenhuisbos, snoezelbos
Botanische tuin	Een boomstructuur of bosstructuur waarin een brede waaier aan boom- en plantensoorten voorkomen, met een specifieke educatieve, wetenschappelijke of biodiversiteitsgerichte functie.	Arboretum, plantentuin
Speelbos	Een bosstructuur met een aanzienlijke oppervlakte, een specifieke functie als speelruimte voor kinderen en jongeren, en met een aangepaste inrichting en beheer.	Ravotbos
Begraafbos	Een bosstructuur waarin het toegelaten is en gefaciliteerd wordt om assen te begraven in afbreekbare urnes (en soms te verstrooien).	Natuurbegraafplaats, natuurbegraafplek
Natuurgericht bos	Een bosstructuur waarin men in de eerste plaats streeft naar een hoge natuurkwaliteit, maar dat daarnaast ook ruimte kan bieden aan zachte recreatie en natuurbeleving, duurzame houtproductie of andere functies.	Beleefbos, stiltebos, natuuroase
Postzegelbos	Een bosstructuur met een beperkte oppervlakte en een hoge natuurwaarde, al dan niet met een specifieke gebruiksfunctie voor educatie, spelen of ontmoeten en met een aangepaste inrichting.	Kleine wildernis, buurtbos, miniwoud, tiny forest
Korte-omloophout	Een landbouwteelt bestaande uit een boom- of bosstructuur van snel groeiende boomsoorten die om de twee tot acht jaar worden geoogst. Het hout kan gebruikt worden als hernieuwbare energiebron (door verbranding) maar ook als grondstof voor papierproductie of vezelplaten. Let op: er bestaat overlap met bomenrijen en houtkanten wanneer die op regelmatige basis als hakhout beheerd worden.	KOH, houtteelt, houtkant, houtwal
Voedselbos	Een bewust aangeplante of omgevormde, meelagige bosstructuur die bestaat uit bomen, struiken, planten en kruiden met een hoog aantal voedselproducerende gewassen.	Eetbos, plukbos, eetbare bostuin
Productiebos	Een bos met een houtproducerende functie en een aangepast beheer. Ook boomkwekerijen worden hieronder gerekend.	Cultuurbos
Waterbufferbos	Een boomstructuur of bosstructuur op overstromingsgevoelige gronden of in de directe nabijheid van waterpartijen, die permanent, in geval van hoge waterstanden of bij overstromingen onder water komt te staan en optreedt als bufferzone.	Moerasbos, Rabattenbos, Broekbos, Bronbos, Alluviaal bos
Boomrijk park	Een groenzone met een specifieke recreatiefunctie in of nabij een woonkern, bestaande uit een combinatie van solitaire bomen, boomstructuren en bosstructuren.	/
Stadsrandbos	Een bosstructuur met een grote oppervlakte en een gebruiksfunctie voor recreatie en natuurbeleving aan de rand van of nabij stedelijke of gemeentelijke kernen.	Stadsbos, parkbos
Straatbomen	Een lijnvormige boomstructuur langsheen straten en wegen (geen snelwegen).	Laanbomen, dreven
Boomrijke parking	Een publieke of private parking, ingegroend met één of meerdere boomstructuren.	Groene parking
Boomrijk plein	Een publiek plein, ingegroend met één of meerdere boomstructuren.	Groen plein
Boomrijke speelplaats	Een speelplaats, publieke speelzone of speeltuin, ingegroend met één of meerdere boomstructuren.	Speelplaatsbos, groene speelplaats
Agroforestry	Een boomstructuur of bosstructuur op land- of tuinbouwpercelen die gebruikt worden voor de teelt van voeding of als uitlooppunt voor dieren (bv. schapen, kippen).	Akkerbomen, boomrijke landbouw
Boomrijke tuinen	Een boomstructuur of bosstructuur over de perceelsgrenzen van een aantal aaneengrenzende private tuinen heen.	Achtertuintos
Boomrijke begraafplaats	Een begraafplaats (kerkhof), ingegroend met één of meerdere boomstructuren of bosstructuren.	Kerkhofbomen
Boomrijke publieke gronden en binnengebieden	Een publieke terrein of tuin, ingegroend met één of meerdere boomstructuren of bosstructuren.	Historische tuin
Infrastructuurbomen	Een verzameling van boomstructuren en/of bosstructuren langs spoorwegen, snelwegen of andere drukke verkeersassen vaak in restruimtes (bv. klaverbladen, ronde punten, verkeerswisselaars, treindepots etc.).	Spoorwegbos, snelwegbos
Spontane natuur	Een tijdelijke verzameling van boomstructuren op een braakliggend terrein of brownfield, eventueel ontwikkeld volgens de procedure van tijdelijke natuur. Zo kan de boomstructuur na een afgesproken periode plaatsmaken voor verdere ontwikkeling van het terrein.	Tijdelijke natuur
Boomrijk bedrijventerrein	Een bedrijventerrein, ingegroend met boomstructuren en/of bosstructuren.	Bedrijfsbos
Beweegbos	Een recreatiedomein of verzameling van sportinfrastructuren, ingegroend met een aanzienlijke oppervlakte en diversiteit aan bomen, boomstructuren en bosstructuren.	Recreatiedomein
Boswijk	Een woonwijk ingegroend met een aanzienlijke oppervlakte en diversiteit aan bomen, boomstructuren en bosstructuren, zowel in de publieke als in de private ruimte.	Bos met woonfunctie

SOLITAIRE BOOM, TOEKOMSTBOOM, DUURZAME BOOM

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Richt schaduwplekken onder alleenstaande bomen in als ontmoetings- of verblijfsplekken, bv. met een zitbank. Op warme zomerdagen bieden zij welkome verkoeling op (zeer) lokale schaal.
- Plaats solitaire bomen zo dicht mogelijk bij de bron (bijvoorbeeld autowegen) om hun beperkt luchtzuiverend effect zo efficiënt mogelijk in te zetten. Onthard waar mogelijk de boomspiegels zodat afvloeiende fijn stof deeltjes in de bodem kunnen indringen. Een struik-, kruid- en/of strooisellaag bevordert dit nog.
- Plaats solitaire bomen op een opvallende positie (bijvoorbeeld aan het eind van een pad of zichtas, op een hoek, een terp of heuvel) zodat ze kunnen dienen als oriëntatiepunten. Durf kiezen voor bomen die mogen uitgroeien tot grote, monumentale bomen én voorzie daarvoor de nodige boven- en ondergrondse ruimte. Vanuit esthetisch oogpunt worden mensen meer aangesproken door grote en oude bomen, en hun beeldbepalend vermogen is veel groter. Zo heeft de keuze voor één enkele, goedgeplaatste boom vaak meer impact dan een rij klein blijvende bomen.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

- Sommige solitaire bomen worden beschouwd als KLE, met name wanneer ze een historische waarde hebben ([zie H. 1.2](#)).
- Omdat solitaire bomen voldoende groot en volwaardig oud moeten kunnen worden, is een soortenkeuze extra belangrijk ([zie H. 4.1.3](#)).
- Doordat solitaires zo opvallend zijn, liggen ze buurtbewoners vaak nauw aan het hart. Er kan dus makkelijk eigenaarschap gegeven worden door de boomspiegel te laten adopteren en buurtbewoners verantwoordelijkheid te geven over aanplant, ondergroei of onderhoud ([zie H. 5.6. & H. 5.8](#)).
- Wedstrijden zoals 'Europese boom van het jaar' zorgen voor extra zichtbaarheid en de positieve promotie van monumentale bomen ([zie H. 5.9](#)).

BESCHRIJVING: Een solitaire of alleenstaande boom met beeldbepalende kwaliteiten omwille van zijn inplanting en/of grootte.

TE COMBINEREN MET: boomrijk plein, boswijk, boomrijke publieke gronden, boomrijke speelplaats, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

SOLITAIRE BOOM, TOEKOMSTBOOM, DUURZAME BOOM

1001 BOMEN

Wie? Groendienst Leuven

Waar? Oud gemeentehuis Heverlee, Leuven

1001 bomen is een project dat zich inzet voor de verdere vergroening van Leuven. Het doel is om meer inheemse bomen aan te planten en de Leuvenaars hierbij te laten zien hoe belangrijk bomen zijn voor de leefbaarheid van de stad. Zo werd er aan het oud gemeentehuis in Heverlee al een actie georganiseerd voor het aanplanten van drie inheemse eeuwelingen (2 winterlindes en 1 zomereik).

Er werd gekozen om grote bomen met een hoge levensverwachting te planten, aangezien deze grote hoeveelheden CO2 voor lange tijd kunnen vastleggen en daarmee bijdragen aan de reductie van de totale CO2-uitstoot in de stad. Naast de drie bomen komt er ook een rij struiken met nectarrijke bloemen. Zo krijgen de solitaire bijen, die de laatste jaren sterk achteruit zijn gegaan, de kans om voedsel te verzamelen. De stad wil graag naar buiten toe aantonen dat ze zich beter wil voorbereiden op de gevolgen van de klimaatverandering.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.natuurenbos.be/vredesbomen/plantgids>
<https://www.npmeetjesland.be/toekomstbomen/>

Foto links: Knuffelboom, Prudens van Duyseplein in Gent
 Bron: Het Laatste Nieuws
 Foto rechts-boven: Aanplanting van drie toekomstbomen in Leuven
 Bron: Leuven 2030
 Foto rechts-midden: Solitaire boom in Antwerpen, gelabeld en beschermd als 'toekomstboom' binnen het gelijknamige project
 Bron: Stad Antwerpen
 Foto rechts-onder: Koesterboom bij Museum M in Leuven
 Bron: Green Cities

BOMENPOCKET, BOSFRAGMENT, KLEIN LANDSCHAPSELEMENT (KLE), BOMENGROEP

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Integreer bomenpockets in open landschappen om de ruimte structuur en variatie te geven. Ga eventueel na of er historisch al boomgroepen (in de Engelse landschapsplanning clumps genoemd) aanwezig waren die hersteld of heraanplant kunnen worden.
- Gebruik bomenpockets als stapstenen in een groter ecologisch netwerk, door ze strategisch in te plannen op plaatsen waar afstanden tussen groenzones te groot worden om te overbruggen. Voor veel vleermuissoorten, die moeite hebben om afstanden groter dan 40 meter veilig te overbruggen, kunnen ze een broodnodige rustplaats vormen die hen toelaat zich verder te verspreiden en zich veiliger te bewegen.
- Onthard zoveel mogelijk oppervlakte onder de bomen om het waterregulerend effect te vergroten. Plant bomenpockets in wadi's in overstromingsgevoelige of sterk verhadde gebieden. Hoewel nog relatief weinig toegepast, is deze combinatie perfect mogelijk, met bijkomende voordelen: meer waterbergend vermogen, meer biodiversiteit en een esthetischer zicht.
- Plant bomenpockets gericht in op zeer erosiegevoelige gronden, zoals op steile hellingen of langs rivieroever, om uitspoelen van de grond tegen te gaan.
- Combineer een bomengroep met een ondergroei van eetbare planten om de belevings- en gebruikswaarde te verhogen. Zorg wel voor duidelijke communicatie over wie deze mag oogsten (en eventueel wanneer).

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

- Sommige bomenpockets worden beschouwd als KLE, met name wanneer ze een historische waarde hebben ([zie H.12](#)).
- Bomenpockets zijn een ideaal type om aan te planten met buurtbewoners ([zie H.5.6](#)) en om de gebruikswaarde ervan te maximaliseren door participatiemomenten te organiseren in ontwerpfase ([zie H.5.5](#)).
- Omdat de ecologische functie van bomenpockets in het buitengebied centraal staat, is het interessant om zichtbaar in de buurt educatie hierrond te voorzien ([zie H.5.7](#)).
- Verscheidene organisaties zoals BOS+ en Agentschap Natuur en Bos hebben specifieke programma's voor kleine wildernissen, miniwoudjes, etc. ([zie H.4.2 & 6.3](#)).

BESCHRIJVING: Een boomstructuur met een beperkte opp. en zonder specifieke gebruiksfunctie. Bomenpockets komen vaak voor op restruimten, zowel in de bebouwde omgeving als in het buitengebied.

TE COMBINEREN MET: boswijk, boomrijke speel- en ontmoetingsplek, boomrijk park, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOMENPOCKET, BOSFRAGMENT, KLEIN LANDSCHAPSELEMENT (KLE), BOMENGROEP

STRATEGISCH PROJECT 'SCHELDE STERK MERK'

Wie? Regionaal Landschap Schelde-Durme

Waar? Durmeland

Heel wat regionale landschappen bieden ondersteuning aan overheden én particulieren bij de aanleg van zogeheten kleine landschapselementen of KLE's.

Daarmee werken ze aan het herstel van natuurlijke, structuurrijke landschappen van weleer. Naast bomenrijen, houtkanten, knotbomen, poelen en hagen, komen ook bomengroepen of pockets in het buitengebied vaak in aanmerking.

Daarbij wordt er gelet op het gebruik van streekeigen soorten en autochtoon plantgoed.

Foto rechts-boven: Aanplanting van streekeigen loofbomen in groepsverband. één van de kleine landschapselementen die worden gepromoot door het regionaal landschap Schelde-Durme. Bron: regionaal landschap Schelde-Durme
Foto links-midden: Bomengroepen in het Pajottenland om hernieuwbare energie in te passen. Bron: Bouwkroniek
Foto midden-onder: Vier gekandelaarde kapellinden bij Sint-Blasiuskapel. Bron: Inventaris Onroerend erfgoed
Foto rechts-onder: Bomengroep van moerascipres Kasteel van Wissekerke. Bron: Inventaris Onroerend erfgoed
Foto links-onder: Opgaande zomerlinde in bomengroep bij poel. Bron: Inventaris Onroerend erfgoed

BOMENRIJ, GRENSBOMEN, ZOOMBOS, BUFFERBOS, BUFFERBOMEN, HOUTKANTEN

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

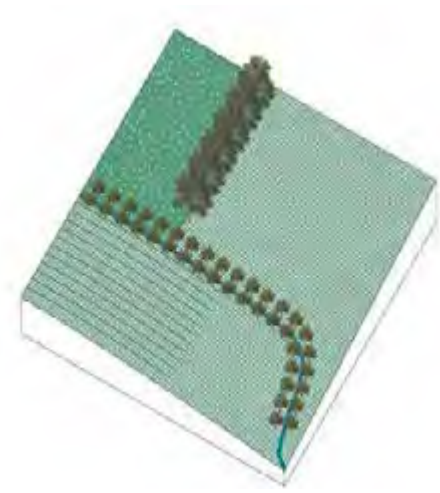

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Zet bomenrijen gericht in tussen storende geluidsbronnen en verblijfszones zoals woonwijken en werklocaties, waarbij ze vooral de geluidsbronnen aan het zicht onttrekken. Of plan ze zo in dat ze windstromen afleiden en tegenwind creëren eerder dan meewind t.o.v. de invalsrichting van storende geluidgolven. Daardoor worden de geluidsgolven afgebogen en kan dichtbij een geluidsbron een zogenaamde 'geluidsschaduwzone' ontstaan waar het volume lokaal verlaagd wordt.
- Plaats bomenrijen op perceelsgrenzen om de structuur van het landschap leesbaar te maken, of langs paden om de richting ervan al vanop afstand aan te geven. Gebruik openingen in een bomenrij om een boeiend uitzicht op het landschap erachter te kaderen.
- Plan constante (ononderbroken) bomenrijen met een minimale breedte van 5 meter in als verbindingssassen waarlangs soorten zich kunnen verplaatsen tussen nabijgelegen, liefst aansluitende groenzones. Hoe langer deze veilige routes, hoe beter voor de verspreiding van deze soorten. Stem de beplanting en ondergroei af op de soorten die je voor ogen hebt (beperk bv. dichte ondergroei en hagen voor de verspreiding van bosplanten maar stimuleer ze wanneer je in de eerste plaats kleine zoogdieren een route wil bieden). Geef in elk geval prioriteit aan inheemse boom- en plantensoorten.
- Plaats bomenrijen of houtkanten in open landschappen waar er gevaar is voor winderosie (dwars op de prominente windrichting), langs erosiegevoelige akkers of langs (onverharde) rivieroeveren. De wortelstelsels houden de bodem vast en gaan erosieverschijnselen tegen. Zo vermijden ze ook overstromingen door oever- of dijkbreuken. Ook in de nabijheid van rivieren hebben bomen een direct nut: ze beperken sterk het aandeel door watererosie wegspoelende bodemdeeltjes die in de rivieren terecht komen en deze doen dichtslibben.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

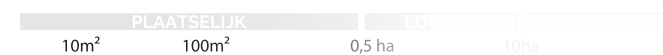
- Sommige bomenrijen worden beschouwd als KLE, met name wanneer ze een historische waarde hebben, of wanneer het gaat om houtkanten, dreven, knotbomen of perceelsrandbegroeiingen ([zie H.4.3](#)). Communicatief is het zeer strategisch om bomenrijen te koppelen aan het probleem van bodemerosie ([zie H.5.9](#)). Door hun erfgoedwaarde vragen bomenrijen vaak specifiek onderhoud, daarom moet er extra aandacht gegeven worden aan samenwerkingen met experts ([zie H.6.3](#)).

BESCHRIJVING: Een lijnvormige boomstructuur in een onverharde context en doorgaans in het buitengebied. Bomenrijen worden typisch ingezet op (onverharde) oevers van beken en rivieren, op perceelgrenzen (tussen naburige akkers), op gebiedsgrenzen, of als structurerend landschapselement. Ook houtkanten en knotrijen worden hieronder gerekend. Laanbomen worden als apart typologie behandeld.

TE COMBINEREN MET: boomrijke landbouw, KOH, bomenpocket, solitaire bomen, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOMENRIJ, GRENSBOMEN, ZOOMBOS, BUFFERBOS, BUFFERBOMEN, HOUTKANTEN

PLANTPROGRAMMA MEETJESLAND

Wie? Regionaal Landschap Meetjesland

Waar? Meetjesland

Bomenrijen en dreven komen vaak voor langs wegen en waterlopen. Hierdoor zijn het opvallende landschapselementen die het uitzicht van het landschap bepalen. Ze zijn belangrijk voor verschillende soorten zoals vlinders, vogels en vleermuizen. Bomenrijen en dreven worden daarnaast gebruikt als oriëntatiepunten en verbindingroutes tussen de verschillende leefgebieden. Het Regionaal Landschap Meetjesland plant in het Meetjesland nieuwe dreven en bomenrijen aan en zorgt ook voor het behoud en herstel ervan. Oude, hoge bomen zijn namelijk zeer waardevol en dienen zoveel mogelijk behouden te worden.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.ecopedia.be/bwk/bwk-bomenrij-houtkant-houtwal-kb-kh-khbiotoop-khw>

Foto boven: Bomenrijen in het Meetjesland
Bron: Meetjesland
Foto midden: Houtkant
Bron: Ecopedia
Foto onder: Knotwilgenrij in Verrebeekvallei
Bron: Inventaris Onroerend Erfgoed

BOOMRIJKE SPEEL- EN ONTMOETINGSPLEK, SPEELGROEN, ONTMOETINGSGROEN

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Stimuleer (avontuurlijk) spel bij kinderen door een afwisseling tussen (klim)bomen, struiken, open plekken ertussen en onder, en kleine verrassende paadjes. Geef kinderen de kans om te sluipen en zich te verstoppen. Ook boomstammen op de grond vormen perfecte speelelementen.
- Richt groenzones aantrekkelijk, toegankelijk en laagdrempelig in. Plaats zit- en picknickbanken om het gebruik te stimuleren, zorg voor voldoende zichtassen (sociale controle), een regelmatig beheer en voldoende verlichting 's avonds opdat alle groepen gebruikers zich er veilig voelen.
- Integreer bessenstruiken of andere eetbare hagen, fruit- of notenbomen om de belevingswaarde en aantrekkelijkheid van de plek te verhogen. Zorg wel voor duidelijke communicatie over wie deze mag oogsten (en eventueel wanneer).

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Een nabijheidsscan van publiek toegankelijk hooggroen (zie H. 2.3.1) zal inzicht geven in waar het meeste nood is aan een boomrijke plek en kan eventuele extra investeringen in aankoop of aanplant verantwoorden. Zoek gronden die zich op wandelafstand voor kinderen (max. 800 m.) van het centrum of een woonwijk bevinden, de gronden van kerkraden en OCMW's zijn een interessante piste om eerst te bekijken (zie H. 2.3.2). In landelijke gebieden kunnen er extra fondsen voor ontmoetingsplekken gevonden worden via Europese subsidies en subsidies voor plattelandsontwikkeling (zie H. 4.2). Omwille van hun populariteit zijn boomrijke speel- en ontmoetingsplekken zeer snel ontwikkelbaar op gemeentelijke grond en door hun zichtbaarheid en intensief gebruik zijn interessant om nog binnen een bestaande legislatuur te realiseren (zie H. 5.4). Om verwarring en tegenkating te voorkomen is de basisboodschap voor speelplekken om te vertrekken van het bosverhaal waar spelen en ontmoeten een plek in krijgen, eerder dan te communiceren over een speeltuin waar veel bomen op staan (zie H. 5.9). Omwille van hun publiek en buurtgebonden karakter zijn boomrijke speel- en ontmoetingsplekken ideaal voor vormen van crowdfunding en microfinanciering (zie H. 6.3).

BESCHRIJVING: Een boomstructuur of bosstructuur met een beperkte oppervlakte, specifiek bedoeld en ingericht als een speelplek voor kinderen en/of een ontmoetingsplek voor volwassenen.

TE COMBINEREN MET: boomrijke speelplaats, boomrijk park, speelbos, boswijk, tijdelijk bos, beweegbos, postzegelbos, ...

SCHAAL

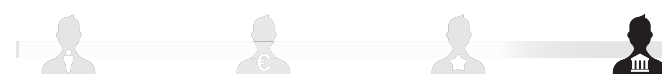
INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOOMRIJKE SPEEL- EN ONTMOETINGSPLEK, SPEELGROEN, ONTMOETINGSGROEN

SITE REBRY IN IZEGEM

Wie? Atelier Gras en Maeyaert Aannemingen

Waar? Izegem

In 2015 heeft de stad Izegem de fabrieksgebouwen van het metaalbedrijf Rebry overgekocht. Een deel van de fabrieksgebouwen werd neergehaald om er een nieuwe speelzone met 140 bomen en vele heesters en klimplanten aan te leggen. Het gebied kan zowel door de hondenclub, de speelpleinwerking als andere bezoekers gebruikt worden. Daarnaast is de groenzone ideaal gelegen omdat ze grenst aan het jongerenontmoetingscentrum en het groot recreatiedomein 'De Krekel' in het centrum van de stad.

Voor het project heeft de stad een actief participatietraject opgezet zodat er aan alle noden en wensen van buurtbewoners en betrokken organisaties kon voldaan worden. Dit heeft geleid tot een aantrekkelijke, multi-inzetbare groene ruimte, hedendaags en toch met een link naar het verleden. Een succesverhaal op verschillende vlakken!

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.vlaamsbrabant.be/sites/default/files/2020-04/inspiratiegids-kleur-je-speelterrein-groen-20171030.pdf>
<https://www.gemeentevordetoekomst.be/toolbox/een-wonderwoudje-jouw-gemeente>

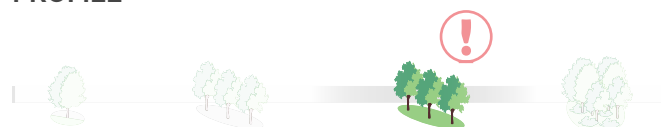
Foto links-boven: Visie voor de nieuwe speel- en ontmoetingsplek Helse Heuvels in Herent
 Bron: CD&V Herent
 Foto links-onder: Amfitheater in het Dollemollebos in Mol, een bos vol speelaanleidingen
 Bron: Toerisme gemeente Mol
 Foto rechts-boven: Site Rebry in Izegem, een polyvalente buitenruimte voor de buurt
 Bron: Vereniging voor Openbaar Groen
 Foto rechts-midden: Speelgroen in SportinGenk Park
 Bron: Vereniging voor openbaar groen
 Foto rechts-onder: Behendigheidsparcours in het Dollemollebos in Mol
 Bron: Toerisme gemeente Mol

BOMENWEIDE, BOOMGAARD, PICKNICKWEIDE MET BOMEN

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Gebruik een voldoende grote plantafstand die voldoende lichtinval garandeert voor de ondergroei en gebruikers, liefst in een regelmatig grid om het esthetisch en architecturaal karakter te versterken. Beplant een bomenweide met bloesemdragende bomen voor een kleurenspektakel in het voorjaar.
- Stel boomgaarden en bomenweides waar mogelijk open als lig- en picknickweiden. Zorg daarbij wel voor bescherming van (jonge) bomen en communiceer duidelijk over het al dan niet plukken van eventuele fruitopbrengst. Ook het betrekken van een buurt bij het beheer en de pluk van (fruit)boomgaarden kan overwogen worden.
- Bevorder de biodiversiteit en natuurwaarde in boomgaarden door ze voldoende groot (idealiter meer dan 100 bomen) en structureel aan te leggen (incl. hagen, houtkanten, ruige hoekjes en poelen). Werk met een variatie aan fruit- en vruchtendragende bomen, laat bomen oud worden (min. 40 jaar om belangrijke holtes te laten ontstaan in de stammen), laat dood hout liggen en combineer met een extensief beheer of begrazing van het grasland.
- Overweeg een boomgaard met fruitbomen; die verhoogt de de beleevings- en gebruikswaarde. Ook notenbomen, of hoekjes met bessenstruiken en eetbare hagen kunnen een interessante aanvulling zijn. Zorg wel voor duidelijke communicatie over wie mag oogsten (en eventueel wanneer).

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

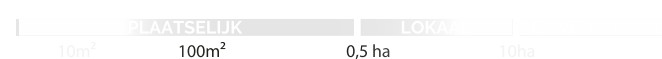
- Sommige bomenweides worden beschouwd als KLE, met name in het geval van hoogstamboomgaarden (zie H. 4.3). Omwille van hun populariteit zijn bomenweides zeer snel ontwikkelbaar op gemeentelijke grond en door hun zichtbaarheid en intensief gebruik zijn interessant om nog binnen een bestaande legislatuur te realiseren (zie H. 5.4). Door hun publiek gebruik (picknick, spelen, ...) zijn bomenweides ideaal om samen met burgers aan te planten (zie H. 5.6) en om blijvende betrokkenheid te wekken met geboortebomen (zie H. 5.7). Een bomenweide is goed te combineren met paardenhouderij omdat (niet-giftige!) bomen beschutting en voeding bieden aan de dieren. Particuliere campagnes (informatieavonden, plantgoed uitdelen, etc.) kunnen deze typologie verder promoten (zie H. 6.4).

BESCHRIJVING: Een boomstructuur waarin bomen in een rasterpatroon zijn ingeplant in een weide of grasland. Vaak gaat het om boomgaarden met fruitbomen of andere voedselrijke soorten. De weide kan gebruikt worden als lig- of picknickweide.

TE COMBINEREN MET: boomrijk park, boomrijke landbouw, stadsrandbos, boswijk, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOMENWEIDE, BOOMGAARD, PICKNICKWEIDE MET BOMEN

DE BUURTBOOMGAARD IN OPGLABBEEK

Wie? Limburg.net, Centrum Duurzaam Groen & gemeente Oudsbergen

Waar? Opglabbeek, Oudsbergen

De buurtboomgaard in Opglabbeek is de eerste van Limburg. Naast het creëren van eetbaar groen staan vooral ontmoeting en verbinding centraal. Hier kan men samen bomen planten, van elkaar leren hoe te snoeien, fruit plukken en jam of confituur maken. Het is een educatief en sociaal doelproject met een brede range aan partners zoals VELT, Nationale Boomgaardstichting, Natuurpunt, Wereldwinkel en Limburg.net.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.velt.be/buurtboomgaard>
https://www.rlgc.be/wp-content/uploads/2017/10/RG_hoogstamboomgaarden_brochure-019.pdf

Foto boven: De buurtboomgaard in het centrum van Opglabbeek
 Bron: Het Belang Van Limburg
 Foto midden: Rustige picknickplaats in de speel- en beleevingsboomgaard van Grootloon.
 Bron: Belevingsboomgaarden in Haspengouw en Voeren
 Foto links-onder: Hangmat in de speel- en beleevingsboomgaard van Grootloon.
 Bron: Belevingsboomgaarden in Haspengouw en Voeren
 Foto rechts-onder: Speelelement in de speel- en beleevingsboomgaard van Grootloon.
 Bron: Belevingsboomgaarden in Haspengouw en Voeren

ZORGBOS, ZORGTUIN, HEALING ENVIRONMENT, ZIEKENHUISBOS, SNOEZELBOS

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Gebruik zorgbossen als toevluchtsoorten tijdens hittegolven en warme dagen. Vooral ouderen zijn kwetsbaar bij hitte, dus voorzie voor hen een nabijgelegen en veilige plaats voor koelte en rust. Richt aangepaste zitplekken in, maximaal beschaduwde en eventueel aan een waterpartij voor extra verkoeling.
- Nodig gebruikers uit om de groenzone te verkennen door een aantrekkelijk maar veilig netwerk van verharde, goed onderhouden en voldoende verlichte paden. Let in het bijzonder op de toegankelijkheid voor rolstoelen en buggy's.
- Geef bij bomen en beplanting de voorkeur aan soorten met bijzondere esthetische eigenschappen, geuren en texturen om het gebruik van zoveel mogelijk zintuigen te stimuleren. Voor ouderen vormt het afzwakken van hun zintuigen vaak een belangrijke bron van onzekerheid, waarbij natuurcontact kan helpen om vertrouwen in de eigen beleving te herwinnen. Richt ook rust- en ontmoetingsplekken in; vooral voor bewoners van woonzorgcentra is eenzaamheid één van de meest voorkomende mentale problemen waardoor (toevallige) ontmoetingen in de natuur bijzonder waardevol worden.
- Integreer bessenstruiken of andere eetbare hagen, fruit- of notenbomen om de belevingswaarde en aantrekkelijkheid van de plek te verhogen. Ook het beheer daarvan kan worden ingezet als een betekenisvolle, vaak rustgevende groenactiviteit voor je beoogde doelgroepen.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Zorgbossen worden meestal gekoppeld aan een zorginstelling. Daarom is het interessant om in een participatietraject met toekomstige patiënten en zorgpersoneel in een participatietraject het ontwerp samen vorm te geven ([zie H. 5.5](#)).

Zorginstellingen hebben ook vaak een sterk lokaal netwerk. Hier kan men gebruik van maken bij aanleg door vormen van crowdfunding en microfinanciering ([zie H. 6.3](#)) of door hen te betrekken bij de aanplant ([zie H. 5.6](#)).

BESCHRIJVING:

Een boomstructuur of bosstructuur met een specifieke gezondheidsbevorderende functie en met een aangepaste inrichting. Ze kunnen vrij toegankelijk zijn maar evengoed kan hun gebruik beperkt worden tot bijvoorbeeld bewoners of patiënten van zorginstellingen en ziekenhuizen.

TE COMBINEREN MET: natuurgericht bos, voedselbos, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

ZORGBOS, ZORGTUIN, HEALING ENVIRONMENT, ZIEKENHUISBOS, SNOEZELBOS

RESIDENTIE 'ALFONS SMET'

Wie? Alfons Smet residentie samen met Den Bunt en Natuurpunt Netebronnen

Waar? Dessel

De laatste jaren is het besef gegroeid dat de natuur een gunstige invloed heeft op zowel de mentale als de lichamelijke gezondheid van mensen. Dit groeiend besef opent veel mogelijkheden voor de zorgsector. De Alfons Smet residentie in Dessel heeft samen met vrijwilligers van Den Bunt en Natuurpunt Netebronnen de handen in elkaar geslagen om van hun buitenruimte een aangename plek met veel groen en een rustgevende factor te maken. Langs de wegen staan verschillende bankjes geplaatst welke ook de sociale interactie tussen de bewoners van de residentie en de buurtbewoners op een positieve manier vooruithelpt.

De Alfons Smet residentie wilde dat zoveel mogelijk mensen hun inbreng konden geven en zette participatie in ontwerp en beheer centraal. Bij het onderhouden van de groene buitenruimte komen ook plaatselijke scholen helpen, waardoor het groen ook een educatieve functie heeft gekregen. Natuurpunt heeft ondertussen ook op andere plaatsen in Vlaanderen gelijkaardige projecten opgestart.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.vlaamsbrabant.be/sites/default/files/2020-06/inspiratiegids-kleur-je-zorginstelling-groen-dt-20171026.pdf>
<https://www.natuurenbos.be/wachtkamers-de-natuur>
<https://www.natuurenbos.be/snoezelbossen>
 Natuur- en welzijnspraktijken in Vlaanderen, inspiratiegids Groenzorg.be

Foto links-boven: Kronkelende weg doorheen het groen bij de Alfons Smet residentie
 Bron: Alfons Smet residenties
 Foto rechts: De werkdag die één keer per maand georganiseerd wordt bij de Alfons Smet residentie
 Bron: Alfons Smet residenties
 Foto links-onder: Natuurgaard de Wending in Turnhout
 Bron: Natuurpunt

BOTANISCHE TUIN, ARBORETUM, PLANTENTUIN

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

Met aantrekkelijke informatieborden en aanduidingen van soorten nodig je bezoekers uit om de natuur van dichtbij te ontdekken. Voeg naast soorten ook info toe over ecosystemen, klimaat, of andere natuurlijke processen om de educatieve waarde nog te verhogen. Richt zit- en werkplekken in waar (o.a.) studenten in een rustige en groene omgeving kunnen werken en lezen.

De ontwikkeling en het beheer van botanische tuinen vraagt kennis en expertise. Werk samen met wetenschappelijke instellingen om de kwaliteit en biodiversiteitswaarde te garanderen, zowel op niveau van soorten als op niveau van genen. Maak fondsen vrij voor de integratie van soortenbeschermings- en herstelprogramma's.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Botanische tuinen vallen niet onder het bosdecreet, tenzij ze in het bos gelegen zijn ([zie H. 1.2](#)).

Botanische tuinen worden best gekoppeld aan educatieve instellingen (scholen, musea, ...) en bieden door hun variëteit kansen voor verschillende beheersopleidingen ([zie H. 5.6 en H. 5.8](#)).

BESCHRIJVING: Een boomstructuur of bosstructuur waarin een brede waaier aan boom- en plantensoorten voorkomen, met een specifieke educatieve, wetenschappelijke of biodiversiteitsgerichte functie.

TE COMBINEREN MET: boomrijk park, stadsrandbos, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOTANISCHE TUIN, ARBORETUM, PLANTENTUIN

ARBORETUM WESPELAAR.

Wie? Philippe de Spoelberch & Stichting Arboretum Wespelaar.

Waar? Wespelaar, Haacht

Brouwer-ingenieur Philippe de Spoelberch deed verschillende buitenlandse reizen voor zijn familiebedrijf Artois. Van deze reizen naar verschillende continenten bracht hij regelmatig stekken van bomen mee. Aanvankelijk plantte hij deze stekken op het domein van Herkenrode vervolgens breidde hij uit op het aangrenzende, noordelijker gelegen terrein tussen Herkenrode en de dorpskern van Wespelaar. Dit stuk land bestond uit weides en een productiebos. De bovenlaag van de drassige weidegrond liet hij afvoeren, betere aarde werd aangevoerd en ook reliëf werd vervolgens ingebracht. Zo werd het huidige arboretum gecreëerd dewelke nu al 20 ha groot is.

Om de toekomst van dit arboretum veilig te stellen droeg Phillipe de Spelberch het beheer over aan de Stichting Arboretum Wespelaar. In de buurt van het arboretum verliet Seghers Better Technology het gebouw. Dit gebouw werd overgenomen en de ruimtes werden ingericht als onthaal, kantoren, bibliotheek, lezingenzaal, directiewoning en logies voor studenten. In het Arboretum zijn er ook verschillende experimenten aan de gang. Zo zijn er bomen in aangeplant om te weten te komen welke bomen in ons klimaat kunnen gedijen.

Foto boven: Het arboretum in Puurs
Bron: Boeiend België
Foto boven-links: Luchtfoto van de magnoliaweide in de Arboretum van Wespelaar
Bron: Arboretum Wespelaar
Foto boven-rechts: luchtfoto van het vijverbos in het Arboretum van Wespelaar
Bron: Arboretum Wespelaar
Foto onder: Arboretum Wespelaar.
Bron: Park van Beervelde

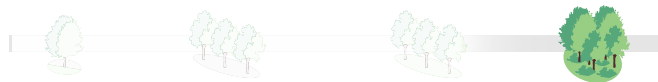

SPEELBOS, RAVOTBOS

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

Richt het speelbos in met een afwisseling van ongestructureerde speelzones, vaste speelelementen en -tuigen en een netwerk van spannende en afwisselende paadjes. Leg ze bijvoorbeeld kronkelend aan, door dicht struikgewas, over beken, in verrassende ondergronden zoals zand, houtsnippers, vlonders, etc. Ook blotevoetenpaden zijn populair bij kinderen (en hun ouders). Hou bij de soortenkeuze rekening met een intensief gebruik en contact (bv. kampen en boomhutten bouwen), en geef de voorkeur aan bomen die klimmogelijkheden bieden en die zorgen voor natuurlijk 'speelmateriaal' zoals bladeren, twijgjes, bloemen en vruchten. Vul aan met struik(achtig)en, bijvoorbeeld klein fruit.

Zorg voor een minimale variatie in natuurlijke (speel) materialen, maar vertrouw verder op kinderen hun fantasie, creativiteit en natuurlijke nieuwsgierigheid. Buiten spelen in het groen geeft sowieso een enorme boost aan de ontwikkeling van cognitieve, sociale en emotionele vaardigheden bij kinderen.

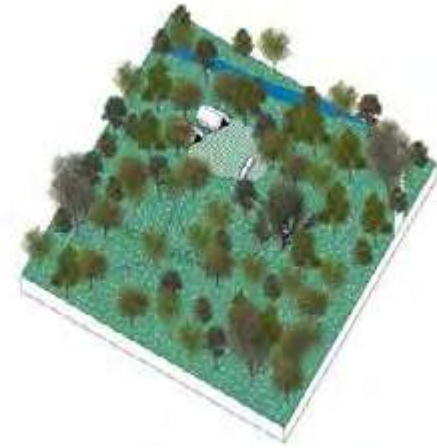
REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Een speelbos is één van de meest populaire bostypes. Gemeenten krijgen dan ook vaak vragen van burgers of buurtverenigingen (kinderraad, scouts, ...). Omwille van hun populariteit zijn boomrijke speel- en ontmoetingsplekken zeer snel ontwikkelbaar op gemeentelijke grond en door hun zichtbaarheid en intensief gebruik zijn interessant om nog binnen een bestaande legislatuur te realiseren (zie H. 5.4).

Om verwarring en tegenkating te voorkomen is de basisboodschap voor speelplekken om te vertrekken van het bosverhaal waar spelen en ontmoeten een plek in krijgen, eerder dan te communiceren over een speeltuin waar veel bomen op staan (zie H. 5.9). Verschillende partners zoals BOS+ en de regionale landschappen kunnen helpen om een gedeeld project op te zetten (zie H. 6.3).

Omwille van hun publiek en buurtgebonden karakter zijn boomrijke speel- en ontmoetingsplekken ideaal voor vormen van crowdfunding en microfinanciering (zie H. 6.3).

Zoek gronden die zich op wandel- of fietsafstand voor kinderen van het centrum of een woonwijk bevinden (resp. 800 & 2.000m.). Door een koppeling maken met een speelweefselplan kan men meer inzicht verwerven in de mobiliteit en actieradius van kinderen (zie H. 2.4.3).

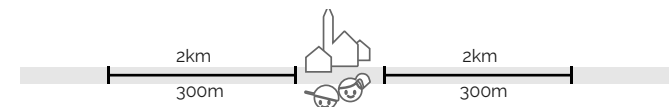
BESCHRIJVING: Een bosstructuur met een aanzienlijke oppervlakte, een specifieke functie als speelruimte voor kinderen en jongeren, en met een aangepaste inrichting en beheer.

TE COMBINEREN MET: productiegericht bos, stadsrandbos, ...

SCHAAL

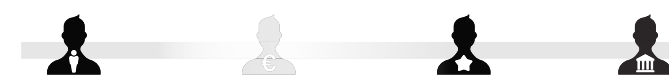
INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

SPEELBOS, RAVOTBOS

HET KLEIBOS

Wie? Gemeente Lebbeke in samenwerking met de milieu-, landbouw- en jeugdraad.

Waar? Lebbeke

In 2003 kocht de gemeente Lebbeke in het kader van het project Groene Ruimte vijf percelen weiland aan met een totale grootte van twee hectare. Deze ruimte zou in de toekomst de functie van speelbos moeten gaan vervullen. Een eerste stap om tot dit speelbos te geraken was de boomplantactie in 2004. Jong en oud gingen hierbij samen aan de slag om de verschillende bomen en struiken aan te brengen. In 2012 werd het bos opengesteld voor het publiek waarbij de jeugdverenigingen de eer kregen om er als eerste in te spelen.

Om het speelbos aantrekkelijker te maken werden verschillende natuurlijke speelelementen voorzien zoals dikke boomstammen om op of rond te spelen en een heksenkring met houtblokken als zithoek. Ook een grote speelheuvel met een tunnel en een volwaardig touwenparcours van 40 m lang werden aangelegd. Dit touwenparcours bestaat uit een reeks balken en touwen om erover te kruipen, lopen en hangen en grote rubberen banden.

Het bos heeft ook milieu-educatieve projecten lopen. Zo kan er bij de milieudienst een koffer afgehaald worden met educatieve fiches over het leven in de poel. De aangebrachte takkenwal is een ecologische manier om houtafval te verwerken. Daarnaast oogt het ook mooi en biedt het een woon- en broedplaats aan verschillende dieren zoals vogels, egels, etc. In de toekomst wil de gemeente de site nog verder uitbreiden door het aanpalend bosperceel over te kopen.

Foto's boven: Het speelbos in Boom
Bron: Boom
Foto rechts: Kamp bouwen in het speelbos Meetshovenbos
Bron: Toerisme Vlaams-Brabant
Foto onder: Touwenparcours in het Kleibos
Bron: Het Laatste Nieuws

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

https://www.natuurenbos.be/sites/default/files/inserted-files/anb_kompasnaald_speelzones_2019.pdf
https://www.bosplus.be/l/library/download/urn:uuid:5a0840c4-2083-4ea2-8d02-364a7727cfod/actiehandleiding_speelzones.pdf?format=&ext=.pdf

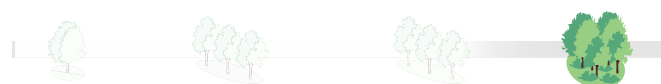

BEGRAAFBOS, NATUURBEGRAAFPLAATS, NATUURBEGRAAFPLEK

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

Maak natuurgericht bossen voldoende groot, dicht en structuurrijk zodat invallend geluid steeds meer verstrooid raakt naarmate je dieper in het bos gaat. Richt begraaf- en gedenk plekken in de kern in voor een maximaal gevoel van rust en stilte.

Laat signalisatie en andere inrichtingsaspecten zoveel mogelijk opgaan in de natuurlijke omgeving; gebruik natuurlijke materialen en vormen om de sereniteit van deze bijzondere plek te bewaren. Maak duidelijke afspraken met bezoekers over wat wel en niet kan op vlak van gedenktekens.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Begraafbossen kennen specifieke wetgeving ([zie H. 4.3](#) en op natuurenbos.be/natuurbegraafplekken)

Begraafbossen en boomrijke begraafplaatsen zijn populaire types bij gemeentebesturen, maar zijn nog weinig gekend en dus weinig geliefd bij senioren. Speciale aandacht en communicatie is nodig rond netheid, toegankelijkheid en ruimtelijk veiligheidsgevoel ([zie H. 5.5](#)).

De aanleg van begraafbossen biedt een ideale kans om de voordelen van bomen bij een breder publiek aan de man te brengen. Infoavonden over hittestress en biodiversiteit vergroten het begrip ([zie H. 5.9](#)).

BESCHRIJVING: Een bosstructuur waarin het toegelaten is en gefaciliteerd wordt om assen te begraven in afbreekbare urnes (en soms te verstrooien).

TE COMBINEREN MET: natuurgericht bos, stadsrandbos, boomrijke begraafplaats, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BEGRAAFBOS, NATUURBEGRAAFPLAATS, NATUURBEGRAAFPLEK

ISAEKSHOEF

Wie? Natuur en Bos; gemeentebestuur van Laken; het Openbaar Psychiatrisch Zorgcentrum (OPZC)

Waar? Rekem

In oktober 2015 werd een deel van het domeinbos 'Isaekshoef' in Rekem geselecteerd voor het inrichten van een natuurbegraafplek in overleg met het gemeentebestuur van Lanaken, het Openbaar Psychiatrisch zorgcentrum en Natuur en Bos. De vraag kwam van toenmalig minister van Natuur, Omgeving en Landbouw, Joke Schauvliege, die het concept voor Vlaanderen wilde onderzoeken.

De inrichting van de natuurbegraafplaats bestaat bewust uit een beperkt aantal natuurlijke inrichtingselementen. Er zijn acht begraafzones voorzien die verbonden worden door wandelpaden. In totaal is er plaats voor 250 biologisch afbreekbare urnen die samen met de as van een overledene begraven kunnen worden. Bij elke begraafzone bevindt zich een houtsculptuur die een dier of een mythische figuur afbeeldt. Nabestaanden kunnen op die manier de rustplaats van de overledenen gemakkelijk in het bos terugvinden. Op een gedenkzuil kunnen de naamplaatjes van overledenen bevestigd worden. Bij elke zone werd ook een houten zitbank geplaatst waar de nabestaanden tot rust kunnen komen.

Er is ook een open plek aanwezig die dienst kan doen als ceremoniële afscheidspk. Hier doen maaskeien en houten zitbanken en laten toe om in de natuurlijke omgeving van het bos een persoonlijke openluchtdienst te houden.

De natuurbegraafplaats is gelegen in een naaldbos met een bijmenging van berken en eiken. Om de biodiversiteit te verhogen worden er nog regelmatig beheerwerken uitgevoerd.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

https://www.natuurenbos.be/sites/default/files/inserted-files/anb_kompasnaald_natuurbegraafplekken_lr.pdf
<https://natuurbegraven-natuurlijk.nl/wat-is-eennatuurbegraafplaats/>

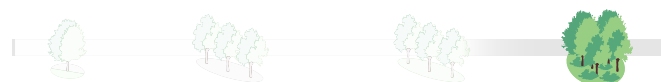
Foto links: één van de acht begraafzones op de natuurbegraafplaats Isaekshoef
Bron: Natuur en Bos
Foto boven: Zitbankje om tot rust te kunnen komen in het Isaekshoef
Bron: Natuur en Bos
Foto midden-onder: Natuurlijk inrichtingselement in het Isaekshoef
Bron: Natuur en Bos
Foto rechts-onder: Wandelpad met gedenkzuil bij de begraafzone in het Isaekshoef
Bron: Natuur en Bos

NATUURGERICHT BOS, BELEEFBOS, STILTEBOS, NATUUROASE, LUWTE-OASE, ...

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

Maak natuurgerichte bossen zo groot en uitgestrekt mogelijk, voldoende dicht en structuurrijk om een stiltebeleving te creëren voor gebruikers. Plan paden zo in dat ze diep genoeg in het bos leiden en nodig gebruikers uit hier meer tijd door te brengen, bijvoorbeeld door het inrichten van rust- en belevingsplekken. Maar laat ook ruimte voor ontoegankelijke rustzones in de ecologisch meest waardevolle boskern.

Zitmeubilair en rustplekken nodigen uit om halt te houden en kunnen daardoor de natuurbeleving versterken. Durf ook eens af te stappen van traditionele zitbanken, en kies bijvoorbeeld voor zitkuilen, boomstronken, ligplateaus, taluds of hangmatten die een andere vorm van beleving promoten.

Streef naar een zo groot mogelijke, aaneengesloten oppervlakte bosgebied en connecteer oude bosfragmenten of bosbodems om de biodiversiteit te bevorderen. De hoogte soortenrijkdom- op vlak van bomen, planten en fauna - wordt gevonden in grote en oude bossen. Creëer een aantal ontoegankelijke rustzones in de boskern, waar de natuur haar gang kan gaan zonder menselijke verstoring.

Natuurgerichte bossen sluiten een houtproductiefunctie niet uit. Binnen duurzaam bosbeheer kunnen biodiversiteit en houtoogst samengaan.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Om een duidelijk eindbeeld voor ogen te stellen wordt best een natuurbeheerplan met natuurstreefbeeld i.s.m. Natuur en Bos opgesteld (zie H. 4.1.2). Maar ook communicatief kan er gewerkt worden met 'natuurbeelden', dit betekent dat we actief gaan bespreken en communiceren wat mensen onder 'natuur' verstaan (zie H. 5.9).

Het framen van natuurgericht bos als een stilteplek of oase helpt om de verwachten en het gebruik door mensen bij te stellen (zie H. 5.7). Ook een brug naar de toekomst a.d.h.v. klimaatactieplannen en klimaatadaptieplannen kan zorgen voor extra draagvlak (zie H. 2.4.3 en 3.1.1).

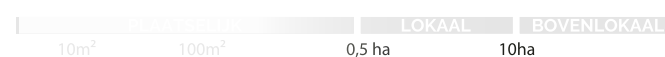
Voor de inrichting van natuurgericht bos zijn samenwerkingen met natuurorganisaties zoals Natuurpunt en de Regionale Landschappen het meest aangewezen (zie H. 6.3).

BESCHRIJVING: Een bosstructuur waarin men in de eerste plaats streeft naar een hoge natuurkwaliteit, maar dat daarnaast ook ruimte kan bieden aan zachte recreatie en natuurbeleving, duurzame houtproductie of andere functies.

TE COMBINEREN MET: strooibos, productiegericht bos, stadsrandbos, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

NATUURGERICHT BOS, BELEEFBOS, STILTEBOS, NATUUROASE, LUWTE-OASE, ...

BUTSELBOS

Wie? Agentschap Natuur en Bos, gemeente Boutersem en Lubbeek

Waar? Op de grens tussen Boutersem en Lubbeek

Eén van de meest recente natuuruitbreidingen van Natuur en Bos is de aankoop van 57 hectare akker- en bosgebied grenzend aan het bestaande Butselbos. Daarmee willen ze het historisch bosgebied in ere herstellen. De akkers worden opnieuw bebost en de komende jaren zullen ook in de, veelal zwaar gedegradeerde bosbestanden, veel nieuwe aanplantingen gebeuren om het bos om te vormen in de richting van een gevarieerder eiken-haagbeukenbos.

Dit is het bostype dat van nature in de streek voorkomt op de oudere intact gebleven bosstandplaatsen en veel betere troeven biedt voor de productie van kwaliteitshout en voor het realiseren van waardevolle natuur. De uitbreiding van Butselbos wordt ook toegankelijk gemaakt voor wandelaars en recreanten. Natuur en Bos zal daartoe de komende maanden in overleg met beide gemeenten een toegankelijkheidsregeling uitwerken. Het wandelnetwerk door het bos zal verbeterd worden en ook een jeugdspeelzone en een hondenloopzone worden voorzien.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.natuurenbos.be/natuuroases>

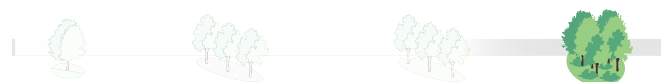
Foto links: Het Butselbos
Bron: Agentschap van Natuur en Bos
Foto boven-rechts: De Vlinderhoutse bossen als één van de vier groenpolen van Gent
Bron: Agentschap Natuur en Bos
Foto midden-rechts: Eerste natuuroase in Bosland
Bron: Agentschap Natuur en Bos
Foto onder-rechts: Het klimaatbos in Kortrijk werd aangeplant naar aanleiding van de klimaatmars van 2/12/2018, door BOS+ i.s.m. Climate Express en de stad Kortrijk.
Bron: Foto Bas De Wilde

POSTZEGELBOS, KLEINE WILDERNIS, BUURTBOS, MINIWOUD

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

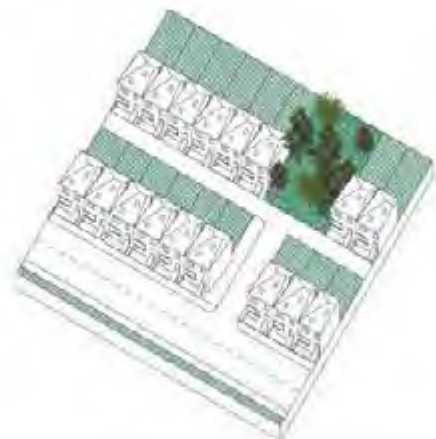
MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Creëer postzegelbossen in hitte-gevoelige gebieden met veel verharding. Bosstructuren hebben door hun open bodems en grote bladmassa het grootste koelend vermogen (althans overdag) en kunnen daarom ook met kleine oppervlakten temperaturen al significant verlagen.
- Ook kleine bosjes kunnen een grote meerwaarde hebben op vlak van natuurbeleving en educatie, maar vragen meestal iets meer 'begeleiding'. Nodig bezoekers uit om waar te nemen met zoveel mogelijk zintuigen; leg een blotevoetenpad aan, plant geurige bloemen en kruiden, ontwikkel een zintuigen-parcours, etc. Informatieborden, bijvoorbeeld over het belang en de diensten van bossen en bomen in de stad, versterken de educatieve functie.
- Studies wijzen erop dat kleine bosfragmenten (minder dan een paar ha) per oppervlakte-eenheid meer koolstof kunnen opslaan in de bodem dan grotere fragmenten. Bescherm de koolstofvoorraad in bestaande bosfragmenten door bodembewerkingen te vermijden, en zorg voor de creatie van bijkomende bosfragmenten waarin bomen oud mogen worden en die zich kunnen ontwikkelen tot robuuste ecosystemen.
- Integreer bessenstruiken of andere eetbare hagen, fruit- of notenbomen om de belevingswaarde en aantrekkelijkheid van de plek te verhogen. Zorg wel voor duidelijke communicatie over de oogst; deze kan vrij te beschikking zijn van buurtbewoners en passanten, of bijvoorbeeld worden voorbehouden voor specifieke groepen die mee instaan voor het beheer.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Postzegelbossen in de kernen zijn een ideaal type om aan te planten met buurtbewoners (H.5.6) en om de gebruikswaarde ervan te maximaliseren door participatiemomenten te organiseren in ontwerpfase (zie H.5.5).

Verschillende organisaties zoals BOS+ en Agentschap Natuur en Bos hebben specifieke programma's voor kleine wildernissen, miniwoudjes, etc. (zie H.4.2 & 6.3).

BESCHRIJVING: Een bosstructuur met een beperkte oppervlakte en een hoge natuurwaarde, al dan niet met een specifieke gebruiksfunctie voor educatie, spelen of ontmoeten en met een aangepaste inrichting.

TE COMBINEREN MET: boomrijke speel- en ontmoetingsplek, voedselbos, boomrijk bedrijventerrein, tijdelijk bos,

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

POSTZEGELBOS, KLEINE WILDERNIS, BUURTBOS, MINIWOUD

DE EERSTE 'KLEINE WILDERNIS'

Wie? Agentschap Natuur en Bos

Waar? Lommel

De Kleine Wildernis in Lommel is de eerste kleine wildernis gerealiseerd door Natuur en Bos. De bedoeling is dat er nog verschillende gelijkaardige projecten zullen volgen. Steden en gemeenten toveren hierbij stukken braakliggende grond (minstens zo groot als een tennisveld, maar kleiner dan 50 are) in een (rand) stedelijke omgeving om tot aangename en leerrijke natuur.

In een kleine wildernis zijn alle vormen van inheems groen welkom. Idealiter ligt een kleine wildernis dicht bij een school, kinderopvang, zorgcentrum of een jeugdverblijf, zodat jongeren of zorgbehoevenden optimaal van dit stukje natuur kunnen genieten en het mee kunnen onderhouden. Er worden ook eetbare planten, bessenstruiken, notelaars, picknicktafels, zitbankjes en andere aantrekkelijke natuurlijke elementen voorzien. Om de buurtbewoners en kinderen nauwer bij de natuur te betrekken wordt er ook aan citizen science gedaan met insectenhôtels, egelhuisjes, nestkastjes en cameravallen.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.gemeentevordetoekomst.be/toolbox/eenwonderwoudje-jouw-gemeente>
<https://www.natuurenbos.be/kleine-wildernissen>
<https://www.bosplus.be/nl/beheerprojecten/miniwouden>

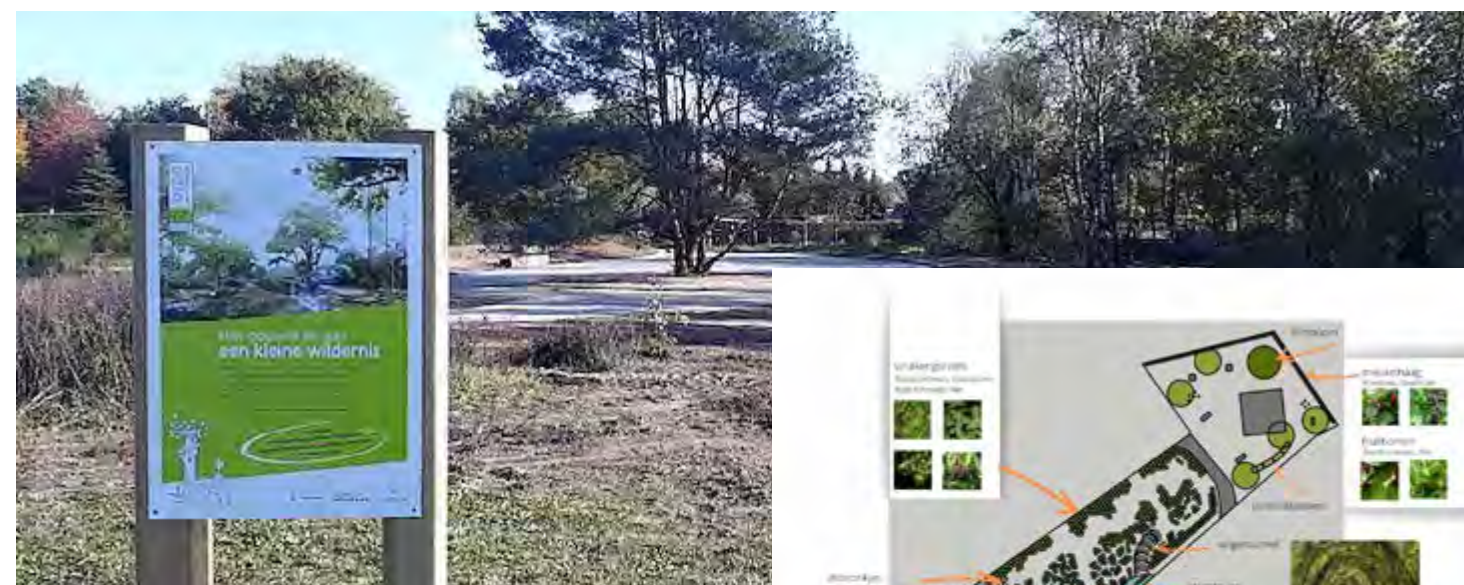

Foto boven: Het Gouwse Bos, één van de Tiny Forests in Zaandam
 Bron: Beeld Fabrice Ottburg
 Foto midden-rechts: Eerste kleine wildernis van Vlaanderen in Lommel
 Bron: CG concept
 Foto links: Illustratie van de omgeving van de kleine wildernis in Lommel
 Bron: CG concept
 Foto onder-rechts: Plan voor een wonderwoudje in Mene, opgesteld door BOS+ in samenspraak met buurtbewoners en de gemeente
 Bron: BOS+

KORTE-OMLOOPHOUT, KOH, HOUTTEELT, HOUTKANT, HOUTWAL

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

Integreer inheemse soorten zoals zwarte els, boswilg en ruwe berk in de aanplant om enerzijds de structuurdiversiteit te verhogen en deze aantrekkelijker te maken fauna (bv. als broedplaats voor vogels), en anderzijds om de biodiversiteit binnen de aanplant zelf te verhogen en een robuuster ecosysteem te creëren. Zorg ook voor genetische diversiteit om het risico op ziekten, plagen, droogte, etc. in te perken.

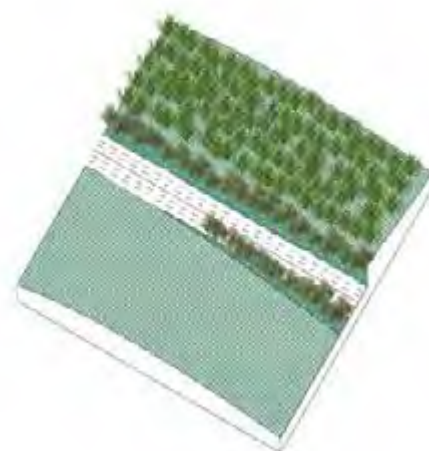
Korte-omloophout kan, net als houtkanten en bomenrijen, ingezet worden als erosiebestrijdende maatregel in het agrarisch gebied, tussen of langs akkers. Creëer windschermen bij voorkeur dars op de prominente windrichting of buffers voor wegspoelende bodems onder invloed van watererosie.

Voor een maximale productie en oogst van biomassa maakt KOH doorgaans gebruik van snelgroeiende soorten zoals populier, wilg, els, etc. Zorg voor optimale groeiomstandigheden (bodem, zuurtegraad, vochtigheid) en omlooptijden, afgestemd op de gekozen boomsoort (bv. voor populieren voldoende vochtige, leem- of kleihoudende bodems en omlooptijden van 4 jaar).

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

KOH valt niet onder het bosdecreet, tenzij wanneer het gelegen is binnen de ruimtelijk kwetsbare gebieden, én op voorwaarde dat de teelt minimum elke drie jaar in zijn totaliteit wordt geoogst.

KOH is vandaag nog weinig gekend in Vlaanderen, nochtans zijn er voor zowel publieke als private partijen manieren om korte-omloophout niet alleen economisch te laten renderen, maar ook om de sociale meerwaarde te vergroten. Met het project 'groenjobs' kan duurzame tewerkstelling worden voorzien (zie H. 5.8) en met collectieve warmte-installaties kan er hernieuwbare warmte geproduceerd worden (zie H. 5.4).

BESCHRIJVING: Een landbouwteelt bestaande uit een boom- of bosstructuur van snel groeiende boomsoorten die om de twee tot acht jaar worden geoogst. Het hout kan gebruikt worden als hernieuwbare energiebron (door verbranding) maar ook als grondstof voor papierproductie of vezelplaten. Let op: er bestaat overlap met bomenrijen en houtkanten wanneer die op regelmatige basis als hakhout beheerd worden.

TE COMBINEREN MET: infrastructuurbomen, boomrijke landbouw, bomenrijen, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

KORTE-OMLOOPHOUT, KOH, HOUTTEELT, HOUTKANT, HOUTWAL

PROEFPROJECT KOH ZEDELGEM

Wie? Inagro & Bos+

Waar? Zedelgem

Zedelgem heeft als eerste Vlaamse gemeente eigen korte-omloophout aangeplant. Deze aanplant bestaat naast de typische wilgenklonen uit streekeigen hakhoutsoorten zoals zwarte els, boswilg en ruwe berk. Door streekeigen soorten te gebruiken wordt de structuurdiversiteit verhoogd, is het groen aantrekkelijker voor vogels als broedplaats en wordt de genetische diversiteit vergroot waardoor het risico op ziekten, plagen, zomerdroogte, vorstschade, etc. beperkt wordt. Door de verhoogde stabiliteit kan de productiviteit van de plantage maximaal blijven.

Zedelgem streeft ernaar de houtige biomassa binnen de eigen streek te benutten. Zo zal het geoogste hout aangewend worden op twee landbouwbedrijven in de Westhoek. Deze bedrijven zijn beide recent overgeschakeld op houtige biomassa voor enerzijds de verwarming van de zeugenstallen en anderzijds de productie van warm water voor het bereiden van de melk voor kalveren. Hun belangrijkste drijfveer is om de stookolie te vervangen door een goedkopere brandstof en zo de rendabiliteit van het bedrijf te verhogen.

Zedelgem wil onder andere op deze manier inwoners sensibiliseren en overtuigen geen fossiele brandstof te gebruiken. De gemeente gelooft sterk in het duurzaam en milieuvriendelijk alternatief KOH, productie van groene energie door verwarming met houtsnippers. Ze hopen dat het aantal kleinschalige verwarmingsprojecten met KOH in de toekomst zal toenemen.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.bosplus.be/nl/beheerprojecten/kortoomloophout>
<https://www.ecopedia.be/encyclopedie/hakhout>
<https://www.ecopedia.be/encyclopedie/houtkant>
https://www.bosplus.be/v/library/download/um:uuid:310ebf92-07df-4579-b987-393e2ad2a39e/brochure_van_wilg_tot_warmte.pdf?format=&ext=.pdf
 Voor meer info over het bewust inzetten van hout als brandstof met een minimale impact op de omgevingskwaliteit: <https://omgeving.vlaanderen.be/stook-slim>

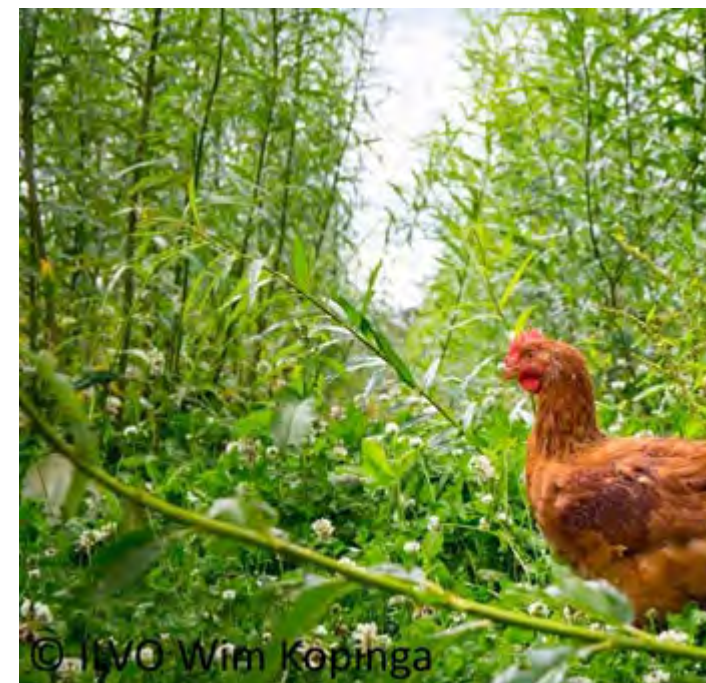

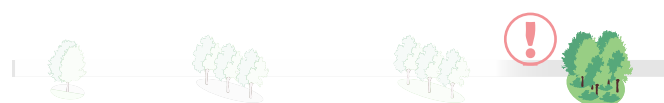
Foto rechts-boven: Het korte-omloophout in Zedelgem wordt geoogst
 Bron: BOS+
 Foto rechts-onder: Populier van hier, proefproject in samenwerking met het INBO
 Bron: Gert Arijns
 Foto links-onder: Korte omloophout in combinatie met kippen
 Bron: ILVO Vlaanderen

VOEDSELBOS, EETBOS, PLUKBOS, EETBARE BOSTUIN

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Laat buurtbewoners, scholen of verenigingen helpen bij het beheer van het bos, en biedt hen zo de kans op een zinvolle en actieve activiteit in de buitenlucht.
- Een voedselbos biedt potentieel een mooie leeromgeving over ecosystemen en de diensten die ze leveren en over duurzame voedselproductie. Plaats informatieborden voor buurtbewoners en passanten, organiseer meewerkdagen of betrek scholen en verenigingen. Door de integratie van zit- of picknickplaatsen wordt een voedselbos meteen ook een ontmoetingsplek voor de buurt of de verschillende beheerders.
- Denk goed na over de doelstellingen van je voedselbos; geef je prioriteit aan een maximale opbrengst per ha of aan een maximale natuurwaarde? Om opbrengsten te verhogen kan je inzetten op gelaagdheid (kruiden-, struik- en boomlaag), verschillende groeisonnelheden en bloeiseizoenen. Ook het gebruik van uitheemse soorten kan je productie verhogen, maar let ten allen tijde op voor de introductie van (potentieel) invasieve exoten.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Of een voedselbos wel of niet onder het bosdecreet valt, hangt af van het profiel (zie H. 1.2). Omdat hier soms wel verwarring over bestaat, maakte Natuur en Bos een verduidelijkende fiche over dit type (zie agroforestryvlaanderen.be).

Voedselbossen hebben potentie voor een zeer directe connectie met bewoners. Bij voedselbossen is het belangrijk om de brede range gaande van een openbare pluktuin tot semi-private volkstuintsystemen te onderzoeken. Deze bieden verschillende mogelijkheden naar eigenaarschap, financiering, toegankelijkheid en beplanting.

Door de focus op voedselproductie kan een voedselbos soms op meer sympathie rekenen bij landbouwers en worden verdere samenwerkingen met de sector gemakkelijker (zie H. 5.3).

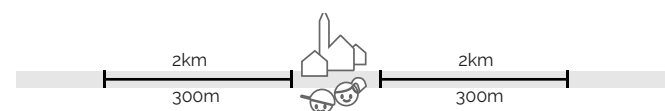
BESCHRIJVING: Een bewust aangeplante of omgevormde, meerlagige bosstructuur die bestaat uit bomen, struiken, planten en kruiden met een hoog aantal voedselproducerende gewassen.

TE COMBINEREN MET: postzegelbos, boomrijke landbouw, boswijk, stadsrandbos, boomrijke speelplaats, zorgbos, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

VOEDSELBOS, EETBOS, PLUKBOS, EETBARE BOSTUIN

BOSAARDBLIJ

Wie? Velt vzw, Gemeente Beersel & BosAardBlij

Waar? Beersel

BosAardBlij in Beersel is een voedselbos dat opgericht werd op initiatief van enkele geëngageerde burgers. Het werd aangelegd op een voormalig braakliggend perceel. In het voedselbos in Beersel zijn fruitbomen, bessenstruiken en eetbare planten en kruiden aangeplant.

De visie achter het project is iets moois te kunnen laten aan de volgende generaties en bij te dragen aan een voedselsysteem met respect voor aarde, mens en dier. In december 2019 werden de eerste bomen aangeplant. Het zal dus nog even duren voor het bos volledig volgroeid is en alle planten vruchten dragen.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

Madelon Oostwoud: [Voedselbos: inspiratie, ontwerp en beheer](#). Knnv Uitgeverij; 2019
<https://www.gemeentevordetoekomst.be/toolbox/smullenvan-een-voedselbos>

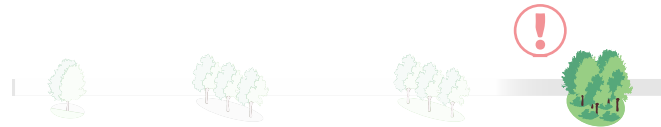
Foto rechts-boven: De vrijwilligers van BosAardBlij
Bron: infopunt inVlaanderen
Foto midden: Open werkdag in het Voedselbos in Nokere
Bron: Het Voedselbos vzw
Foto links-onder: Voedselbos Sint-Kruis
Bron: de toekomst van Brugge
Foto rechts-onder: Wouter van Eck in zijn voedselbos.
Bron: de Gelderlander

PRODUCTIEGERICHT BOS, CULTUURBOS

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Promoot het openstellen van productiegerichte bossen voor het publiek; ze vormen een perfecte omgeving voor wandelen, fietsen of andere vormen van zachte recreatie.
- Productiegerichte bossen hebben doorgaans een behoorlijke oppervlakte en vaak een beperkte toegankelijkheid, en zijn daardoor potentieel zeer interessant voor de biodiversiteit. Door het gebruik van inheemse soorten, een minimale soortendiversiteit en het toepassen van de principes van duurzaam bosbeheer gaan productie en natuurwaarde hand in hand
- Stimuleer een maximale koolstofopname door een aangepast beheer. Laat bomen voldoende oud worden en laat oogstresten (dood hout en biomassa) in het bos achter. Hou bij de boomsoortenkeuze rekening met de afbreekbaarheid van hun strooisel voor een verhoogde opslag in de bodem. Om ervoor te zorgen dat geoogst hout de opgenomen koolstof blijft vasthouden is het van belang de waardevolle volumes zoveel mogelijk in te zetten voor duurzame toepassingen (bv. als bouw materiaal) zodat de koolstof langdurig blijft opgeslagen in het hout. Bij minderwaardige toepassingen (bv. houten wegwerpproducten, papier) zal de koolstof na verbranding uiteindelijk toch in de atmosfeer terecht komen.
- De houtproductie op lange termijn bevordert je in de eerste plaats door het toepassen van de principes van het duurzaam bosbeheer. Dat betekent dat de nodige aandacht gegeven wordt een doordachte, gevarieerde soortenkeuze (standplaatsgeschiktheid en groeisnelheid), het verzekeren van goede groeiomstandigheden, boomverzorging (in geval van plagen, ziektes, droogte etc.), en bewuste, regelmatige oogstregimes. Binnen deze principes gaan houtproductie en andere ecosystemediensdiensten hand in hand; een productief bos is ook een gezond en biodivers bos.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

- Specifiek voor boomkwekerijen geldt dat ze niet onder het bosdecreet vallen, tenzij ze in het bos gelegen zijn. Als overheid zal men zelden zelf een bos aanplanten dat zich op de economische waarde van bos, multifunctionaliteit staat in de boswetgeving dan ook centraal. Omgekeerd is het veel interessanter om samen met private eigenaars te kijken hoe men de toegankelijkheidsovereenkomsten ([zie H. 4.1.4](#)) kan afsluiten zodat er ook plaats is voor zachte recreatie en de sociale meerwaarde verhoogd ([zie H. 5.7](#)).

BESCHRIJVING: Een (mogelijks opengesteld) bos met een houtproducerende functie en een aangepast beheer.

TE COMBINEREN MET: speelbos, natuurgericht bos, stadsrandbos, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANGELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

PRODUCTIEGERICHT BOS, CULTUURBOS

Foto boven: Projectgebied Noorderkempen Landmax
Bron: Landmax
Foto links-onder: Naar een gezonde bosbodem en aanplant op zandgrond
Bron: Bosgroepen Nederland
Foto rechts-midden: Het West-Beersgat bos is een productiegericht bos van meer dan 86 hectare groot in Wuustwezel
Bron: Agentschap Natuur en Bos
Foto rechts-onder: Limburgse bosgroepen breiden dienstverlening uit
Bron: Bosgroepen Vlaanderen

WATERBUFFERBOS, BROEKBOS, VALLEIBOS, BRONBOS, ALLUVIAAL BOS, MOERASBOS

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Stel waterbufferbossen open voor wandelaars en eventueel fietsers. In zones die regelmatig onder water staan, kan de aanleg van vlonderpaden zorgen voor een verrassende wandelomgeving die bovendien sterk gewaardeerd wordt door kinderen.
- Vochtige of natte bosgebieden vormen vaak zeer interessante, unieke biotopen voor specifieke fauna en flora en leveren daarmee een belangrijke bijdrage aan de biodiversiteit. Variatie in bosstructuur (soorten en leeftijden), in bodemsamenstelling en de aanwezigheid van dood hout kunnen deze biodiversiteit nog bevorderen. De precieze soortensamenstelling is sterk gelinkt met de mate en de periode waarin het bos onder water staat.
- Naast de koolstofopslag in hun biomassa, zijn waterbufferbossen in staat om grote hoeveelheden koolstof vast te leggen in de bodem. Natte bossen vormen één van de meest geschikte natuurtypes voor deze ecosysteemdienst. Vermijd bodembewerking en laat dood hout en biomassa liggen om deze potentie maximaal te benutten.
- Plan bossen in langs waterlopen, opdat ze een buffer vormen bij overstromingen en in geval van hoge waterstanden de stroomsnelheid kunnen verlagen. Stem de boomsoortenkeuze af op de gemiddelde vochtigheidsgraad in de bodem en de tijdsduur waarover deze overstroomt (van af en toe zeer tijdelijk tot bijna constant).
- Leg bossen aan tot tegen (onverharde) rivieroeveren met een hoge erosiegevoeligheid. De wortelstelsels houden de bodem vast en gaan erosieverschijnselen tegen. Zo vermijden ze ook overstromingen door oever- of dijkbreuken. Bovendien beperken deze bossen sterk het aandeel door watererosie wegspoelende bodemdeeltjes die in de rivieren terecht komen en deze doen dichtslibben.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Communicatief is het zeer strategisch om waterbufferbossen te koppelen aan het probleem van droogte en erosie (zie H.5.9). Ook een brug naar de toekomst a.d.h.v. klimaatadaptieplannen kan zorgen voor extra draagvlak (zie H.2.4.3).

Waterbuffering is vaak technisch uitdagend. Bij aanleg is het aangewezen om in gesprek te gaan met de Vlaamse Overheid (VLM, ANB of Dep. Omg) of natuurorganisaties (Natuurpunt, BOS+ of de bosgroepen).

BESCHRIJVING: Een boomstructuur of bosstructuur op overstromingsgevoelige gronden of in de directe nabijheid van waterpartijen, die permanent, in geval van hoge waterstanden of bij overstromingen onder water komt te staan en optreedt als bufferzone.

TE COMBINEREN MET: stadsrandbos, productiegericht bos, boomrijke landbouw, ...

SCHAAL

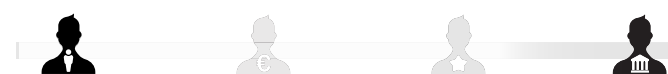
INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

WATERBUFFERBOS, MOERASBOS, BRONBOS, RABATTENBOS, BROEKBOS, ALLUVIAAL BOS

LANDSCHAPSPARK FRIJTHOUT

Wie? Dienst milieu en duurzaamheid Hove

Waar? Hove

Het landschapspark Frijthout is een park met tal van verbindingen, waterbuffering en herwaardering van het natuurlijk karakter. De verharde fietsverbindingen laten scholieren toe om veilig en comfortabel hun bestemming te bereiken. De onverharde verbindingen zijn aangelegd zodat wandelaars kunnen genieten van het gebied.

Het park is gelegen aan de Koude Beek. Deze had een zeer onnatuurlijke ligging met rechte hoeken en steile oevers. Door de beek te verplaatsen zodat ze terug meandert, blijft er meer water langer in het gebied staan. De gebieden die stroomafwaarts gelegen zijn, zullen hierdoor beter beschermd zijn tegen wateroverlast.

Daarnaast worden zachte oevers en rietkragen aangelegd waardoor het water en de natuur een betere kwaliteit krijgen.

Foto onder: Vlonderpad door Frijthout
Bron: Kempens Landschap
Foto rechts-boven: Natuurgebied de Doode Bemde in Neerijse, natuurlijk overstromingsgebied van de Dijle
Bron: HLN
Foto rechts-midden: Nekkerbos in Grimbergen
Bron: Vlaams-Brabant
Foto rechts-onder: Olens Broek
Bron: ANB

BOOMRIJK PARK

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

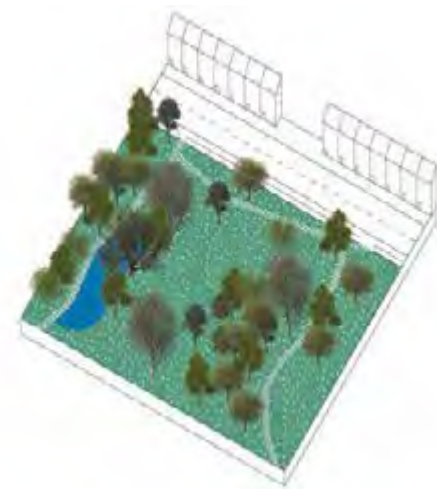

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Leg grotere stadsparken bij voorkeur aan in de dominante windrichting naar woonkernen toe, en zorg voor klimaat- of ventilatieassen waarlangs de koele lucht kan worden getransporteerd. Deze assen zijn best continu, zoveel mogelijk vrij gemaakt van harde obstakels (bebouwing) en versterkt met groene infrastructuur om de frisse lucht zo ver mogelijk in de kernen binnen te loodsen.
- Richt speel- en beweegfaciliteiten in voor verschillende doelgroepen; van wilde speelnatuur tot verharde en toegankelijke paden. Verkies 2 kleinere speelzones boven 1 grote opdat niet één doelgroep (of leeftijdsgroep) alle ruimte zou claimen.
- Stadsparken kunnen een grote meerwaarde hebben in het faciliteren van (toevallige) ontmoetingen tussen diverse doelgroepen en het promoten van een buurt- of gemeenschapsgevoel. Stimuleer die ontmoetingen door het inrichten van voldoende zitplaatsen, bij voorkeur op plekken met een aangenaam uitzicht en voldoende sociale controle, of bij speeltuinen, eet- en bbq-zones.
- Ook het organiseren van laagdrempelige en open activiteiten in parken kan hieraan sterk bijdragen. Integreer bessenstruiken of andere eetbare hagen, fruit- of notenbomen om de belevingswaarde en aantrekkelijkheid van de plek te verhogen. Zorg wel voor duidelijke communicatie over de oogst; deze kan vrij te beschikking zijn van buurtbewoners en passanten, of bijvoorbeeld worden voorbehouden voor specifieke groepen die mee instaan voor het beheer.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

- Parken vallen als geheel niet onder het bosdecreet, maar die delen van een park of waarop bosstructuren voorkomen (met een beseigen flora en fauna, minimale bedekkingsgraad van 50% en minimale oppervlakte van 10 op 10 meter) worden wel als bos aanzien. Het algemene aanvaarde beeld van een park is nog steeds een zeer proper en strak gesnoeid geheel. Daarom kan het helpen om in ontwikkeling eerst te communiceren over een boomrijk plek (zie H. 5.9) en deze vervolgens participatief meer in te richten als een plaats voor ontmoeting en spel (zie H. 5.5). Activiteiten zoals boomplantacties, symboolfeesten en educatieve wandelingen helpen om het draagvlak bij jong en oud te verbeteren (zie H. 5.6 en H. 5.7).

BESCHRIJVING: Een groenzone met een specifieke recreatiefunctie in of nabij een woonkern, bestaande uit een combinatie van solitaire bomen, boomstructuren en bosstructuren.

TE COMBINEREN MET: bijna altijd een combinatie van andere typologieën: o.m. boomrijke speel- en ontmoetingplek, bomenpocket, botanische tuin, bomenweide, voedselbos, ...

SCHAAL

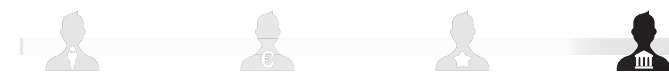
INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOOMRIJK PARK

Park Rozebroeken

Wie? Groendienst Stad Gent

Waar? Sint-Amandsberg, Gent

Het park in de Sint-Amandsberg kreeg in 2012 een hedendaagse inrichting waarbij er plaats is voor sport, spel en ontspanning middenin het groen. Bij de heraanleg werd rekening gehouden met de bestaande structuur van het park. Hierbij werden ook de solitaire bomen en bomengroepen zoveel mogelijk behouden en waar nodig aangevuld. De bestaande wandelpaden werden aangevuld met nieuwe wandelpaden. Langs deze paden werden zitbanken geplaatst en wanneer de paden kruisten werden er ontmoetingsplekken voorzien. Ook een Finse piste werd aangelegd en volgt de contouren van het park. Verlaagde zones werden ingericht als voetbalveld, sportveld of avonturenspeeltuin en op de plaats van een verouderd tennisveld werd er een grasveld aangelegd.

Het park is volledig opengetrokken naar de omringende broekbossen en wordt omzoomd door hooiland met hier en daar een heestermassief. Ook geven verschillende solitaire bomen en bomengroepen schaduw.

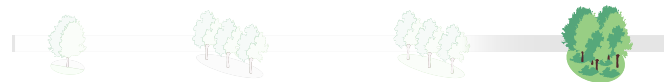
Foto rechts-boven: Park Rozebroeken bij valavond
Bron: Publieke Ruimte
Foto rechts-boven: Picknickzone onder een groep acaciabomen in Park Rozenbroeken
Bron: Publieke ruimte
Foto midden: Volwassen solitaire bomen en bomengroepen vormen de basis voor het park en de positionering van de nieuwe paden in Park Rozebroeken
Bron: Publieke ruimte
Foto rechts-onder: Zitplateaus zijn verspreid over het Park Heizijdse Velden in Turnhout
Bron: Publieke ruimte
Foto links-onder: Het avontuurlijk speellandschap in het Park Heizijdse Velden in Turnhout waar tijdens de participatieprocessen vaak naar gereferereerd werd: 'Terug buiten spelen zoals wij vroeger deden'
Bron: Publieke ruimte

STADSRANDBOS, STADSBOS, PARKBOS

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

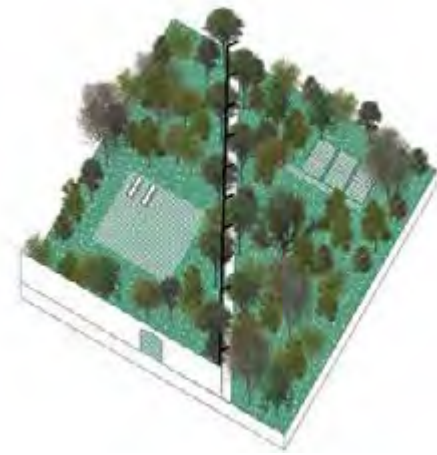

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Leg stadsrandbossen of grotere groenpolen bij voorkeur aan in de dominante windrichting vanuit woonkernen, en zorg voor klimaat- of ventilatieassen waarlangs de koele lucht kan worden aangevoerd. Deze assen zijn best continu, zoveel mogelijk vrij gemaakt van harde obstakels (bebouwing) en versterkt met groene infrastructuur om de frisse lucht zo ver mogelijk in de kernen binnen te loodsen.
- Leg stadsrandbossen of grotere groenpolen bij voorkeur aan in de dominante windrichting vanuit woonkernen, en zorg voor ventilatieassen zodat luchtuitwisseling mogelijk wordt, vervuilde lucht weg kan stromen en schone lucht kan worden aangevoerd. Deze assen zijn best continu, zoveel mogelijk vrij gemaakt van harde obstakels (bebouwing) en versterkt met groene infrastructuur om de frisse lucht zo ver mogelijk in de kernen binnen te loodsen.
- Maak het stadsrandbos aantrekkelijk voor verschillende doelgroepen door een waaier aan speel- en beweefaciliteiten en gevarieerde landschappen. Van wilde speelnatuur tot verharde paden, van gesloten bosgebieden tot open vegetaties, van speeltuinen tot fit-o-meters.
- Geef ook ruimte aan zachte recreatie en natuurbeleving, bijvoorbeeld via de aanleg van blotevoetenpaden of zintuigen-parcours. Plaats voldoende zit- en rustplaatsen (bankjes, picknicktafels), bij voorkeur op plekken met een aangenaam uitzicht en voldoende sociale controle. Een geldende vuistregel is 1 bank om de 100 à 125 meter op de meest relevante routes. Durf ook eens af te stappen van traditionele zitbanken, en kies bijvoorbeeld voor zitkuilen, boomstronken, ligplateau's, taluds of hangmatten die een andere vorm van beleving promoten.
- Breng variatie aan in toegankelijkheid van stadsrandbossen en beperk deze in een aantal zones ten voordele van de biodiversiteit. Rustige zones geven kansen aan schuwe en kwetsbare soorten.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Een stadsrandbos is één van de meest ambitieuze bostypes om te ontwikkelen. Omwille van zijn schaal en complexiteit kan het planningsproces dan ook jaren duren. Daarom is het belangrijk om een methode van in-spraak te ontwerpen die jaren kan mee gaan. Een stadsbosdialog is een brede begeleidingsgroep van bewoners en actoren om met elkaars achtergrond en belangen in contact te komen. [\(zie H. 5.5\)](#). Tegelijkertijd is een stadsbos ook een type waar gradueel vanaf dag één aan gewerkt kan worden. Quick-wins en zichtbare resultaten zorgen voor een groeiend draagvlak [\(zie H. 5.4\)](#).

BESCHRIJVING: Een bosstructuur met een grote oppervlakte en een gebruiksfunctie voor recreatie en natuurbeleving aan de rand van of nabij stedelijke of gemeentelijke kernen.

TE COMBINEREN MET: bijna altijd een combinatie van andere typologieën: o.m. boomrijke speel- en ontmoetingplek, bomen-pocket, botanische tuin, bomenweide, voedselbos, productiegericht bos, waterbufferbos, natuurgericht bos, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

STADSRANDBOS, STADSBOS, PARKBOS

Het Geuzenbos

Wie? Stad Oostende

Waar? Oostende

Het stadsrandbos in Oostende, het Geuzenbos, dateert al uit 1995 en is door de jaren stelselmatig groter geworden. Ondertussen is er een bosklimaat aanwezig waarbij er onder andere rode eekhoorns en broedvogels zoals de buizerd en sperwer aanwezig zijn.

In Oostende vormt het stadsrandbos een buffer tussen de woon- en industriezones en het achterliggende industriegebied.

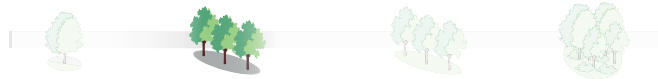
Foto rechts-boven: Geuzenbos, het Oostendse stadsrandbos
Bron: Stad Oostende
Foto midden: Parkbos, het stadsrandbos bij Gent
Bron: Stad Gent / Agentschap Natuur en Bos
Foto midden-links: Parkbos, het stadsrandbos bij Gent
Bron: Stad Gent
Foto midden-rechts: Parkbos, het stadsrandbos bij Gent
Bron: Agentschap Natuur en Bos
Foto links-onder: Parkbos, het stadsrandbos bij Gent
Bron: Agentschap Natuur en Bos

STRAATBOMEN, LAANBOMEN, DREVEN

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

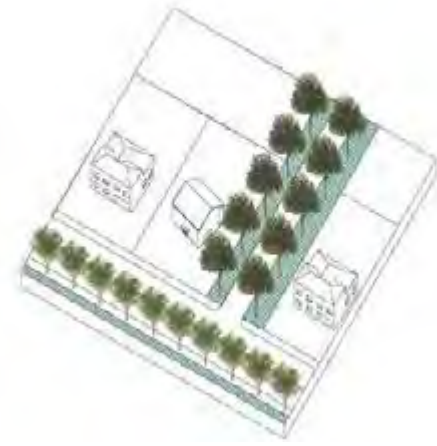

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

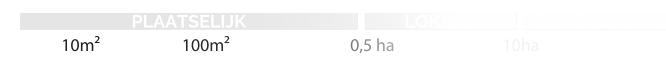
- Maximaliseer de kroonprojectie door te kiezen voor grote straatbomen die bovendien oud kunnen worden. 10% bijkomende kroonprojectie in een straat kan de stralingstemperatuur met ongeveer 1°C verlagen op warme dagen. Let er wel op dat de lichtinval bij bewoners niet te zeer beperkt wordt, i.h.b. in de winter. Zorg ook bij straatbomen of boomstructuren in een verharde context voor een maximale ontharding van de boomspiegel, en waar mogelijk een rijke ondergroei.
- Versterk het luchtzuiverend effect van straatbomen voor de verschillende poluënten door naald- en loofbomen te combineren. Let op in street canyons met druk verkeer. Daar kan dichte vegetatie ervoor zorgen dat lucht ter plaatste blijft hangen waardoor de concentraties van fijn stof toenemen. Zorg in die straten voor voldoende porositeit in de beplanting of kies voor kleine groenelementen zoals geveltuinten en hagen.
- Plaats straatbomen zo dicht mogelijk bij elkaar, gebruik soorten met een dicht bladerdak, en vul eventueel aan met een onderlaag van struiken voor een (beperkt) geluidsdempend effect. Let ook op zichtassen vanuit woningen; gebruik ze om een groen zicht te bieden dat verkeer aan het oog onttrekt.
- Plaats straatbomen op regelmatige afstanden, en gebruik een vaste selectie van soorten om ritme, eenheid en continuïteit te creëren. Hou rekening met het eindbeeld van de gekozen soorten zodat ze een volwassen leeftijd kunnen bereiken, en betrek bewoners bij de soortenkeuze, de aanleg en het beheer. Geef prioriteit aan straten met druk verkeer, waar bomenrijen de weg visueel kunnen versmallen en automobilisten snelheid doen minderen. Of gebruik straatbomen om foutparkeren voor garages en opritten of buiten parkeervakken te belemmeren.
- Plan straatbomen maximaal in langs veelgebruikte routes naar en in de buurt van scholen en werkplekken om pendelaars te stimuleren te voet of met de fiets te gaan. Straatbomen stimuleren zacht verkeer, doordat ze een aangename omgeving creëren en beschermen tegen de overlast en het eventuele gevaar van verkeer.
- Laat onverharde boomspiegels adopteren door bewoners om in te zaaien en zelf te onderhouden of maak er minimoestuinen van en kies voor fruit- of notenbomen om een bijdrage te leveren aan lokale voedselproductie. Het oogsten kan eventueel georganiseerd worden als een activiteit die het buurtgevoel en eigenaarschap versterkt.

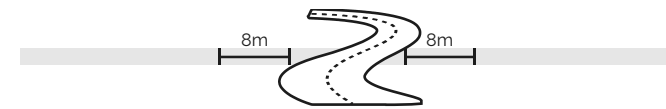
BESCHRIJVING: Een lijnvormige boomstructuur langsheen straten en wegen (geen snelwegen).

TE COMBINEREN MET: boswijk, infrastructuurbomen, ...

SCHAAL

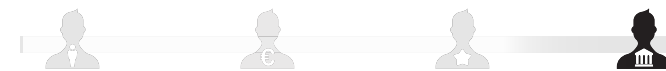
INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

STRAATBOMEN, LAANBOMEN, DREVEN

NEKKERPUTSTRAAT

Wie? Stad Gent

Waar? Gent

Een deel van de straten in de Rooigemwijk in Gent werden opnieuw aangelegd omwille van de sterk verouderde riolering. Het nieuwe stratenplan maakte plaats voor voetgangers, fietsers en veel meer groen. Het projectgebied sluit aan op het natuurgebied Bourgoyen waardoor het groene karakter van het natuurgebied doorgetrokken wordt tot in de woonstraten. De parkeerstroken kregen een waterdoorlatend oppervlak zodat het regenwater kan insijpelen in de ondergrond en niet rechtstreeks het riool in stroomt. Bij de heraanleg kwamen er bijna 200 bomen bij. Het groen zorgt niet alleen voor aangename straten, maar levert ook, samen met het waterdoorlatend oppervlak van de parkeerstroken, een bijdrage aan een klimaatrobuuste stad.

Ook het sluipverkeer en de hoge snelheden werden bij de heraanleg aangepakt door de straten te versmallen en op kruispunten verhoogde inrichtingen te voorzien, verkeerskussens en asverschuivingen aan te leggen. Waar mogelijk werden de straten onthard.

Het resultaat is op alle vlakken een win-win voor de bewoners: Het is aangenamer, veiliger, trager én groener.

Foto boven: Studieproject 'Het ideale straatprofiel'
Bron: Lama Landschapsarchitecten
Foto boven: Proefopstelling 'Het ideale straatprofiel'
Bron: Lama Landschapsarchitecten
Foto onder: Schets van de heraanlegde Nekkerputstraat in Gent
Bron: Groen

BOOMRIJKE PARKING, GROENE PARKING

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

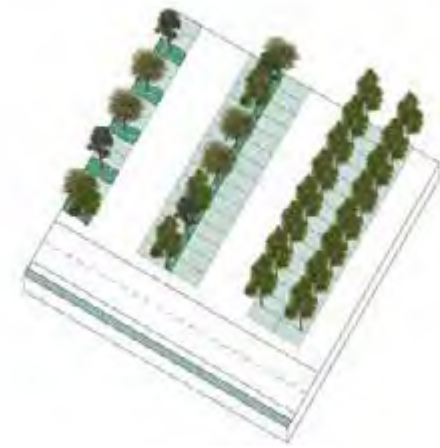

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Hou rekening met de oriëntatie en schaduwwerking van elke boom om in de zomer een zo groot mogelijke (verharde) oppervlakte en zoveel mogelijk parkeerplaatsen te beschaduen.
- Gebruik bomen om de parkeerruimte te structureren (parkeervakken af te bakenen) en visueel te verfraaien en vermijd bomen met vruchten of druipende hars om auto's niet te beschadigen.
- Geef prioriteit aan de ingroening van parkings in zones met een tekort aan groen, of op plaatsen waar afstanden tussen groenzones te groot worden om te overbruggen. Zo fungeren ze als stepping stones in een groter ecologisch netwerk, bieden ze een broodnodige rustplaats aan verschillende soorten en laten hen toe zich verder te verspreiden en zich veiliger te bewegen.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

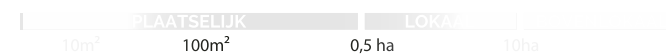
De ontwikkeling en realisatie van een boomrijke parking kan enorm verschillen. Parkings op eigendommen van de gemeente zijn doorgaans het snelst te verbomen. Toch maken andere ruimteclaims, zoals markten en kermissen, de ontwikkeling niet altijd gemakkelijk. Een brede stadsdialoog (zie H. 5.5) die de voordelen van stadsbomen in de verf zet is nodig om de omvorming kracht bij te zetten (zie H. 5.9). Voor nieuwe private parkings is een sterk regelgevend of coachend stedenbouwkundigkader nodig (zie H. 6.1 & H. 6.2). Het omvormen van bestaande private parkings is het meest complexe van de drie uitgangspunten. Het versnipperd eigendom, de kosten van beheer en overlast (schade, vuiligheid, ...) zijn enkele van de meest vernoemde knelpunten (zie H. 5.2). Als coachende overheid (zie H. 6.2) is het daarom belangrijk om voordelen in de verf te zetten en te communiceren naar eigenaars en klanten (zie H. 5.9).

BESCHRIJVING: Een publieke of private parking met één of meerdere boomstructuren.

TE COMBINEREN MET: boswijk, bomenpocket, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOOMRIJKE PARKING, GROENE PARKING

DORPSPLEIN WACHTEBEKE

Wie? BUUR, Bureau voor Urbanisme & Aquafin & Gemeente Wachtebeke

Waar? Wachtebeke

Wachtebeke stond voor de uitdaging om zijn dorpskern te vernieuwen, maar ook om voldoende parkeerplaatsen te voorzien en rekening te houden met de vlotte doorgang van verkeer over de gewestweg, die pal door het dorp loopt. In 2007 schreef de gemeente een wedstrijd uit om tot een ontwerp te komen dat de verschillende uitdagingen weet te integreren. Ze deed daarvoor beroep op de Open Oproep-procedure van de Vlaams Bouwmeester.

Het project heeft de ambitie om de uitstraling en de leefbaarheid van de gemeente te versterken.

Het resultaat is een dorpsvernieuwing met een veel aangenamere groene ruimte. Waarbij er op de groenzones streekeigen veldesdoorns, lindes en uitheemse moeraseden en amberbomen staan.

Foto links-boven: Parc Draï - Eechelen, Luxembourg
Bron: micheldesvignepaysagiste.com
Foto links-midden: Groen parking Delft
Bron: Atelier Groenblauw
Foto links-onder: Concept groene parking voor Doel
Bron: Plan Doelland
Foto rechts-boven: Groene parking bij het dorpsplein in Wachtebeke
Bron: Agentschap Natuur & Bos
Foto rechts-onder: Groene parking bij het dorpsplein in Wachtebeke
Bron: Agentschap Natuur & Bos

BOOMRIJK PLEIN, GROEN PLEIN

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Hou rekening met de oriëntatie en schaduwwerking van alle bomen in een BRGS om in de zomer een zo groot mogelijke (verharde) oppervlakte en zoveel mogelijk gebruiksruimte te beschaduen. Richt zitgelegenheid in die in de zomer beschaduwde wordt, bijvoorbeeld onder dichte boomkruinen.
- Maak pleinen visueel aantrekkelijk door de integratie van BRGS. Gebruik (regelmatige) bomengrids om de ruimte te structureren, te verbinden of horizontaal te begrenzen (een 'dak' te geven).
- Geef prioriteit aan de ingroening van pleinen in zones met een tekort aan groen, of op plaatsen waar afstanden tussen groenzones te groot worden om te overbruggen. Zo fungeren ze als stepping stones in een groter ecologisch netwerk, bieden ze een broodnodige rustplaats aan verschillende soorten en laten hen toe zich verder te verspreiden en zich veiliger te bewegen.
- Onthard boomspiegels en combineer eventueel met ingrepen zoals infiltratiestroken om wateroverlast bij piekneerslagen tegen te gaan.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Het hoge aantal ruimteclaims in de publieke ruimte (evenementen, mobiliteit, ...) maken het niet altijd gemakkelijk om pleinen te verbomen. Een brede stadsdialoog, educatieve evenementen, bewonersavonden en informatiestanden ([zie H. 5.5](#)) zijn nodig om tot een gedragen ontwerp te komen.

Ook is het belangrijk om de voordelen van stadbomen naar een breed publiek uit te dragen ([zie H.5.9](#)), een brug naar de toekomst a.d.h.v. klimaatadaptatieplannen (hittestress, wateroverlast, droogte, ...) kan zorgen voor extra draagvlak ([zie H. 2.4.3](#)).

Voor begeleiding en inspiratie zijn de Vereniging voor Openbaar Groen en Infopunt Publieke ruimte aangewezen partners ([zie H. 6.3](#)).

BESCHRIJVING: Een publiek plein, ingegroend met één of meerdere boomstructuren.

TE COMBINEREN MET: boswijk, boomrijke speel- en ontmoetingsplek, bomenpocket, ...

SCHAAL

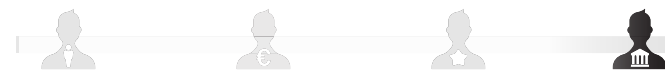
INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOOMRIJK PLEIN, GROEN PLEIN

MARIE JANSONPLEIN

Wie? Studio Paola Vigano & Brussels ontwerpers van VVV

Waar? Sint-Gillis

Het Marie Jansonplein is een belangrijke open ruimte in het centrum van Sint-Gillis, één van de meest dichtbevolkte wijken van Brussel. Het doel is om er een kwaliteitsvolle ontspanning- en ontmoetingsruimte van te maken voor groot en klein.

Naast meer groen komt er ook een fietsenstalling, openbare toiletten en een speelhoek voor kinderen. Het project zou eind 2020 van start moeten gaan.

Foto boven: De kasseien op het Marie Jansonplein maken deels plaats voor gras, deels voor nieuwe verhardingen.
Bron: Bruzz
Foto midden: Stadswaag in Antwerpen
Bron: Antwerpen
Foto onder: Dorpsplein Paal in Beringen
Bron: Openbaargroen.be

BOOMRIJKE SPEELPLAATS/SPEELTUIN, SPEELPLAATSBOS, GROENE SPEELPLAATS

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Creëer schaduwplekken door solitaire bomen met brede kronen, en zorg voor verkoeling in klaslokalen door leibomen voor westelijk en oostelijk geïoriënteerde ramen te plaatsen (waar lage zonnstanden kunnen zorgen voor te veel invallende zon). Kies voor bladverliezende soorten om in de winter toch zonlicht te laten binnenvallen.
- Zet bomen in om het 'klankkast'-effect tegen te gaan, waarbij omliggende schoolgebouwen het geluid op een speelplaats weerskaatsen doen resoneren tot een storend niveau. (Lei)bomen of andere opgaande beplanting langs de muren kunnen dit sterk verminderen.
- Zorg voor een variatie in natuurlijke elementen om creativiteit en avontuurlijk spel maximaal te stimuleren: (klim)bomen, open speelvelden en meer besloten speelbosjes, reliëf, etc. Voldoende verschillende speelzones vermijden bovendien concurrentie tussen leeftijdsgroepen en zorgen daarmee voor aanzienlijk minder ruzies.
- Creëer ook rustplekken op een speelterrein, bijvoorbeeld in de vorm van een wilgenhut maar ook door zitbanken of -kuilen onder of nabij bomen. Een (ruimte voor) een buitenklas stimuleert leerkrachten buiten les te geven, wat (op termijn) bevorderlijk is voor het welzijn en de leerkanalen van kinderen.
- Verhoog de biodiversiteit op de speelplaats door een gevarieerde soortenkeuze van bomen, struiken en planten, maar ook door biodiversiteitsbevorderende elementen zoals insectenhôtels, vlinderstruiken, voederhuisjes, etc. Dit draagt meteen ook bij aan de natuurkennis van de leerlingen.
- Integreer eetbare planten en struiken op het speelplein om het plezier en de waardering van leerlingen ervoor te verhogen. Klein fruit zoals bessen kan bijvoorbeeld ingezet worden om omheiningen te vergroenen.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Op vraag van directies, ouders en leerlingen worden vaak extra uitdagingen gesteld, zoals het betrekken van extra doelgroepen, het openstellen na schooltijden, extensief beheer, ... Deze uitdagingen moeten vanaf het begin worden opgenomen ([zie H. 5.4](#)).

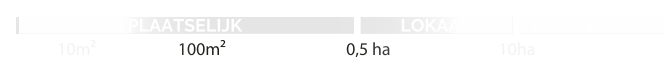
Verscheidene organisaties zoals MOS, Goodplanet en BOS++ hebben specifieke programma's om speelplaatsen te vergroenen en kunnen helpen met de co-creatie, financiering, etc ([zie H.6.3](#)).

BESCHRIJVING: Een speelplaats, publieke speelzone of speeltuin, ingegroend met één of meerdere boomstructuren.

TE COMBINEREN MET: solitaire boom, boomrijke speel- en ontmoetingsplek, postzegelbos, voedselbos, ...

SCHAAL

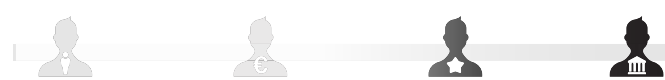
INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOOMRIJKE SPEELPLAATS/SPEELTUIN, SPEELPLAATSBOS, GROENE SPEELPLAATS

DE WANDELENDE TAK

Wie? Basisschool De Wandelende Tak; Regionaal Landschap Zuid-Hageland; Groenploeg van de intergemeentelijke vereniging IGO

Waar? GO! Freinetschool TintelTuin - Zoutleeuw

Kinderen willen hoekjes en kantjes, kampen bouwen en verstoppertje spelen in het groen, maar meer dan een betonnen speelplaats en een groot grasveld was er eerst niet bij de TintelTuin. In de klas kregen de leerlingen de opdracht om na te denken over hoe hun droomspeelplek er zou uitzien. Hun ideeën verfijnden ze verder in de werkgroepjes boomhut, moestuin, wilgenhut, maquette maken, enzovoort. Een ouder heeft op basis van de maquette een plan uitgetekend. Dankzij de samenwerking tussen kinderen, leerkrachten en ouders, en met de steun van de provincie, werd de speelplaats van de TintelTuin een avontuurlijke leer- en speelplek.

De grijze speelplaats werd opgebroken om plaats te maken voor gras, een hazelaarbosje en een groot doolhof van hagen. De hagen bestaan uit een mengeling van inheemse struiken, ook met niet-eetbare bessen. Kinderen komen in hun leven in aanraking met dergelijke risico's en op school is de ideale plaats om erover te leren. Een speelberg met rioolbuis als speeltunnel werd aangelegd en bovenop de heuvel kwam een apenbrug uit een duurzame houtsoort. Een kippenhok, doolhof, dierenweide, moestuin, buitenklas, boomhut, insectenhotel en wilgenhutten zijn ook allemaal aanwezig in de TintelTuin. De school kreeg raad en hulp van Regionaal Landschap Zuid-Hageland. De groenploeg van de intergemeentelijke vereniging IGO ontfermde zich over de aanplantingswerken.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.pimpjesspeelplaats.be/>
https://www.vlaamsbrabant.be/binaries/publicatie-natuur-opschool-2018_tcm5-132004.pdf
<https://omgevingvlaanderen.be/werkboek-en-onthardingsfora>

Foto rechts-boven: Moestuinen en kruidentuinen in de TintelTuin
 Bron: Natuur op school
 Foto rechts-midden: Wilgenconstructies in de TintelTuin
 Bron: Natuur op school
 Foto rechts-onder: De Zevensprong breekt uit, onderdeel van de eerste generatie Vlaamse onthardingsubsidies
 Bron: Leuven Actueel
 Foto links-onder: Buitenschool De Bergop in Tiegem
 Bron: West-Vlaanderen

AGROFORESTRY, AKKERBOMEN, BOOMRIJKE LANDBOUW

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

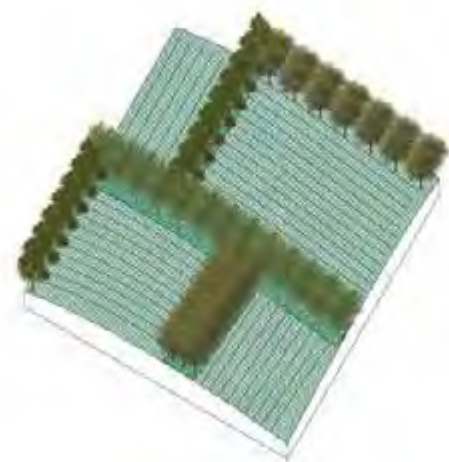

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Beperk het aantal bomen per ha en werk met voldoende grote tussenafstanden tussen rijen opdat schaduwverping geen grote negatieve effecten zou hebben op de opbrengst van gewassen. Algemeen raadt men een rijenafstand aan van tenminste twee keer de volwassen lengte van de bomen, en een maximale dichtheid van 80 bomen per ha. In Vlaanderen is voor bomenrijen meestal een noord-zuid gerichte oriëntatie het meest geschikt om schaduweffecten te beperken en tegelijk als windscherm op te treden en gewassen te beschermen - tenzij de vorm, het reliëf of andere eigenschappen van het perceel dit niet toelaat.
- De inplanting van bomenrijen op landbouwpercelen creëert een landschappelijke meerwaarde in het agrarisch gebied; het wordt structuurrijker groener en aantrekkelijker. Let wel op in landschappen die gekenmerkt worden door hun open karakter zoals (bv. polders), waar bomenrijen niet altijd gewenst zijn.
- Zet bomenrijen in als veilige routes tussen grotere groenzones, bruikbaar voor heel wat dier- en plantensoorten. Via een doordachte boomsoortenkeuze kan een voedselaanbod gecreëerd worden voor diverse organismen, waarvan sommigen zeer nuttig zijn voor plaagbestrijding. Door de soortenkeuze hier maximaal op af te stemmen kan een landbouwer zich dus preventief wapenen tegen plagen 'functionele agrobiodiversiteit').
- Plaats bomen in grids of rijen om het waterbergend vermogen van de bodem te verhogen en watererosie in te perken. Permanente beplantingen hebben altijd een groter erosiewerend vermogen dan wisselende gewassen. Op hellende percelen kan watererosie verder worden tegengegaan door bomenrijen loodrecht op de helling in te planten.
- Kies voor bladverliezende bomen, zodat de jaarlijkse bladval geleidelijk aan het aandeel organische stoffen in de bodem, de bodemvruchtbaarheid verhoogt en de groei van gewassen op de akkers bevordert wordt.
- Door het werken in verschillende etages (zowel boven- als ondergronds) worden zonlicht en nutriënten beter benut en neemt de productie van biomassa per oppervlakte-eenheid toe. Ook de bovenste etages kunnen op een doordachte en duurzame manier geoogst worden en aangewend worden voor energieproductie of houtige toepassingen, en dragen zo bij aan het diversifiëren van landbouwers hun inkomen.

BESCHRIJVING: Een boomstructuur of bosstructuur op land- of tuinbouwpercelen die gebruikt worden voor de teelt van voeding of als uitloopruimte voor dieren (bv. schapen, kippen).

TE COMBINEREN MET: KOH, bomenweide, bomenrij, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

AGROFORESTRY, AKKERBOMEN, BOOMRIJKE LANDBOUW

ONGENAERTHOEVE

Wie? François Ongenaert

Waar? Akkerbouwstreek van de Wase polders.

François bewerkt 16 hectare en teelt o.a. granen, quinoa, ruwvoerders, oliehoudende zaden, noten en fruit. De afzet gaat rechtstreeks via Voedselteams, boerenmarkten en Boeren & Buren.

De Ongenaerthoeve werkt al twintig jaar biologisch en doet al tien jaar aan agroforestry. Het begon met de aanplant van eiken en (niet-veredelde) notelaren. Deze werden gekozen voor de houtproductie en de noten. Sinds 2014 heeft men lindes, esdoorn en pruimen aangeplant op een derde perceel. Het jaar nadien kwamen er zowel veredelde als niet-veredelde tamme kastanjes. Tussen de notelaars zijn er ondertussen nog hazelaars aangeplant en tussen de kerselaren staat blauwe honingbes en gele kornoelje.

De Ongenaerthoeve probeert op verschillende manier mycorrhiza-schimmels te bevorderen. Om mycorrhiza te bevorderen en de concurrentie met gras of onkruiden te verminderen brengt hij onder de boomspiegel een laag houtsnippers aan.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

https://www.agroforestryvlaanderen.be/Portals/89/documents/Brochures/20191021_Handboek_Agroforestry_Vlaanderen.pdf

Foto rechts-boven: Akkerteelt met bomenrijen bij François Ongenaert
Bron: Bomen voor veerkracht
Foto rechts-onder: Boslandbouw in Heuvelland
Bron: ANB
Foto links: De Zonnekouter in Zulte
Bron: De Zonnekouter

BOOMRIJKE TUINEN, ACHTERTUINBOS

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Promoot bomen als visueel aantrekkelijk element in tuinen en binnegebieden. Hou rekening met voorkeuren van bewoners, en kies bij voorkeur soorten met sterke visuele eigenschappen zoals kleurrijke bloesems, een bijzonder bladvorm, herfstkleuren, etc.
- Creëer semi-publieke, groene ontmoetingsplekken in binnengebieden, bijvoorbeeld enkel toegankelijk voor omwonenden. Zelfs kleine zitplekken kunnen burens dicht bij elkaar brengen en het buurtleven bevorderen.
- Doordat tuinen een groot deel uitmaken van de Vlaamse open ruimte hebben ze ook een groot potentieel om bij te dragen aan de biodiversiteit. Bevorder dit door het creëren van bos- en boomstructuren in semi-publieke binnengebieden of over verschillende private tuinen heen, en deze te connecteren met bestaande bosstructuren. Met name aan de randen van (dorps)kernen vormen boomrijke tuinen een geleidelijke overgang naar een bebost buitengebied. Vermijd muren op perceelsgrenzen maar promoot natuurlijke afsluitingen zoals hagen, waardoor kleine fauna zich vrij tussen de percelen kan bewegen. Promoot het gebruik van inheemse, streekeigen soorten in private tuinen.
- Verwerk reststromen uit beheer zoals snoeihout zet deze in voor collectieve warmte in de wijk.
- Integreer bessenstruiken of andere eetbare hagen, fruit- of notenbomen om de belevingswaarde en aantrekkelijkheid van semi-private groenzones te verhogen. Het oogsten kan eventueel georganiseerd worden als een activiteit die het buurtgevoel en eigenaarschap versterkt.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

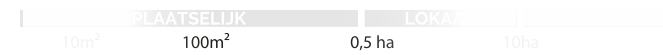
- Tuinen vallen doorgaans niet onder het bosdecreet, maar die delen van een tuin waarop bosstructuren voorkomen (met een beseigen flora en fauna, minimale bedekkingsgraad van 50% en minimale oppervlakte van 10 op 10 meter) worden wel als bos aanzien. Omgekeerd worden aangelegde tuinen (met solitaire bomen of boomstructuren maar geen bosstructuren) ook wanneer ze gelegen zijn in het bos, uitgesloten uit het bosdecreet. Heel wat organisaties en gemeenten zetten in op het verwilderen van tuinen, men gaat hierbij vooral particulieren gaan coachen bijv. met informatie rond koestersoorten, door plantgoed uit te delen, tuincoaches ter beschikking te stellen, etc. [\(zie H. 6.2\)](#).

BESCHRIJVING: Een boomstructuur of bosstructuur over de perceelsgrenzen van een aantal aaneengrenzende private tuinen heen.

TE COMBINEREN MET: boswijk, bomenpocket, boomrijke speel- en ontmoetingsplek, ...

SCHAAL

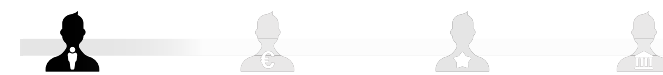
INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOOMRIJKE TUINEN, ACHTERTUINBOS

G-LAB

Wie? TC-PLUS

Waar? Brugge

G-LAB is de eigen woning van Tom Callebaut (tc-plus). De woning is onderdeel van een levend labarum dat onderzoekt hoe we de privéwoning generieus naar de buitenwereld kunnen openzetten. Het gezin gaat op zoek naar nieuwe vormen van samenleven en maakt hun woning met voor- en achtertuin publiek inzetbaar. Zo creëert men een verbindende ruimte naar de buurt.

Interessant is ook de achtertuin, aangrenzend aan een bijhorend weiland. Door dit particulier initiatief is de tuin een opstap geworden voor meer sociale dynamiek in de buurt. Door grenzen te verwijderen, toegangen openbaar te maken en te helpen met weidebeheer, ontstaat er een natuurlijk complex dat dankbaar kan worden ingezet voor buurtfeesten, samenkomsten en natuurbeleving.

Foto links-onder: De genereuze achtertuin van G-Lab
Bron: Tom Callebaut

Foto midden-onder: De Levende tuin, Joeri Cortens
Bron: Margaux Hebbrecht

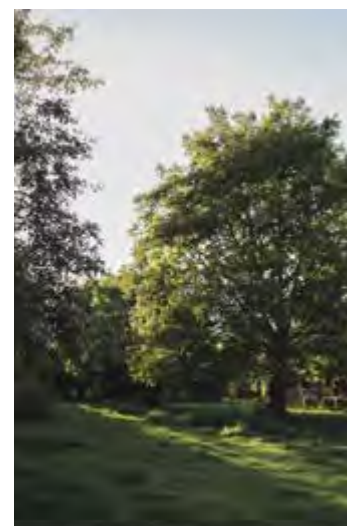
Foto rechts-onder: De Levende tuin, Joeri Cortens
Bron: Brabantse Kouters

Foto rechts-boven: Achtertuinbos
Bron: Eigen foto, Bever

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

https://www.rkgn.be/sites/default/files/Tuin-Wijzer_0.pdf
<https://www.vlaamsbrabant.be/sites/default/files/2020-06/inspiratiegids-kleur-je-tuin-groen-dt-20171026.pdf>
<https://mijntuinlab.be/page/natuurvoordelen/> (tips om de ecosystemediensten van je tuin te verbeteren).
Valerie Dewaelheyns, The garden complex in strategic perspective (2014); KULeuven
SPOOL, The Garden in the Landscape Metropolis, V7.11.

BOOMRIJKE BEGRAAFPLAATS, KERKHOFBOMEN

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

 Zet dichte groenbuffers in langs die zijdes waar veel geluid wordt overgedragen of waar geluidsbronnen zichtbaar zijn. Zij versterken de perceptie van een rustige, stille plek.

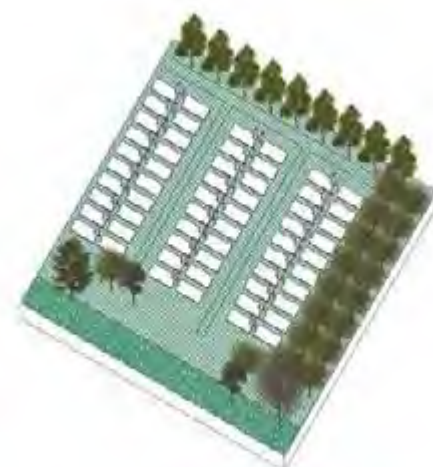
 Geef de voorkeur aan toekomstbomen die mogen uitgroeien tot grote, oude exemplaren. Zij dwingen respect af en bevorderen een sfeer van sereniteit.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Begraafplaatsen met potentie om te verbomen zijn makkelijk te inventariseren omdat ze overwegend eigendom zijn van de gemeente of een kerkraad ([zie H. 2.3.2](#)).

Begraafbossen en boomrijke begraafplaatsen zijn populaire types bij gemeentebesturen, maar zijn nog weinig gekend en dus weinig geliefd bij senioren. Speciale aandacht en communicatie is nodig rond netheid, toegankelijkheid en ruimtelijk veiligheidsgevoel ([zie H. 3.1.3, H. 4.1.4 en H. 5.5](#)).

De aanleg van boomrijke begraafplaatsen biedt een ideale kans om de voordelen van bomen bij een breder publiek aan de man te brengen. Infoavonden over hittestress en biodiversiteit vergroten het begrip ([zie H. 5.9](#)).

BESCHRIJVING: Een begraafplaats (kerkhof), ingegroend met één of meerdere boomstructuren of bosstructuren.

TE COMBINEREN MET: strooibos, bomenpocket, ...

SCHAAL

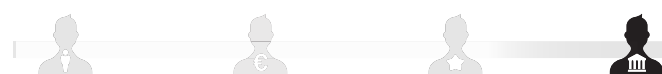
INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOOMRIJKE BEGRAAFPLAATS, KERKHOFBOMEN

PARKBEGRAAFPLAATS

Wie? Grontmij Belgium & Studiebureau Demey

Waar? Roeselare

De parkbegraafplaats in Roeselare werd enkele jaren geleden volledig heraangelegd. Het resultaat is een karaktervolle, rustgevende, groene plek in het hartje van de stad waar het leven en de dood in evenwicht gedijen. De talrijke dreven en bomenrijen hebben een enorme structureerende waarde en geven een gevoel van geborgenheid en intimiteit. Naast het aanplanten van vaste planten en het inzaaien van vrijgekomen zones werd ook gestart met het inzaaien van grindpaden (grindgazon). Op andere plaatsen werden hagen aangeplant. Mos, gras en andere groene vegetatie bedekken geleidelijk alles wat ooit kaal en donker was. Natuurlijke omheiningen zoals takkenrillen en stapelmuren aangelegd met natuurlijk materiaal afkomstig van de begraafplaats zelf vormen een habitat voor verschillende insecten en vogelsoorten. De bloemenweides voor vlinders en bijen en de insectenhôtels vormen een natuurlijke habitat. Over gans het domein werden wadi's met natuurlijke, lichte glooiingen aangelegd waardoor het water kan infiltreren in de bodem.

Op verschillende plaatsen werden informatieborden geplaatst. Op deze manier kunnen passanten, bezoekers en scholieren, groot en klein, kennismaken met zowel de geschiedenis als de fauna en flora. Aangezien de parkbegraafplaats vaak gebruikt werd als doorsteek voor fietsers en passanten, besloot men het fietspad doorheen het domein met een lichte buiging aan te leggen om de snelheid te remmen. Over gans de begraafplaats werden op verschillende locaties ook fietsenstallingen voorzien.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.vlaamsbrabant.be/sites/default/files/2020-04/inspiratiegids-keur-je-begraafplaats-groen-20171026.pdf>

Foto recht-boven: Groene parkbegraafplaats in Roeselare

Bron: Openbaargroen.be

Foto rechts-midden: Groene begraafplaats in Berlaar

Bron: Gemeente Berlaar

Foto rechts-onder: Groene begraafplaats in Berlaar

Bron: Gemeente Berlaar

Foto links-onder: Parkbegraafplaats in Woumen, Diksmuide

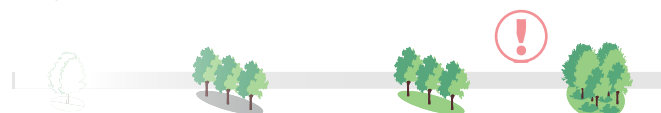
Bron: Openbaargroen.be

BOOMRIJKE PUBLIEKE GRONDEN EN BINNENGEBIEDEN, HISTORISCHE TUIN

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

Maak gronden rond publieke gebouwen visueel aantrekkelijk door de integratie van BRGS. Gebruik (regelmatige) bomengrids om de ruimte te structureren, te verbinden of horizontaal te begrenzen (een 'dak' te geven). Of kies voor enkele bomen die mogen uitgroeien tot grote, monumentale bomen én voorzie daarvoor de nodige boven- en ondergrondse ruimte.

Gebruik bomen en struiken om gronden en tuinen landschappelijk te structureren en ze aantrekkelijker te maken als gebruikszone. Versterk dit effect nog door voldoende zit- en rustplekken in te plannen.

Overweeg het gebruik van fruitbomen om de de belevings- en gebruikswaarde van een groene ruimte te verhogen. Ook notenbomen, of hoekjes met bessenstruiken en eetbare hagen kunnen een interessante aanvulling zijn.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Publieke gronden of binnengebieden, aangelegd als tuinen of plantsoenen vallen als geheel niet onder het bosdecreet, maar die delen waarop bosstructuren voorkomen (met een boseigen flora en fauna, minimale bedekkingsgraad van 50% en minimale oppervlakte van 10 op 10 meter) worden wel als bos aanzien.

Het hoge aantal ruimteclaims in de publieke ruimte (evenementen, mobiliteit, ...) maken het niet altijd gemakkelijk om boomrijke publieke gronden en binnengebieden te verbomen. Een brede stadsdialog, educatieve evenementen, bewonersavonden en informatiestan den (zie H. 5.5) zijn nodig om tot een gedragen ontwerp te komen.

BESCHRIJVING: Een publieke terrein of tuin, ingegroend met één of meerdere boomstructuren of bosstructuren.

TE COMBINEREN MET: solitaire boom, boomrijke speel- en ontmoetingsplek, bomenpocket, bomenrij, straatbomen, ...

SCHAAL

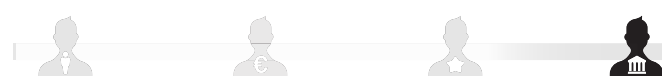
INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOOMRIJKE PUBLIEKE GRONDEN EN BINNENGEBIEDEN, HISTORISCHE TUIN

MUNTHOF

Wie? Cluster & AG Vespa

Waar? Antwerpen

Het Munthof was één van de laatste braakliggende open ruimte in de binnenstad van Antwerpen. De uitdaging voor de landschapsarchitecten van Cluster bestond erin om een publieke ruimte te ontwerpen met zowel eigenschappen van een stedelijk plein als van een rustig en luw buurtpark. Het Munthof biedt een onmiddellijke meerwaarde aan de buurtbewoners die lang ijverden voor een groene invulling van de plek.

Omdat er nieuwe functies op het plein geënt zijn, zoals een eethuis met terrasje en een School of Life, wordt de ruimte ook door verschillende andere buurtbewoners gebruikt. Op het nieuwe Munthof zullen ook noten- of appelbomen geplant worden. Hierbij zullen gemeenschappelijke plukmomenten georganiseerd worden om de buurt bij elkaar te brengen.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:
<https://www.vlaanderen.be/publicaties/leidraad-natuurtechniececologisch-bermbeheer>

Foto rechts-boven: Tuin administratief centrum in Zwijndrecht
 Bron: Openbaargroen.be
 Foto rechts-midden: Binnengebied Schaliken, Herentals
 Bron: Databank Publieke Ruimte
 Foto rechts-midden: Binnengebied Schaliken, Herentals
 Bron: Databank Publieke Ruimte
 Foto links-midden: Pop-up Tuin, Genk
 Bron: Groengroeien.be
 Foto links-onder: Straatzicht van het Munthof
 Bron: Draaiboek groenplan

INFRASTRUCTUURBOMEN, SPOORWEGBOS, SNELWEGBOS

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

Plaats BRGS niet meteen tegen drukke verkeerswegen maar liever zo dicht mogelijk bij de gebouwen of wijken die je tegen de verkeersuitstoot wil beschermen. Bomenrijen net naast de weg nemen namelijk wel fijn stof deeltjes op, maar kunnen er in bepaalde gevallen ook voor zorgen dat windsnelheden verlagen waardoor de vervuilde lucht zich moeilijker mengt met de schonere omgevingslucht. Vermijd dit 'street canyon effect' indien van toepassing door voldoende tussenafstanden en porositeit te voorzien.

Gebruik dichte, lijnvormige BRGS langs drukke verkeerswegen om geluidshinder te verzachten. Plant ze zo in dat ze geluidsbronnen aan het zicht onttrekken en een groen uitzicht bieden en dat ze voldoende dicht bij de ontvanger staan waardoor ook de natuurlijke geluiden uit de groenstructuur zelf bijdragen aan het maskeren van lawaai. De aanwezigheid van een groenbuffer langs een geluidsbron leidt tot minder klachten over geluidsoverlast, ook al blijft het geluidsniveau gelijk. Wil je toch de fysieke geluidsreductie verhogen, werk dan met een opeenvolging van opstaande, voldoende hoge en dichte vegetatiegordels (bomen en struiken). Een goede opbouw is bijvoorbeeld een herhaling van gordels van 10 meter breed met tussenruimten van 8 meter. Over 6 stroken kan op deze manier een demping tot 21 decibel bereikt worden. Of combineer klassieke geluidsschermen met BRGS door bomenrijen achter de schermen te plaatsen; net boven de schermen kunnen namelijk grote windsnelheden optreden die door de bomen vertraagd worden. Zo verminderen ze ook de verdere verspreiding van het geluid.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Het aanleggen van infrastructuurbomen valt vaak buiten de bevoegdheid van een gemeente. Toch zijn er manieren om samen te werken om tot meer vergroening te komen (zie H. 6.3). Strategische projecten en andere bemiddelaars bij grootschalige infrastructuurwerken zijn hierbij een veelgebruikt aanspreekpunt.

BESCHRIJVING: Een verzameling van boomstructuren en/of bosstructuren langs spoorwegen, snelwegen of andere drukke verkeersassen vaak in restruimtes (bv. klaverbladen, ronde punten, verkeerswisselaars, treindepots etc.).

TE COMBINEREN MET: straatbomen, KOH, bomenpocket, productiegericht bos, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

INFRASTRUCTUURBOMEN, SPOORWEGBOS, SNELWEGBOS

PAYS MOSAN

Wie? NV De Vlaamse Waterweg, Natuur en Bos en andere partners binnen het LIFE+ project Pays Mosan

Waar? Albertkanaal

NV De Vlaamse Waterweg, Natuur en Bos en een aantal andere partners werken samen aan het LIFE+ project Pays Mosan om de natuur en de economische cultuur met elkaar te integreren. Via het LIFE+ project ondersteunt de Europese Unie het natuurbeheer van leefgebieden die tot het Europees beschermen Natura 2000-netwerk behoren. Zo is het langs het Albertkanaal de bedoeling om de zeldzame kalkgraslanden en heischrale graslanden te herstellen. Door de natuurkwaliteit optimaal te vergroten, kan er opnieuw een groene verbinding tussen de natuurgebieden in Wallonië, Vlaanderen en Nederland ontstaan.

De bermen aan het Albertkanaal zullen dus dienen als unieke natuurcorridor voor de verspreiding van soorten in Vlaanderen. De corridor is zeer belangrijk voor de uitwisseling van soorten doordat het de voedselarme zanden van het Plateau van de Hoge Kempen verbindt met de kalkgronden in de Maasvallei. Ook voor fietsers en wandelaars geven de bermen vele voordelen. Zo kan men genieten van het uitzicht op de bloemrijke taluds en komt men zeldzame vlinders tegen zoals het dwergblauwtje. Het LIFE+ project is ook gericht op vier zeer zeldzame vleermuissoorten: de Kleine en Grote hoefijzerneus, de Ingekorven vleermuis en de Vale vleermuis. Deze dieren zijn sterk afhankelijk van de kwaliteit van de graslanden op de kanaaltaluds en hebben het liefst een gevarieerde landschapstructuur.

Foto rechts-boven: Het hakhoutbeheer langs de wegen in Vlaanderen
Bron: Agentschap Wegen & Verkeer
Foto rechts-boven: In de heraanleg van de stationszone in Kessel-Lo werd een voormalige bufferstrook ingezet als lijnvormig park en groene ontmoetingsruimte.
Foto rechts-boven: Ronde Sint-Job in Brecht
Bron: openbaargroen.be
Foto rechts-boven: De bloemrijke taluds bij het Albertkanaal van Bilzen tot Kanne
Bron: Natuur en Bos
Foto midden: De bermen bij het Albertkanaal van Bilzen tot Kanne
Bron: Natuur en Bos
Foto rechts-onder: Uitvoering beheersplannen Pays Mosan
Bron: Life Pays Mosan

SPONTANE NATUUR, TIJDELIJKE NATUUR

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

Zorg voor een inrichting als groene speelomgeving door het combineren van snelle groeiers (struiken) met enkele natuurlijke speelelementen (boomstammen, wilgentunnels, etc.). Deze inrichting kan snel gebeuren en leent zich daarmee goed tot tijdelijk gebruik met een directe meerwaarde.

Bomen en andere vegetatietypes worden vandaag al regelmatig toegepast als 'overgangsfunctie' op te saneren gronden. Bepaalde vegetatie zou daarbij ook reeds een (beperkte) bijdrage leveren aan het onttrekken van vervuiling uit die gronden. Momenteel loopt in Vlaanderen een studie naar de kansen en toepassingen voor deze vorm van natuurlijke sanering.

Braakliggende bedrijventerreinen of andere tijdelijk ongebruikte gronden kunnen aangewend worden voor de teelt van KOH, bijvoorbeeld voor de productie van biomassa.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

De regelgeving rond tijdelijke natuur heft het bosdecreet niet op. De ontwikkeling van bos wordt daarom binnen deze regelgeving afgeraden, aangezien het verwijderen steeds geldt als ontbossing. Tijdelijke boomstructuren kunnen doorgaans wel. Het is daarom belangrijk dat de boomstructuren juridisch niet als bosstructuur kunnen geïnterpreteerd worden (cfr. bedekkingsraad en oppervlakte).

Spontane natuur vraagt zeer duidelijke communicatie omdat er snel publiek draagvlak ontstaat voor het groen in de omgeving en dit kan omslaan in protest bij de nabestemming (zie H. 5.9). Spontane natuur moet daarom geframed en gecommuniceerd worden als een meanderend en reizend systeem, dat toestaat dat er elders nieuwe natuur ontstaat.

Gemeenten kunnen zelf regulerend rond spontane natuur werken door bijv. de belasting op onbebouwde percelen te verlagen in functie van vergroening (zie H. 6.1) of door samenwerkingen aan te gaan met ontwikkelaars en andere bedrijven (zie H. 6.3).

BESCHRIJVING: Een tijdelijke verzameling van boomstructuren op een braakliggend terrein of brownfield, eventueel ontwikkeld volgens de procedure van tijdelijke natuur. Zo kan de boomstructuur na een afgesproken periode plaatsmaken voor verdere ontwikkeling van het terrein.

TE COMBINEREN MET: KOH, boomrijke speel- en ontmoetingsplek, bomenpocket, boomrijk bedrijventerrein, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

SPONTANE NATUUR, TIJDELIJKE NATUUR

PHILIPS LIGHTING

Wie? Philips Lighting; studiebureau Corridor uit Nazareth; Natuurwerk vzw Turnhout

Waar? Turnhout

Initieel bestond de Philips Lighting in Turnhout uit grote oppervlaktes met verhardingen, klassieke snoeivormen van taxus, een groot gazon en chemische onkruidbestrijding. Het terrein had weinig meerwaarde voor mens en natuur. In 2017 werd er besloten om het terrein om te vormen tot natuurgebied. Zo wil het bedrijf de biodiversiteit verhogen en een meerwaarde creëren voor de medewerkers. De taxus werd weggehaald en vervangen door heide en de uitheemse beplanting werd verwijderd waarna deze vervangen werd door berken, zomereiken, brem en dennen.

Het natuurgebied op de Philips Lighting wordt geklasseerd onder tijdelijke bomen aangezien de toekomst van het bedrijfsterrein onduidelijk is. Zo zouden er in de toekomst eventueel nog plannen gemaakt kunnen worden voor nieuwe gebouwen of meer parking.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

<https://www.natuurenbos.be/beleid-wetgeving/vergunningen/tijdelijke-natuur>

Foto onder: Boomplantactie op IVVO-site
Bron: IVVO
Foto rechts-boven: Tijdelijke natuur Philipssite Turnhout
Bron: Centrum duurzaam groen
Foto rechts-midden: Tijdelijke natuur Eeserwold, Steenwijk
Bron: tijdelijkenatuur.nl

BOOMRIJK BEDRIJVENTERREIN, BEDRIJFSBOS

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

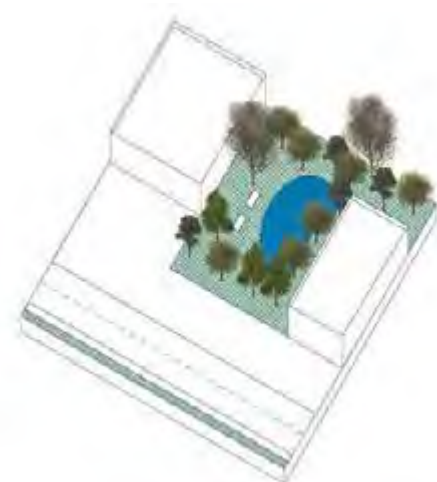

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Veel bedrijventerreinen lopen het risico om hitte-eilanden te vormen in de zomer. Hou rekening met de oriëntatie en schaduwwerking van groenelementen om in de zomer een zo groot mogelijke (verharde) oppervlakte en zoveel mogelijk gebruiksruimte te beschaduwden. Het koelend effect van groen helpt zo de arbeidsproductiviteit, het welzijn en de motivatie van werknemers verhogen en de kosten voor verkoeling van gebouwen te verlagen.
- Gebruik bufferzones op bedrijventerreinen om de geluidsbron visueel af te schermen voor wie in de buurt woont of werkt. Plaats ze aan rand, dicht genoeg bij de ontvanger en promoot de biodiversiteit in deze zones zodat ze zelf ook aangename, natuurlijke geluiden produceren. Richt lunchplekken in voor werknemers, in of net achter deze buffers.
- Moedig werknemers aan tot actieve pauzes, bijvoorbeeld door de aanleg van een loopstap of wandellus.
- Zorg voor zoveel mogelijk groene zichten vanuit kantoorruimtes en werkplekken; ze verminderen werkstress en bevorderen creativiteit, productiviteit en welbevinden. Creëer buiten ook zit- en ontmoetingsplekken omringd door bomen en groen, die kunnen ingezet worden voor een ontstressende (lunch)pauze, als vergaderruimte of als buitenbureau. Maak groenzones toegankelijk voor de buurt om sociale interacties en betrokkenheid te stimuleren. Bovendien helpt een gebruiksfunctie buiten de werkuren ook voor de veiligheid en sociale controle op het terrein.
- Een natuurlijke inrichting van bedrijventerreinen met inheemse boom- en plantensoorten zorgt voor een uitbreiding van het leefgebied van allerlei soorten vogels, insecten en kleine zoogdieren. Vooral bestuivers en bijen worden door beperkte vergroening of kleine inrichtingen (insectenhôtels, voedertafels) vooruit geholpen. Zorg waar mogelijk voor de integratie van bosstructuren om ook kansen te geven aan andere soorten.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Gemeenten kunnen zowel reguleren als samenwerken rond hun lokale bedrijventerreinen. De meeste gemeenten kiezen er voor om in voorbespreking over groennormen te onderhandelen met ontwikkelaars, hiervoor kunnen best proactief randvoorwaarden worden vastgelegd. Andere gemeenten gaan vooral projectmatige samenwerkingen aan (vaak met het park management) en bieden extra ondersteuning door groenjobs, projectmatige beheersovereenkomsten en collectief beheer.

BESCHRIJVING: Een bedrijventerrein, ingegroend met boomstructuren en/of bosstructuren.

TE COMBINEREN MET: boomrijke speel- en ontmoetingsplek, voedselbos, tijdelijk bos, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOOMRIJK BEDRIJVENTERREIN, BEDRIJFSBOS

ATHLON CAR

Wie? Athlon Car Lease, NNOF & Natuurpunt

Waar? Machelen

Athlon Car Lease wil als leasebedrijf zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid opnemen door hun terreinen in te richten en te beheren met aandacht voor de natuur en de biodiversiteit.

Zo werd er bewust de keuze gemaakt om geen strakke grasvelden en fijn geschoren hagen te plaatsen, maar een prairie te laten verwilderen zodat de natuur zijn gang kan gaan. Daarnaast werd ook een bloemweide ingezaaid, een bezinkingspoel aangelegd en verschillende takkenwanden geplaatst om de natuurlijke biotopen verder te ondersteunen. Het grootste deel van de verhardingen werden weggehaald en vervangen door grasdallen. Het beheer en de onkruidbestrijding gebeuren op een natuurlijke manier en zonder pesticiden.

Bij de start van het project werd er eerst besproken om 52 bomen weg te halen die in de weg stonden, gevaarlijk of dood waren. Met dit plan werd uiteindelijk niet doorgegaan omdat er aangekaart werd dat elke boom op een andere manier ondersteuning creëert voor de fauna en flora in het gebied.

Werknemers komen nu liever werken bij Athlon Car Lease omdat ze vanuit het gebouw volledig zicht hebben op de rustgevende, groene omgeving. Het bedrijf trekt vandaag ook veel interessantere profielen aan dan vroeger.

Foto rechts-boven: Het bedrijfsgebouw heeft zicht op een mooie natuurlijke omgeving bij Athlon Car Lease.
Bron: Departement Omgeving
Foto rechts-onder: Kleurrijke muurbepanting bij Sioen
Bron: Departement Omgeving
Foto links-onder: Aanleg van een gemengd bos op het terrein van het Universitair Ziekenhuis Antwerpen
Bron: Departement Omgeving

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

Goede voorbeelden in het kader van de Green Deal voor bedrijven en biodiversiteit: <https://omgeving.vlaanderen.be/green-deal-bedrijven-enbiodiversiteit>
100 concrete biodiversiteitsacties om mee aan de slag te gaan: <https://www.biodiversiteitree.be/>
Inspiratiegidsen ecologisch groen op bedrijventerrein: http://green4grey.be/sites/default/files/inspiratiegids_bedrijven.pdf
<https://www.vlaamsbrabant.be/sites/default/files/2020-04/inspiratiegids-kleur-je-bedrijf-groen-20171026.pdf>
Rekentool voor de kosten van klassiek vs. ecologisch groenbeheer op bedrijventerreinen: <https://www.ecopedia.be/pagina/bereken-kosten-ecologischbeheer-en-inrichting>

BEWEEGBOS, RECRATIEDOMEIN

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Zorg voor veilige en gezonde sportinfrastructuur en -voorzieningen door deze prioritair aan te leggen in de kernen van bosstructuren, waar de luchtkwaliteit het hoogst is.
- Richt looproutes en mountainbikeroutes en andere duursporten in in een zo natuurlijk mogelijke omgeving. In het groen voelen mensen zich krachtiger, energiever en houden ze inspanningen langer vol. Zorg anderzijds voor voldoende rustplekken en open zichten om verschillende doelgroepen een plaats te bieden.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

Grotere recreatiedomeinen bieden heel wat kansen voor ingroening rond de velden en looproutes, samenwerkingen en met lokale sportverenigingen, scholen en gezondheidsinstellingen zijn aangewezen ([zie H. 6.3](#)). Voor veel sportverenigingen is de open toegankelijkheid van hun velden een terugkerend discussiepunt. Neem toegankelijkheidsafspraken ([zie H. 4.14](#)) van in het begin mee in de gesprekken rond het ontwerp ([zie H. 5.5](#)).

Omwille van hun grote schaal, intensief gebruik en betrokken verenigingen zijn beweegbossen ideaal voor vormen van crowdfunding en microfinanciering ([zie H. 6.3](#)).

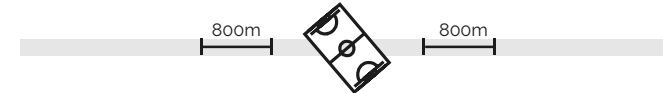
BESCHRIJVING: Een recreatiedomein of verzameling van sportinfrastructuur, ingegroend met een aanzienlijke oppervlakte en diversiteit aan bomen, boomstructuren en bosstructuren.

TE COMBINEREN MET: stadsrandbos, boomrijke speel- en ontmoetingsplek, speelbos, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BEWEEGBOS, RECRATIEDOMEIN

SPORTINGENK PARK

Wie? LOLA Landscape Architects (Rotterdam), List Architecture-Urbanisme (Parijs), Antea Group België, Kumpen (Hasselt)

Waar? Genk

In 2019 onderging het sportbos aan het SportinGenk Park een volledige transformatie. Dit sportbos bevat een multifunctioneel plein met een waterdoorlatende verharding verbonden aan een fietspad en een atletiekpad. Verder is er ook een terrein voor skateboarders, steppers en BMX'ers, een multisportveld, een buitenfitness en een kinderjungle met een laag touwenparcours aanwezig. Aan het einde van het touwenparcours is er een kabelbaan van 30m aangelegd.

Doorheen het bos is ook een kleurrijk vlinderpad speciaal voor kleuters en ouders uitgestippeld. Het omvat een wandeling van 700m met 8 vaardigheidsoefeningen. Tussen de bomen is een touwenparcours gecreëerd op 6m hoogte voor de oudere kinderen. Bij de heraanleg werden bomen geroid, maar ook nieuwe, inheemse soorten werden terug aangeplant. Boomsoorten die teruggevonden worden zijn de *Betula pendula*, *Quercus robur*, *Tilia cordata* en de meerstammige boom *Sophora japonica*. Hierdoor is er meer differentiatie terug te vinden in het bos dan voor de aanleg aangezien het bos voordien voor het grootste deel uit dennen bestond.

VERDERE INSPIRATIE EN INFORMATIE:

natuurenbos.be/multimovepad

Foto boven: SportinGenk
Bron: Openbaargroen.be
Foto midden: Beweegbos Maashorst Uden
Bron: Sicuro speeltoestellen
Foto onder: Zilvermeer Mol
Bron: Sport Vlaanderen

BOSWIJK, BOS MET WOONFUNCTIE

GELEVERDE ECOSYSTEEDIENSTEN

PROFIEL

MAXIMALISEREN VAN ECOSYSTEEDIENSTEN

- Plant bomen gericht in zodat ze het energieverbruik van omliggende woningen verlagen; zorg voor koeling in de zomer en verminder windbelasting in de winter om warmteverlies te beperken.
- Bevorder de luchtkwaliteit in woonwijken tegen nabijgelegen verkeerswegen of andere vervuilingbronnen door ze af te schermen met een lijnvormige BRGS die windstromen afleidt en het fijn stof eruit capteert. Deze is best gelaagd, gevarieerd en voldoende hoog, breed en met een juiste porositeit (20 à 30%). Belangrijk is dat zo een 'schermbeplanting' ononderbroken is en doorloopt tot minstens 50 meter voorbij het af te schermen gebouw of de wijk. Laat deze schermen terugkeren met tussenafstanden van 150 à 200 meter om het effect nog te versterken, afhankelijk van de hoogte van de beplanting (hoe hoger, hoe groter de tussenafstand).
- Zorg voor een groen beeld doorheen de hele wijk a.d.h.v. straatbomen en het promoten van bomen in tuinen en binnengebieden, op parkings, en in parkjes en andere groenzones. Leg een selectie vast van boomsoorten per wijk om de identiteit ervan te versterken. Hou rekening met het eindbeeld van de gekozen soorten zodat ze een volwassen leeftijd kunnen bereiken, en betrek bewoners bij de soortenkeuze, de aanleg en het beheer. Leg een selectie vast van boomsoorten per wijk om de identiteit ervan te versterken.
- Onthard zoveel mogelijk oppervlakte onder de bomen om het waterregulerend effect te vergroten. Combineer met infiltratiestroken of plant bomen in wadi's in overstroomingsgevoelige of sterk verhadde gebieden. Hoewel nog relatief weinig toegepast, is deze combinatie perfect mogelijk, mét bijkomende voordelen: meer waterbergend vermogen, meer biodiversiteit en een meer esthetisch zicht.

REALISATIE, DRAAGVLAK EN ONTWIKKELING

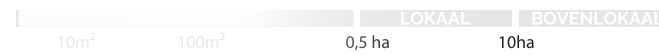
- Boomrijke tuinen (en dus een boswijk) vallen doorgaans niet onder het bosdecreet, maar die delen van een tuin waarop bosstructuren voorkomen (met een boseigen flora en fauna, minimale bedekkingsgraad van 50% en inimale oppervlakte van 10 op 10 meter) worden wel als bos aanzien. Omgekeerd worden aangelegde tuinen (met solitaire bomen of boomstructuren maar geen bosstructuren) ook wanneer ze gelegen zijn in het bos, uitgesloten uit het bosdecreet.

BESCHRIJVING: Een woonwijk ingegroend met een aanzienlijke oppervlakte en diversiteit aan bomen, boomstructuren en bosstructuren, zowel in de publieke als in de private ruimte.

TE COMBINEREN MET: bijna altijd een combinatie van andere typologieën: o.m. boomrijke speel- en ontmoetingplek, bomenpocket, straatbomen, boomrijke parking, boomrijke tuinen en binnengebied, bomenweide, voedselbos, ...

SCHAAL

INPLANTINGSVOORWAARDEN

GEWENSTE TOEGANKELIJKHEID

WENSELIJKE EIGENDOMSSTRUCTUUR

BOSWIJK, BOS MET WOONFUNCTIE

SINT-JANSBERGSESTEENWEG

Wie? BRUT, LAMA, DUSS en MINT i.s.m. de stad Leuven

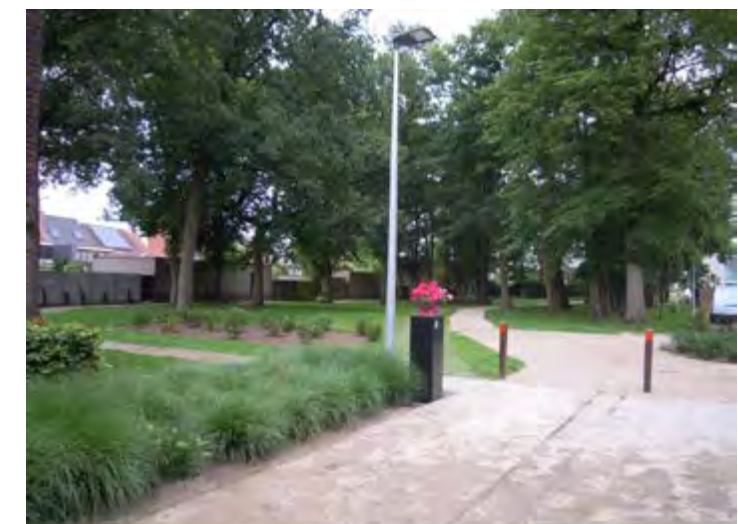
Waar? Heverlee, Leuven

Het binnengebied Sint-Jansbergsesteenweg in Heverlee (Leuven) wordt op dit moment gepland als een bosrijke en klimaatneutrale wijk. Het driehoekig perceel van 9 ha. moet ruimte bieden aan 400 tot 450 wooneenheden. Eén van de manieren waarop de wijk haar CO₂-uitstoot wil minimaliseren is door maximaal in te zetten op captatie door de aanplant van nieuw bos. Dit bos weeft zicht tussen de nieuwe wijk en de bestaande omgeving. Het landschap en de bebouwing werken zo samen aan hun klimaatneutrale ambities.

De boswijk is een aaneensluitend geheel van verschillende functies en typologieën met o.a. natuurgericht bos, speelbos en voedselbos. Bewoners worden maximaal betrokken in gebruik, de inrichting en het beheer van deze bostypes. Verder zit in het plan een 'woonhofbos' verwerkt dat de aaneenschakeling is van kleinere publieke groene ruimtes, een natte boszone als waterbuffer en gemeenschappelijke bostuinen.

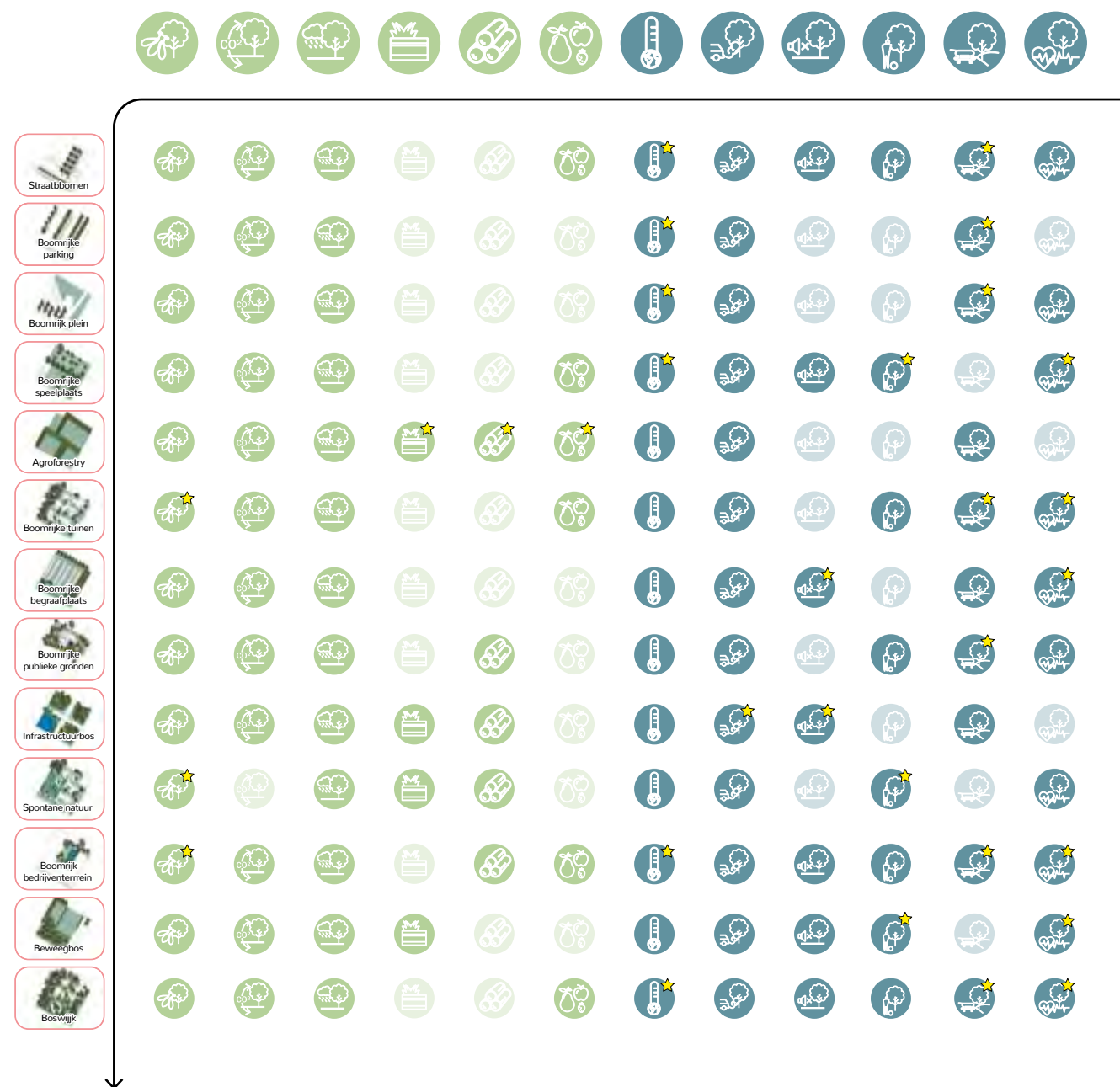
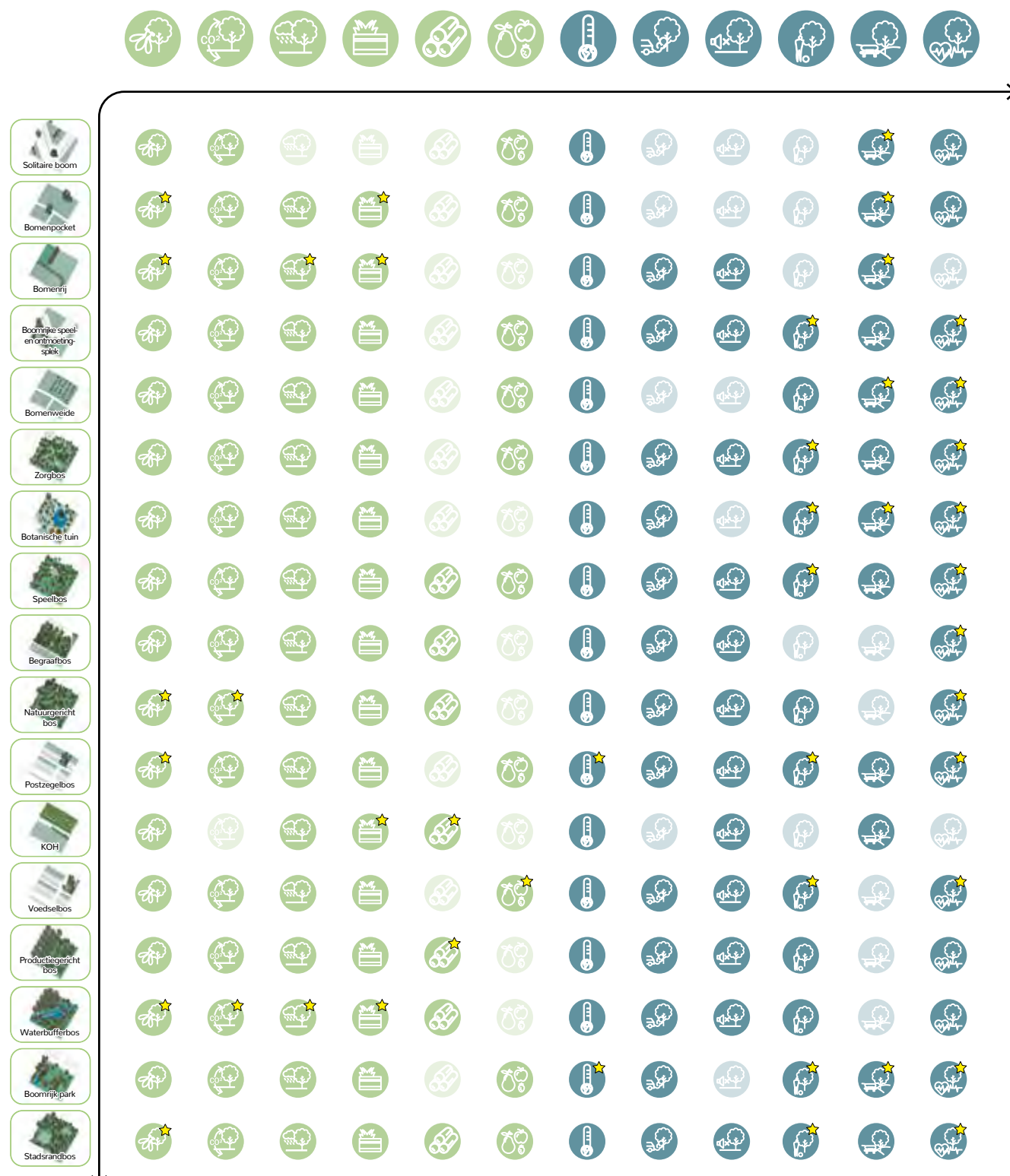

Foto links: Door grote kavels en een lange ongestoord groeiperiode, kent Sint-Martens-Latem een bosrijk karakter met heel wat monumentale bomen zoals deze 'Advocaat van Deurle'.
Bron: Het Laatste Nieuws
Foto rechts-boven: Inplantingsplan Sint-Jansbergsesteenweg
Bron: Openbaar Groen
Foto rechts boven: Klimaatneutrale wijk is ook een bos
Bron: CGConcept
Foto rechts-midden: Overbekeplein in Kortrijk
Bron: Openbaargroen.be
Foto rechts-onder: Pastorijtuin in Lille
Bron: Openbaargroen.be

1.4 KEUZEHULP TYPES

Onderstaande tabellen geeft een visueel overzicht van alle types groenstructuren, en van de mate waarin de 12 besproken ecosystemediensten erdoor geleverd worden of van belang zijn. Een donkere kleur geeft aan dat deze dienst doorslaggevend is voor het type of in grote mate geleverd wordt, een halfdonkere kleur dat ze relevant is voor het type en in een bepaalde mate geleverd wordt maar niet opmerkelijk veel, en een lichte kleur dat ze niet relevant is of zeer beperkt/niet geleverd wordt.

	> 10m ²	10m ² - 100m ²	100m ² - 0,5ha	0,5ha - 10ha	< 10ha
		Bomenpocket, Bomenrij	Postzegelbos	Natuurgericht bos, Waterbufferbos	Natuurgericht bos, Waterbufferbos, Stadsrandbos
				Natuurgericht bos, Waterbufferbos	Natuurgericht bos, Waterbufferbos
		Bomenrij		Waterbufferbos	Waterbufferbos
		Bomenpocket, Bomenrij	KOH	Waterbufferbos	Waterbufferbos
			KOH	Productiegericht bos	
			Voedselbos	Voedselbos	
			Postzegelbos	Boommijkpark	Boommijkpark, Stadsrandbos
		Bomenrij			
		Boommijk speel- en ontmoetingsplek	Boommijk speel- en ontmoetingsplek, Zorgbos, Botanische tuin, Postzegelbos, Voedselbos	Zorgbos, Botanische tuin, Speelbos, Boommijkpark, Voedselbos	Speelbos, Boommijkpark, Stadsrandbos
	Solitaire boom	Bomenpocket, Bomenrij, Bomenweide	Bomenweide, Botanische tuin	Botanische tuin, Boommijkpark	Boommijkpark
		Boommijk speel- en ontmoetingsplek, Bomenweide	Boommijk speel- en ontmoetingsplek, Zorgbos, Botanische tuin, Postzegelbos, Voedselbos	Zorgbos, Botanische tuin, Speelbos, Begraafbos, Boommijkpark	Speelbos, Begraafbos, Natuurgericht bos, Boommijkpark, Stadsrandbos

